

აღ. ლორია, მ. სურმავა

საბიბლიოთეკო
საქმის ისტორია

თბილისი
2007

აღ. ლორია, მ. სურმაგა

საბიბლიოთეკო საქმის ისტორია

(ნაკვეთი მეორე)

სახელმძღვანელო ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და
საინფორმაციო ტექნოლოგიების სპეციალობის
სტუდენტებისათვის

თბილისი

2007

УДК 02(99)(075.8)

ლ-156

ნაშრომში განხილულია მსოფლიოს ქვეყნების საბიბლიოთეკო საქმის განვითარების საკითხები ვახულის საუკუნის 20-იანი წლებიდან 90-იან წლებამდე რუსეთისა და საქართველოს გაუთვალისწინებლად. მასალა შემოკლებული სახითაა წარმოდგენილი, რასაც ითვალისწინებს ის პროგრამა, რომელიც გამიზნულია შესაბამისი სპეციალობის სტუდენტებისათვის. ის გარკვეულ დანმარებებს აღმოუჩენს მოცემული თემით დაიტერესებულ მკითხველებსაც.

In the following essay is described the questions of the development of the Woold Librarian activities. Since 20's till 90's of the previous century without taking into consideration Russia and Georgia. This essay will help students and interested persons as well.

რედაქტორი: პროფ. ნ. გომართელი

რეცენზენტები: ი. ფილაური
გ. თაყნაიშვილი

K262.926
3

ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს
პ ა რ ლ ა მ ე ნ ტ ი ს
ე რ ო ვ ნ უ ლ ი
ბ ი ბ ლ ი ო თ ე კ ა

ISBN 99940-62-83-1 (მეორე ნაკვეთი)

წინასიტყვაობა

„საბიბლიოთეკო საქმის ისტორიის“ სახელმძღვანელოს ეს მონაკვეთი დამუშავებული იყო თბილისის სულხან-საბა ორბელიანის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და ბიბლიოგრაფიის კათედრაზე, მაგრამ სახელმძღვანელოს მთლიანად გამოცემა ვერ მოხერხდა საჭირო სახსრების უქონლობის გამო. ამიტომაც გადაწყდა მისი მონაკვეთებად გამოცემა. პირველი ნაკვეთი, რომელიც 2006 წელს გამოქვეყნდა, მოიცავს მასალას საწყისი პერიოდიდან XX საუკუნის 20-იან წლებამდე. ის მთლიანად ეყრდნობა იმ პროგრამას, რომელიც დამკვიცვბულია ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და საინფორმაციო ტექნოლოგიების სპეციალობის სტუდენტებისათვის.

ნაშრომი ეყრდნობა როგორც ადრეული ხანის, ისე უახლეს ლიტერატურას და კომპიუტერულ მასალას. მართალია, გამოცემამდე რამდენიმე ახალი გამოკვლევაც გამოქვეყნდა, მაგრამ მათი მასალის გაუთვალისწინებლობა არ ქმნის რაიმე შეფერხებას საკითხის სრულყოფილად გაშუქების თვალსაზრისით. საგულისხმოა, რომ წინამდებარე წიგნი ამავე დროს ასრულებს ერთგვარი ორიენტირისა და გზამკვლევის როლს, რომელიც ხელს შეუწყობს სტუდენტებსა და დაინტერესებულ პირებს, მეტი ინფორმაცია და ცოდნა მიიღონ მოცემული საკითხის შესწავლისას.

ქართულ ენაზე ამგვარი სახელმძღვანელო პირველად გამოდის. მასში მხედველობაშია მიღებული უცხოენოვანი გამოცემები და კვლევის ის შედეგები, რომლებიც მოპოვებულია უშუალოდ ჩვენს მიერ. ამდენად, არ გამოვრიცხავთ, სახელმძღვანელოს ნაკლოვანი მხარეებიც აღმოაჩნდეს, რაც შემდგომში გამოსწორებას და სრულყოფას მოითხოვს.

1. საბიბლიოთეკო საქმის განვითარება მეორე მსოფლიო ომამდე (1920-1940)

ქვეყნული
ბიბლიოთეკა

1.1. საბიბლიოთეკო საქმის განვითარება ევროპის ქვეყნებში

მიუხედავად იმისა, რომ ევროპის უმეტეს ქვეყანაში საბიბლიოთეკო საქმიანობა კანონიზირებული იყო ხელისუფლების მიერ სხვადასხვა სახელმწიფო დოკუმენტებით, ამას რაიმე განსაკუთრებული ნახტომი არ გამოუწვევია საბიბლიოთეკო საქმის პროგრესში. ზოგ შემთხვევაში კანონი ზოგად ფუნქციებს უფრო განსაზღვრავდა, ვიდრე ბიბლიოთეკების საქმიანობას უწევდა კონკრეტულ სამსახურს. ამგვარად იყო ინგლისშიც, თუმცა არ შეიძლება ითქვას, რომ კანონს თავისი დადებითი შედეგებიც არ ჰქონდა. მაგალითად, თვითმმართველობით ორგანოებს აქ ნება მიეცათ გაეხსნათ და დაეფინანსებინათ საგრაფოების ბიბლიოთეკები, თუმცა ბიბლიოთეკებზე ხელმძღვანელობა და ცენტრალური დაფინანსება არ ხდებოდა. 1925 წლიდან იწყება საგრაფოების ცენტრალური ბიბლიოთეკების გახსნა, ერთდროულად ფუნქციონირებდნენ საქალაქო ცენტრალური ბიბლიოთეკებიც, მაგრამ სოფლის მოსახლეობა თითქმის საბიბლიოთეკო მომსახურების გარეშე იყო დარჩენილი. სამაგიეროდ მეტი ყურადღება დაეთმო სამეცნიერო ბიბლიოთეკებს. იცოდა რა, რომ მსოფლიო ომში ჩაურევლად ვერ გადარჩებოდა, ინგლისის ხელისუფლება ყველაფერს აკეთებდა გქენიკური და სამეცნიერო ამროვნების განვითარებისათვის. 1932 წელს ბრიგანეთის მუზეუმს მიუშენეს ახალი ნაგებობა ინგლისური და უცხოური გამოცემებისათვის, აგრეთვე სხვა დამხმარე საჭიროებისათვის.

სრულიად ვერ ასრულებდა თანამედროვე მოთხოვნილე-

ბებს საფრანგეთში ფართო მოხმარების სახალხო ბიბლიოთეკების ქსელი. ძალიან ცუდად იყო დაყენებული დაბალი ფენების საბიბლიოთეკო მომსახურებისა. მხოლოდ კლერიკანური ბიბლიოთეკები აქტივობდნენ, რომლებმაც 1934 წელს თავიანთთვის ცენტრიც შექმნეს, 1939 წელს გამოსცეს სახელმძღვანელო, თუ როგორ უნდა იყოს ორგანიზებული სამრევლო ბიბლიოთეკა, მაგრამ სავსებით განსხვავებულად მიმდინარეობდა სამეცნიერო ბიბლიოთეკების განვითარება. 20-იანი წლების დასასრულსა და 30-იანი წლების დასაწყისში საგრძნობლად გაფართოვდა და გაუმჯობესდა სამეცნიერო ბიბლიოთეკების ქსელის საქმიანობა. ეს განსაკუთრებით საფრანგეთის ნაციონალურ ბიბლიოთეკაზე ითქმის. 1934 წელს ვერსალში ექსპლუატაციაში შევიდა რეასართულიანი დამატებითი შენობა წიგნსაცავისთვის, რომლის თაროების საერთო სიგრძე 20 კმ-ს შეადგენდა, გაიხსნა ახალი საცნობო დარბაზი რეკონსტრუირებულ შენობაში, სადაც კატალოგები იქნა განლაგებული, აგრეთვე სხვადასხვა სახის საცნობარო ლიგურატურა – ენციკლოპედიები, ბიბლიოგრაფიული მახვენებლები, ლექსიკონები და სხვ. გაიზარდა ფართობი გამოფენებისათვის.

ამ პერიოდში შესამჩნევად ძლიერდება მეცნიერული და მეთოდოლოგიური მუშაობა ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და ბიბლიოგრაფიის დარგში. 1885-1935 წლებში საფრანგეთში შეერთებული კატალოგის 22 ტომი გამოიცა უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკების ბაზაზე, რის მოთავეც იყო მონპელიეს უნივერსიტეტი. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო მალკლესის გამოკვლევები შეერთებული კატალოგის დარგში.

გერმანიაში საბიბლიოთეკო საქმის განვითარებისათვის განსაკუთრებით მძიმე პირობები შეიქმნა. ჯერ ომში დამარცხებამ, სულიერმა დეპრესიამ, შემდეგ კი ეკონომიურმა

კრიზისმა ძლიერ შეაფერხა საბიბლიოთეკო საქმის განვითარება. ხელისუფლება ცდილობდა რევანშისტული სულისკვეთებით აღეზარდა მასები და ამ საქმეში, უპირველეს ყოვლისა, სკოლებთან ერთად ბიბლიოთეკებიც ჩააბა. ბიბლიოთეკები მოვალენი იყვნენ, ფართო პროპაგანდა გაეწიათ ნაციონალური სულისკვეთების წიგნებისათვის. 1933 წლის მაფხულში შეიქმნა პროპაგანდის სამინისტრო, რომელსაც ყველა სახელმწიფო ბიბლიოთეკა დაექვემდებარა.

ნაცისტების სახელმწიფოს სათავეში მოსულა აღინიშნა უამრავი წიგნის დაწვით, პროგრესულად მოაზროვნე მეცნიერთა და შემოქმედთა დევნით, ბიბლიოთეკების ე.წ. „წმენდით“. დედაქალაქის ცენტრში, პირდაპირ ქუჩაში, უნივერსიტეტის წინ მოედანზე წვადნენ წიგნებს. 1933 წელს მხოლოდ ლეიპციგში, ამ შესტამბეთა ცენტრში, 500 ათასამდე წიგნი იქნა განადგურებული. ბიბლიოთეკების საქმიანობას პოლიცია მეთვალყურეობდა. დაიხურა პროფკავშირული ბიბლიოთეკები, აკრძალული იყო ბიბლიოთეკებში ებრაულ და შოგ სხვა ენებზე გამოცემული წიგნების დაცვა. ფაშისტებმა თავის სამსახურში 20 ათასი ფასიანი ბიბლიოთეკა ჩააყენეს. პირველ ხანებში კომუნისტური ორგანიზაციის მუშათა გაერთიანებები, საზოგადოებები და ბიბლიოთეკები ცდილობდნენ აღდგომოდნენ რეაქციულ მანქანას, მაგრამ ისინი განადგურებულ იქნენ მთლიანად.

გერმანიის სამეცნიერო ბიბლიოთეკებიც ვერ გადაურჩა რეპრესიებს, რადგანაც მათ მასების ფართო ფენებთან არ ჰქონდათ არაფითარი კავშირი, მათზე შერბილებული იყო ზედამხედველობა. 20-იან წლებში სამეცნიერო ბიბლიოთეკები უკვე ფონდების სიჭარბით ფართობის სიფიწროვის პრობლემის წინაშე აღმოჩნდნენ. ამიგომაც განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო ფონდების დაკომპლექტების საკითხს. გამოჩენილმა ბიბლიოთეკათმცოდნემ გეორგ ლეიმ მეცნიერულად დაასაბ-

უთა ფონდების ყოვლისმომცველობის (სისრულის) უტოპიურობა. ამ პერიოდში ნაყოფიერად მოღვაწეობდა გერმანელი ზოოლოგი პროფ. ადოლფ მეიერი, რომელიც სისტემატური კატალოგის განახლების პრობლემებზე მუშაობდა. გერმანული ბიბლიოთეკარები გრებეგი და ეპელსხეიმერი თავიანთ ნაშრომებში ამტკიცებდნენ სისტემატური კატალოგის უპირატესობას საგნობრივ კატალოგთან შედარებით.

სამეცნიერო ბიბლიოთეკები სულ უფრო ბეჯითად აღგებიან დაკომპლექტების საქმეში ურთიერთთანამშრომლობის გზას. ჩნდება ერთგვარი „მკვლარი“ ფონდის ცნება, რასაც ნაკლებადგამოყენებულ ლიტერატურას უწოდებენ. ამ საკითხებს მეცნიერულად ამუშავებდნენ ფ. ეიხლერი და ფ. იუნტკე. ფონდების ღიფერენციურებად დაკომპლექტებამ სხვადასხვა ბიბლიოთეკებს შორის ბიძგი მისცა ბზა-ს განვითარებას. მუშავდებოდა ბზა-ს წესები და ინსტრუქციები, რომლებსაც შემდეგ სხვა ქვეყნებშიც იყენებდნენ.

თითქმის მსგავსი მდგომარეობა იყო ფაშისტური რეჟიმის სხვა ქვეყნებში. იგალიის ბიბლიოთეკიდან, საერთოდ, მთლიანად განდევნეს ანტიფაშისტურად მოაზროვნე საქციალისტები, განსაკუთრებულად დაუნდობელ რეპრესიებს განიცდიდნენ სახალხო ბიბლიოთეკები, ყველაფერი, რაც კი ფაშისტური იდეოლოგიის სამსახურში არ იყო, უხეშად ნადგურდებოდა, თაროები ნაცისტური ლიტერატურით გადაივსო. მხოლოდ რამდენიმე ფაქტი თუ ჰუენს ნათელს იგალიის საბიბლიოთეკო საქმის ამ პერიოდის ისტორიას, როგორცაა, მაგალითად, 1935 წელს ფლორენციის ნაციონალური ბიბლიოთეკისათვის ახალი შენობის აგება. განსაკუთრებით დამახასიათებელი თავისებურებაა საბიბლიოთეკო საქმეში იგალიის ყოველ ოლქში ეროვნული ბიბლიოთეკის არსებობა. ამ სიმრავლემ გამოიწვია ის, რომ თითქმის არ იყო არც

ერთი ეროვნული ბიბლიოთეკა, სადაც თავმოყრილი იქნებოდა და მთელი ნაციონალური რეპერტუარი. საგულისხმოა ისიც, რომ იგალიის საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკები, ფაქტობრივად, საჯარო ბიბლიოთეკის ფუნქციებს ასრულებდა.

31-იანი წლებიდან ფართოდ ვაიშალა ბრძოლა ფაშიზმის წინააღმდეგ ესპანეთში. ნაციონალ-სოციალისტთა წიგნები აჭრელებული იყო მკითხველთა მიერ ათასგვარი მინაწერით, რომლითაც ისინი აკრიტიკებდნენ ამ პარტიას და გამოდნენ მის პოლიტიკას, ზოგ შემთხვევაში დასცინოდნენ და მასხრად იგდებდნენ. ბიბლიოთეკებს ხელისუფლებამ სპეციალურად დაავალა, თვალყური ედევნებინათ ასეთი მკითხველებისათვის, ამასთან აღმოეჩინათ წიგნებში ასეთი მინაწერები და წაეშალათ ისინი.

ასეთივე რეპრესიები მძვინვარებდა უნგრეთსა და ბულგარეთში. მაგალითად, ბულგარეთში ასობით კულტურის მუშაკი იყო მოთავსებული ციხეებში მონარქიულ-ფაშისტური რეჟიმის დროს, 374 კულტურის მუშაკი დახვრიტეს, მათ შორის ბიბლიოთეკარები. 1920 წელს მიღებულმა კანონმა, რომლის ძალითაც სხვადასხვა ქალაქში ბიბლიოთეკები გაიხსნა, საესე-ბით დაკარგა თავისი ძალა 1923 წელს ფაშისტური გადაგრი-ალების შემდეგ, მაგრამ ბულგარეთში განსაკუთრებით მძლავრად მოქმედებდა სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციები, რომლებიც მოხერხებულად იყენებდნენ თავის საქმე-ში ბიბლიოთეკებს.

გაცილებით უკეთესი პირობები ქჟონდა ევროპის ქვეყნების იმ ბიბლიოთეკებს, რომლებშიც ფაშისტურ რეჟიმს ვერ შეეღწია. ამ მხრივ განსაკუთრებით გამოირჩეოდა შვეიცარია. ღირსშესანიშნავ მოვლენას წარმოადგენდა 1920 წელს შვეიცარიის ბიბლიოთეკართა გაერთიანების მიერ ბერნში სახალხო ბიბლიოთეკის გახსნა, რომელიც საყოველთაო მოხმარე-

ბისათვის იყო განკუთვნილი და მთელი ქვეყნის მოსახლეობას ემსახურებოდა. ამას ის ოლქებში განლაგებული თავისი ფილიალების მეშვეობით ახერხებდა. ამ ბიბლიოთეკას ფედერალური ხელისუფლება აფინანსებდა, რასაც კანკონების მიერ გამოყოფილი ბიუჯეტის თანხაც ემატებოდა.

1921 წელს ბელგიაში მასობრივი ბიბლიოთეკების საქმიანობის შესწავლა მოეწყო. აღმოჩნდა, რომ ბევრ საეროობოს სულაც არ ჰქონდა გახსნილი ბიბლიოთეკა, ხოლო ბევრი არსებული ბიბლიოთეკა უმწეო მდგომარეობაში იმყოფებოდა. ამ წელს მიღებულმა საბიბლიოთეკო კანონმა დიდად შეუწყო ხელი საქმის აღმავლობას. ხელისუფლების ინსპექტორები სპეციალურად მოგზაურობდნენ მთელ ქვეყანაში, რომ შეემოწმებინათ ხსენებული კანონის მოქმედება. ყოველივე ამის შედეგად, 1922-1923 წლებში საჯარო ბიბლიოთეკების რაოდენობა 1370-დან 2388-მდე გაიზარდა. 1922 წელს ორგანიზებულ იქნა კურსები ბიბლიოთეკართა მოსამზადებლად. 1920 წელს ბრიუსელში პირველი საბავშვო ბიბლიოთეკა გაიხსნა. შემდეგ წლებში ამერიკელთა ხელშეწყობით კიდევ 10 საბავშვო ბიბლიოთეკა დაარსდა. კარგ პირობებში იყო კოოპერატივების მასობრივი ბიბლიოთეკები.

ჩეხოსლოვაკიაში 1919 წელს საბიბლიოთეკო კანონის მიღების შემდეგ ბევრი რამ გაუმჯობესდა. კანონის თანახმად, ადგილობრივი მმართველობის სახსრებით მთელი ქვეყნის ქალაქებში, სადაც 300 ათასამდე ადამიანი ცხოვრობდა, მასობრივი ბიბლიოთეკა უნდა გახსნილიყო, რომ არაფერი ვთქვათ დიდ დასახლებულ პუნქტებზე. 1937 წლისათვის აქ თითქმის ყველა დასახლებულ პუნქტში არსებობდა მასობრივი ბიბლიოთეკა. შედარებით უფრო რთულად იყო საქმე სლოვაკიის მხარეში, სადაც გაჭიანურდა საბიბლიოთეკო კანონის გატარება. ძირითადად აქ მაინც სლოვაკური „მაგიცა“ აქტი-

ურობდა, რომელსაც საკუთარი გამოცემლობა ჰქონდა და ბიბლიოთეკებს თავის გამოცემულ წიგნებს უსასყიდლოდ ურიგებდა. ენერგიულად მოქმედებდა ჩეხოსლოვაკიის ბიბლიოთეკართა ასოციაცია. გამოსცემდა თავის ჟურნალს, ჰქონდა გახსნილი სპეციალური სკოლა ბიბლიოთეკართა მოსამზადებლად.

საბიბლიოთეკო საქმე დანიაში 1920 წელს აქ მიღებულ საბიბლიოთეკო კანონს ეფუძნებოდა. ამ კანონის ძალით, ქვეყნად შეიქმნა საბიბლიოთეკო ქსელის სტრუქტურა, დადგინდა ბიბლიოთეკების დაფინანსების წესი, ახალი ბიბლიოთეკების დაარსების პირობები და სხვ. საჯარო ბიბლიოთეკები განათლების სამინისტროს ექვემდებარებოდა. ბიბლიოთეკებს უშუალოდ სახელმწიფო ინსპექცია და საბიბლიოთეკო საბჭო ხელმძღვანელობდა, საჯარო ბიბლიოთეკების სახელმწიფო დირექტორის მეთაურობით. ისინი უყრდნობოდნენ რა ხალხის ინიციატივას, ხსნიდნენ ბიბლიოთეკებს, ხელს უმართავდნენ მათ და ეხმარებოდნენ გექნიკური აღჭურვილობით. ეს ორგანოები ეხმარებოდნენ ბიბლიოთეკებს აგრეთვე დაკომპლექტებასა და სხვადასხვა ორგანიზაციულ საქმიანობაში, ეწეოდნენ საკონსულტაციო მუშაობას.

1920 წელი ფინეთში საბიბლიოთეკო საქმის რეორგანიზაციით აღინიშნა. სეიმმა მიიღო კანონი საბიბლიოთეკო საქმის სუბსიდირების შესახებ. 1921 წელს შეიქმნა სახელმწიფო საბიბლიოთეკო კომისია თავისი აღმასრულებელი ორგანოთი – სახელმწიფო საბიბლიოთეკო ბიუროს სახით. ბიბლიოთეკების დაკომპლექტება ხდებოდა სახელმწიფო გამოცემლობათა საწყობებიდან, მაგრამ ძირითადად არა მსაგვრული, არამედ სამეცნიერო ლიტერატურით. 1929 წელს სხვადასხვა ქვეყნის გამოცდილებათა გამოარების საფუძველზე, ფინეთში მიღებულ იქნა საბიბლიოთეკო კანონი. ბიბ-

ლიოთეკების შესახებ ხარჯები სახელმწიფომ თავის თავზე აიღო, მეორე ნახევარი ადგილობრივ მმართველობას დაეკისრა. ფინეთის მასობრივ ბიბლიოთეკებს საბავშვო განყოფილებები გააჩნდა, რომლებშიც კარგად იყო დანერგული ღია თაროს აბონემენტი.

როგორც ფინეთში, ისე დანიაში, ნორვეგიაში და შვედიაში საბიბლიოთეკო კანონების მიღებამდე ბიბლიოთეკებს უშუალოდ სახელმწიფო აფინანსებდა. კანონებმა ხელი შეუწყო ამ ქვეყნებში საბიბლიოთეკო საქმის მოწესრიგებას – შემოღებულ იქნა ნორმატივები, კონტროლი საბიბლიოთეკო საქმიანობაზე და მათზე შეღამხედველობა.

განსხვავებული ვითარება იყო ევროპაში სამეცნიერო ბიბლიოთეკების საქმიანობის თვალსაზრისით. 20-30-იანი წლები, საერთოდ, აღინიშნა მსოფლიო მოწინავე ქვეყნების საბიბლიოთეკო საქმის უნიფიცირებით, განსაკუთრებით სამეცნიერო ბიბლიოთეკების საქმის ერთგვაროვნებით შეთოდებისა და ფორმების გამოყენების თვალსაზრისით. უკვე ბევრი რამ საერთო აქვთ სხვადასხვა ქვეყნის ბიბლიოთეკებს. ამას ხელს უწყობს კავშირურთიერთობის გაფართოება, რის წყალობითაც აღვილდება გამოცდილების გადმოღება. თავიანთი მიზნებით, ამოცანებითა და ფუნქციებით სულ უფრო მეტად ემსგავსებიან ერთმანეთს ევროპული ბიბლიოთეკები. მართალია, ბევრ ქვეყანაში ეროვნული ბიბლიოთეკები შედარებით გვიან აღმოცენდნენ – 30-40-იან წლებში – მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ მათი ფუნქციები მანამდე სხვა ბიბლიოთეკებს არ ეგარებიანო. მაგალითად, პოლონეთში ნაციონალურ ბიბლიოთეკად ითვლებოდა იაგელონის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკა, ჩეხოსლოვაკიაში – პრაღის უნივერსიტეტისა, იუგოსლავიაში – ზაგრებისა და სხვ. ზოგ შემთხვევაში ეროვნული ბიბლიოთეკის ფუნქციებს ასრულებდა

აკადემიათა და მუზეუმების ბიბლიოთეკები. მთელ რიგ ქვეყნებში ნაციონალური ბიბლიოთეკა არა ერთი, არამედ რამდენიმე იყო, როგორც მაგალითად, დიდ ბრიტანეთში, საფრანგეთში, იტალიაში, იუგოსლავიასა და სხვა ქვეყნებში.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ კაპიტალისტურ ქვეყნებში მწვავე კრიზისმა (1929-1933) აიძულა ხელისუფლება მეტი ყურადღება დაეთმო ეროვნული სამეცნიერო კადრების მომზადებისათვის. მეცნიერება იქცა ეკონომიკის აღორძინების რესურსად. სამეცნიერო ბიბლიოთეკებს დიდი პასუხისმგებლობა დააწვა თავს, განსაკუთრებით გაზრდილი მოთხოვნილება წაეყენა უნივერსიტეტების პროფესურას. ამან ერთიანად გააძლიერა სამეცნიერო ბიბლიოთეკების საქმიანობა.

სამეცნიერო ბიბლიოთეკების მდგომარეობა და პირობები ყველა ქვეყანაში ერთნაირი არ იყო – სხვადასხვაგვარად წყდებოდა მათი ხელმძღვანელობის, დაკომპლექტების, კატალოგებისა და სხვა საკითხები, მაგრამ მათი მუშაობის ხასიათისა და ფორმების ერთიანობა აიძულებდა ამ ბიბლიოთეკებს მათთვის ყველაზე სასურველი მაგალითები ეძებნათ და გადმოეღოთ. ამ კუთხით განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ბშპ-ს ორგანიზაციის სრულყოფის ცდები. ამ აბონემენტმა თითქმის ყველა ქვეყნის სამეცნიერო ბიბლიოთეკაში დაიმკვიდრა ადგილი.

მოცემულ პერიოდში აქტიურად მიმდინარეობს მეცნიერული და მეთოდური მუშაობა ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და ბიბლიოგრაფიის დარგში. ისტორიის ამ მონაკვეთში ბიბლიოთეკათმცოდნეობაში მუშავდება ისეთი საკითხები, როგორცაა, მაგალითად, წიგნცელის სისტემები, ბიბლიოთეკების საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მუშაობა, ცალკეული ბიბლიოთეკების შექმნისა და განვითარების ისტორია, ფონდთან თავისუფალი დაშვების სისტემა, ბიბლიოთეკართა შრომის ორგანიზაცია და სხვ. ცალკეულ შემთხვევებში მუშავდე-

ბოლა აგრეთვე კითხვის პრობლემებიც.

ადრინდელთან შედარებით, მეტი ყურადღება დაეთმო პროფესიული ცოდნის დანერგვას – საბიბლიოთეკო განათლებას. ამ დარგში ერთ-ერთი უთვალსაზიროესი წარმომადგენელი იყო მიჩიგანის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკისა და ამ უნივერსიტეტთან არსებული საბიბლიოთეკო სკოლის დირექტორი ვ.ვ. ბიშონი. მისი მოღვაწეობა მაგალითად იქცა სხვა ქვეყნების წარმომადგენლებისათვის. ამან თავისებური გამოხმაურება პოვა ევროპაშიც. 1921 წელს გერმანიაში ბიბლიოთეკათმცოდნეობის კათედრა გეგინგენიდან ბერლინის უნივერსიტეტში გადააქვთ, რაც ამ პროფესიის პრესტიჟის ამაღლებას ნიშნავდა. საფრანგეთში სორბონის უნივერსიტეტში სტუდენტებსა და ბიბლიოთეკის მუშაკებს, რომლებიც ემზადებიდნენ ბიბლიოთეკარის წოდების მისაღებად, ბიბლიოგრაფიაში ლექციებს უკითხავდა ცნობილი ბიბლიოფილი ლ. ნ. მალკლესი. ბულგარეთში სოფიის უნივერსიტეტში ბიბლიოთეკათმცოდნეობის კურსი მიჰყავდა ცნობილ მეცნიერსა და სამოვადლო მოღვაწეს სტოიან არგიროვს, ბელგიაში – ბრიუსელის უნივერსიტეტში ბიბლიოთეკარის თანამდებობის დაკავების მსურველ კანდიდატებს ლექციებს უკითხავდა საბიბლიოთეკო სამყაროში კარგად ცნობილი მეცნიერი პოლ ოგლე. ასევე ცნობილ ბიბლიოთეკათმცოდნე ლ. ვოუგერსთან ერთად მან შეადგინა სპეციალური კურსის კონსპექტი - „სამოვადლოებრივ ბიბლიოთეკათა სახელმძღვანელო“. 1918 წელს შვეიცარიაში დაარსდა სამწლიანი საბიბლიოთეკო სკოლა (ვენევაში). აქ ორ წელს თეორიას ასწავლიდნენ, ბოლო ერთი წელი საწარმოო პრაქტიკას ეთმობოდა. სასწავლო პროგრამები მოამზადეს ვენევის დიდი ბიბლიოთეკების გამოცდილმა ბიბლიოთეკარებმა, რომლებიც ასწავლიდნენ კიდევ ამ სკოლაში.

ბიბლიოთეკარის წოდების მოსაპოვებელი გამოცდების ჩაბარება მკვეთრად ჩამოყალიბებული წესითა და სისტემით ხდებოდა როგორც შევიცარიაში, ისე ზოგ დიდ ქვეყანაშიც – დიდ ბრიტანეთში, საფრანგეთში. ამგვარი სისტემა თანდათან სხვა ქვეყნებშიც ვრცელდებოდა.

აღნიშნულ პერიოდში, ფაქტობრივად, საფუძველი ეყრება საბიბლიოთეკო საქმეში პროფესიული მოთხოვნების წამოყენებას ბიბლიოთეკართა მიმართ. ამან ხელი შეუწყო შემდგომში დარგის სწრაფ განვითარებას და მის სრულყოფას.

1.2. საბიბლიოთეკო საქმის განვითარება ამერიკის შეერთებულ შტატებში

ამერიკის შეერთებულ შტატებში ბიბლიოთეკის საქმიანობა ყოველ ცალკეულ შტატში ამ შტატის კანონმდებლობის მიხედვით ხორციელდებოდა. მასობრივი ბიბლიოთეკების დაფინანსება ხდებოდა ადგილობრივი მმართველობის ხარჯზე, აგრეთვე იმ შეწირულობებით, რომელსაც მდიდარი ოჯახები, კორპორაციები და ასოციაციები იღებდნენ. ამ თანხების ხარჯვასა და საერთო კონტროლზე მეთვალყურეობას საბიბლიოთეკო ასოციაცია ახორციელებდა. მისი ინიციატივით ბიბლიოთეკები პრაქტიკაში უფრო ეფექტურ ფორმებს წარმოადგენდნენ, ხელს უწყობდნენ სიახლეთა დამკვიდრებას.

ქალაქებში ძირითადად საჯარო ბიბლიოთეკების ქსელი ჭარბობდა, რომელიც ერთიან სამმართველოს ექვემდებარებოდა, ფილიალების საქმიანობაში კოოპერირების წესი გამოიყენებოდა. დიდი ბიბლიოთეკების ქსელი შედგებოდა ცენ-

გრაღური ბიბლიოთეკისა და ფილიალებისაგან, რომლებსაც უამრავი გაცემის პუნქტი გააჩნდა, აგრეთვე ჰქონდა საბავშვო, სასკოლო და სასოფლო ბიბლიოთეკები, თითქმის ყველა ბიბლიოთეკასთან აუდიტორია იყო საკლუბო მუშაობისათვის. 1929 წლისთვის 6 ათასამდე ბიბლიოთეკა ფუნქციონირებდა.

ეს ბიბლიოთეკები განსაკუთრებით დიდ მუშაობას ეწეოდნენ საზოგადოების დაბალ ფენებთან, შეისწავლიდნენ მუშა მკითხველთა მოთხოვნილებებსა და ინტერესებს. ყოველივე ამას მოითხოვდა მეწარმეთა ინტერესები, რომელთაც შედარებით განვითარებული მუშათა ფენები ესაჭიროებოდა. მის გარეშე გექნიკური პროგრესი შეუძლებელი იქნებოდა.

საჯარო ბიბლიოთეკები აქტიურად მუშაობდნენ ბავშვ მკითხველებთან. მათი მომსახურებისათვის საბავშვო განყოფილებები იქმნებოდა, სადაც წიგნის პროპაგანდის მიზნით ბევრ ახალ ფორმას მიმართავდნენ. საბიბლიოთეკო საქმის საგანმანათლებლო საქმეში ჩასართველად სპეციალური პროგრამა იქნა შემუშავებული, რომელიც უნდა განხილულიყო საოჯახო განათლების მეორე ნაციონალურ კონფერენციაზე მინისოტში 1925 წელს. საჯარო ბიბლიოთეკები, უპირველეს ყოვლისა, მათი საბავშვო განყოფილებები, თავიანთ საქმიანობას სახალხო განათლების ორგანოებთან კოორდინირებულად წარმართავდნენ. ეს უფრო აუმჯობესებდა კონტროლს საბავშვო და სასკოლო ბიბლიოთეკებზე.

როგორც ევროპის მრავალ ქვეყანაში, ამერიკის შეერთებულ შტატებშიც არ იყო ერთი ნაციონალური ბიბლიოთეკა, სადაც ყველა გამოცემა პპოვებდა ასახვას, მაგრამ მკაცრად დიფერენცირებული დაკომპლექტების სისტემა საშუალებას იძლეოდა, მთლიანად დაცულიყო ეროვნული ბუკლური პროდუქცია.

ამერიკის სამეცნიერო ბიბლიოთეკებისათვის დამახასიათებელია ფონდებთან ფართო აუდიტორიის დაშვება, გან-

საკუთრებით ეს ითქმის საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკებში, რომლებიც ყოველმხრივ უწყობენ ხელს სამეცნიერო პოტენციალის სრულად ამოქმედებას. ფართო გასაქანი ჰპოვა სამეცნიერო ლაბორატორიების, ფირმების, საწარმო-დაწესებულებების სპეციალურმა სამეცნიერო-ტექნიკურმა ბიბლიოთეკებმა, რომლებიც ძირითადად განკუთვნილი იყო ადგილზე მომუშავე პერსონალისათვის და არა განურჩევლად ტექნიკური ინტელიგენციისათვის.

ბიბლიოთეკათმორისი აბონემენტი, განსაკუთრებულად გაერყელებული იყო დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში და მისი სრულყოფილი გამოყენება შეერთებული კატალოგების ორგანიზებული სისტემის არსებობას მოითხოვდა. შეერთებულ შტატებში ბმა-ს დიდი გამოყენება არ ჰქონდა, მაგრამ შეერთებულ კატალოგებს კი აქტიურად გამოიყენებდნენ. 1932-1940 წლებში მრავლად გამოიყენა როგორც ადგილობრივი, ისე რეგიონალური შეერთებული კატალოგები. 1927-1937 წლებში გამოცემული იყო მხოლოდ პერიოდული ორგანოების 35 შეერთებული კატალოგი. შეერთებული კატალოგების პრობლემები ამერიკის საბიბლიოთეკო ასოციაციის მსჯელობის საგნადაც იქცა.

ამ პერიოდში კვლავ განაგრძობდნენ სრულყოფას ამერიკის შეერთებული შტატების ცნობილი საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკები. დიდი ყურადღება დაეთმო მთავარი ეროვნული ბიბლიოთეკისათვის მაგერიალურ-ტექნიკური ბაზის გამდიდრებას. 1939 წელს კონგრესის ბიბლიოთეკისათვის დამატებითი შენობა ააგეს, რომელიც ძველს მიწისქვეშა გვირაბით დაუკავშირდა. კონგრესის მიერ მიღებული კანონის თანახმად, ნაციონალური ბიბლიოთეკა ბრმათა საბიბლიოთეკო მომსახურების სისტემის მეთოდცენტრადაც იქცა. 1934 წლიდან კონგრესის ბიბლიოთეკა აღარ წარმოადგენს ნაციონალურ

არქივსაც და ის ძირითადად მხოლოდ საბიბლიოთეკო-ინფორმაციული მომსახურებით არის დაკავებული.

შევრთებულ შტაგებში წარმატებით ვრძელდებოდა მეცნიერული მოღვაწეობა ბიბლიოთეკადმცოდნეობისა და ბიბლიოგრაფიის დარგში. 1929 წელს გამოიცა პენრი ივლიან ბლისის შედგენილი საკლასიფიკაციო სქემის სამგომეული; ამერიკელები ლანდი და ტრიუმე იკვლევდნენ სისტემატური კატალოგების პრობლემებს, პერიოდიკის შეერთებული კატალოგების თეორიულ და მეთოდიკური საფუძვლების შექმნაზე მუშაობდნენ ბიბლიოგრაფიული და წიგნსაგამომცემლო ფირმის თავი უილსონი და არაერთი შეერთებული კატალოგის რედაქტორი ვრეგორი და მრავალი სხვ., რომლებიც უმნიშვნელოვანეს ბიბლიოთეკადმცოდნეობით ნაშრომებს აქვეყნებდნენ.

შტაგებში ფართოვდება საბიბლიოთეკო დარგის სპეციალისტთა მომზადების საქმეც, მკვიდრდება საბიბლიოთეკოსკოლებისა და კურსების საქმიანობა, სულ უფრო მეტად და მეტად ებმებიან საბიბლიოთეკო მოღვაწეობაში ქალები.

საერთოდ, ამერიკის შეერთებული შტაგების საბიბლიოთეკო საქმე დიდ გავლენას ახდენს სხვა ქვეყნების შესაბამის საქმიანობაზე. უპირველეს ყოვლისა, ეს მეზობელ ქვეყნებზე ითქმის, განსაკუთრებით კი კანადაზე. აქ საბიბლიოთეკო საქმიანობა ამერიკის ანალოგიურად ვითარდება, მხედველობაში თუ არ მივიღებთ სამეცნიერო ბიბლიოთეკებს, უმეტესად საუნივერსიტეტო უწყებებისა, რომლებიც შეერთებულ შტაგებში არსებულ შესაბამის დაწესებულებებს საგრძნობლად ჩამორჩება. თანაც, მხოლოდ სასწავლო პროცესის წარმართვას ემსახურებიან და მეცნიერთა გამრდილ მოთხოვნილებას ვერ აკმაყოფილებენ. დახმარებისათვის უმეტესად ამერიკის შეერთებული შტაგების ან ნიუ-იორკის საჯარო ბიბლიოთეკებს მიმართავენ.

K 262. 926

ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს
პ ა რ ლ ა მ ე ნ ტ ი ს
ე რ ო ვ ნ უ ლ ი

შეერთებული შტატების საბიბლიოთეკო საქმიანობის მოცემულ პერიოდში არ შეუწყვეტია განვითარების აღმავალი ხაზი, რამაც ხელი შეუწყო მის შემდგომ სრულყოფას თვით ომისდროინდელ უძძიმეს პერიოდშიც კი.

აღ

1.3. საბიბლიოთეკო საქმის განვითარება აფრიკის, აზიისა და ლათინური ამერიკის ქვეყნებში

საბიბლიოთეკო საქმის განვითარება კოლონიურ თუ ნახევრადკოლონიურ ქვეყნებში ეროვნული თვითშეგნებისა და კულტურის ამაღლებისათვის ბრძოლის პირობებში მიმდინარეობდა. იმრდებოდა ნაციონალური ბურჟუაზიის რიგები, ადგილობრივ მოსახლეობაში ფართოვდებოდა განათლების მქონე პირთა ფენა, ბიბლიოთეკების საქმიანობა მთლიანად დამოკიდებული იყო მეტროპოლიათა პოლიტიკაზე. ზოგან, სადაც შედარებით ლიბერალური მმართველობა განაგებდა, მდგომარეობა საგრძნობლად განსხვავდებოდა იმ ქვეყნებში არსებული მდგომარეობისაგან, სადაც მძიმე რეაქციული კოლონიალიზმის პოლიტიკა ხორციელდებოდა.

დამოუკიდებლობისათვის აღძრული ბრძოლები, რომლებიც არ გამოირიყხავდა შეიარაღებულ გამოსვლებსაც, აიძულებდა მონოპოლიებს, მიემართათ ხელისუფლებისათვის, შეერბილებინათ პოლიტიკა. ხელისუფლება ცდილობს გამოიწილოს კომპრომისები და იძულებულია გაითვალისწინოს ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესები და კულტურული მოთხოვნილებები. ამ თვალსაზრისით მეტად ხელსაყრელი იყო ბიბლიოთეკა, რითაც შეიძლებოდა კულტურული დათმობების კარგად

გამოხატვა და ბიბლიოთეკის გამოყენება სასურველ იდეოლოგიის გასაერყელებლად. ლიბერალური ხელისუფლების პირობებში შესაძლებელი ხდებოდა დაარსებულიყო საბიბლიოთეკო სამოვადოებები თუ განყოფილებები, როგორც იყო, მაგალითად, ინდონეზიაში, რომელიც პოლანდიის კოლონიას წარმოადგენდა. აქ, ჯერ კიდევ 1908 წელს შეიქმნა სახალხო კითხვის განყოფილება, რომელმაც 1942 წლამდე იარსება. ფაქტობრივად ამ განყოფილების კისერზე იყო ადგილობრივ ენებზე წიგნების გამოცემა და ბიბლიოთეკების მომარაგება.

მთელ რიგ შემთხვევებში მეტროპოლიათა ხელისუფლები იძულებული იყვნენ საკმაოდ მსხვილი საბიბლიოთეკო ცენტრების შექმნაც დაეშვათ კოლონიებში. 1919 წელს დაარსდა ინდონეზიის ცენტრალური ბიბლიოთეკა, რომელიც სავალდებულო ცალეებს დებულობდა ვიეტნამსა, ლაოსსა და კამბოჯაში, თითო ეგზემპლარი პარიზში საფრანგეთის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში იგზავნებოდა. მაგრამ ეს ბიბლიოთეკა არ იყო ეროვნული. აქ თვით ადგილობრივი მოსახლეობის წარმომადგენლებსაც კი შერჩევით უშვებდნენ, ისიც მალალი ფენებიდან.

აფრიკაში არაბული ქვეყნების ბიბლიოთეკებს ამ პერიოდისათვის ფაქტობრივად ან ფორმალურად ინგლისელები, ფრანგები, ესპანელები და იტალიელები ფლობდნენ. ამ ქვეყნებს თავიანთი გამოცდილება და გრადიციები შეჰქონდათ ადგილობრივ საბიბლიოთეკო საქმეში.

ინდოეთის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მოთხოვნების საფუძველზე ინგლისი შედარებით მოქნილი და შერბილებული პოლიტიკის გზას დაადგა. ამან კარგი პირობები შექმნა საბიბლიოთეკო საქმის განვითარებისათვის სხვა კოლონიებშიც. ეგვიპტელ ბიბლიოთეკართა მონდომებით აქ ნაციონალური ბიბლიოთეკა ნამდვილ კულტურის ცენტრად იქცა.

შედგა არაბული წიგნების კატალოგები, როგორც ანბანური, ისე სისტემატური, აგრეთვე კატალოგები სათაურებზე. შედგა კატალოგები ევროპულ ენებზეც. 1924-1942 წლებში ბუჭდურად გამოიცემოდა არაბული ლიგურატურის კატალოგები. 1929 წლიდან ბიბლიოთეკა შეუდგა კუმულიაციურ წელიწადულის შედგენას ყოველთვიური ბიულეტენის ბაზაზე, რომელიც ახალ-ახალ გამოცემებს აღნუსხავდა.

გაიმართა სამეცნიერო ბიბლიოთეკების რაოდენობა. 1927 წელს წარმოიშვა განათლების სამინისტროს ბიბლიოთეკები, 1929 წლიდან – იუსტიციის სამინისტროს ბიბლიოთეკა. 1931 წელს ალექსანდრიაში გაიხსნა ოკეანოგრაფიისა და თევზჭერის მეურნეობის ბიბლიოთეკა. 1928 წელს ქაიროში გაიხსნა დომენიკანური ორიენტაციის ინსტიტუტი, რომლის ბიბლიოთეკას საფუძვლად დაედო დომენიკანთა მონასტრების კოლექციები. ქაიროს სამეცნიერო ბიბლიოთეკებს 1939 წელს შეუერთდა ეროვნული ცენტრის ბიბლიოთეკა. ყველა სამეცნიერო ბიბლიოთეკა მისაწვდომი იყო მხოლოდ მეცნიერთა ვიწრო წრისათვის. სახალხო ბიბლიოთეკები თითქმის არ არსებობდა.

ინგლისელთა გავლენით ინდოეთის საბიბლიოთეკო საქმე იმ პროგრამით ვითარდებოდა, როგორც მეტროპოლიის მიერ იყო მოწონებული, თუმცა ინდოეთში აღძრული გიგანტური განმათავისუფლებელი მოძრაობა სულ უფრო და უფრო უკაფავდა გზას დამოუკიდებელი, თავისთავადი სისტემის შექმნას. მოძრაობას, რომელსაც ცნობილი პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე მ. კ. განდი უძღვებოდა, არ შეეძლო გვერდი აექცია საბიბლიოთეკო საქმისათვის, რადგანაც განდის ყველაზე მთავარი საზრუნავი დაბალი ფენების განათლება იყო.

ამ პერიოდში ინდოეთისათვის დამახასიათებელია მრავალპარტიულობა. პარტიათა უმეტესობა დაბალი ფენების ინტერესებს წარმოადგენდა. განსაკუთრებით გაძლიერდა მუშურ-

გლესური პარტიები და კომუნისტური ორგანიზაცია. ეს იწვევდა სახალხო ბიბლიოთეკების მომრავლებასა და გააქტიურებას. 1928 წელს პარტიები გაერთიანდნენ სრულიად ინდოეთის მუშურ-გლესურ პარტიადა. მისი ორგანიზაციების კულტურულ-საგანმანათლებლო საქმიანობა დიდად უწყობდა ხელს ქალაქებსა და პროვინციებში მასობრივი მოხმარების ბიბლიოთეკების წარმოშობას. მაგრამ ყოველივე ეს მაინც ძალიან ცოტა იყო ისეთი უმარშაზარი ქვეყნისათვის, როგორსაც ინდოეთი წარმოადგენდა. ბენგალიაში, მადრასში, პენჯაბში, ბაროდას სათავადოში, ქაშმირში, მაისურში და სხვა მხარეებში, სადაც განსაკუთრებით ძლიერი იყო დემოკრაგიული მოძრაობა, იქმნება საბიბლიოთეკო ასოციაციები. ისინი გახდნენ საყოველთაო მოძრაობის – ბიბლიოთეკების ქსელის შექმნის ინიციატორები. ბენგალიისა და მადრასის პროვინციებში 1935 წელს 119 ასეთი ბიბლიოთეკა გაიხსნა, ბაროდას სათავადოში 1939 წელს - 1500. 1942 წლისათვის მთელ ინდოეთში 13 ათასი სასოფლო ბიბლიოთეკა არსებობდა.

ამ ბიბლიოთეკების საქმიანობა არ იყო ერთგვაროვანი – ყოველი პროვინცია თუ სათავადო თავისებურად აგებდა საბიბლიოთეკო საქმეს.

მასობრივი ბიბლიოთეკების საჭიროებათა გამოსავლენად, ბომბეში, 1939-1940 წლებში დაფუძნებულ იქნა სპეციალური კომისია. მისი მოღვაწეობის შედეგად შეიქმნა პროვინციების საბიბლიოთეკო ქსელის აგების გეგმა. იგი გათვალისწინებული იყო მოსახლეობის რაოდენობის უმრუნველყოფისათვის. იგეგმებოდა რეგიონში ერთი ცენტრალური, სამი რეგიონალური, რაიონული, საქალაქო და სასოფლო ბიბლიოთეკები. საჭირო სახსრების უქონლობისა და კოლონიური მთავრობის წაყრუების გამო ამ ფრიად მნიშვნელოვანი ეროვნული გეგმის განხორციელება ვერ მოხერხდა. არსებული ბიბ-

ლიოთეკების ძალიან დიდ შეჭირვებაში იყვნენ, მეტად დაბალი იყო მათი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა. ზოგჯერ ახალი წიგნებით დიდი ხნით ფონდების შეუვსებლობის გამო ესა თუ ის ბიბლიოთეკა სულაც იკეტებოდა. ბიბლიოთეკების საორგანიზაციო საქმიანობა დიდ გავლენას განიცდიდა ამერიკული სისტემის მიმდევარი ბიბლიოთეკარებისაგან, რომლებიც ბლომად იყვნენ აქ და მისიონერულ იდეებს ავრცელებდნენ. 1931 წელს ბენგალიის, ხოლო 1937 წელ მაღრასის საბიბლიოთეკო ასოციაციებმა შეადგინეს საბიბლიოთეკო კანონები, მაგრამ ინგლისის ხელისუფლებამ მათი გაცნობაც არ ისურვა.

ინდოეთში თანდათან ფართოვდება საუნივერსიტეტო ქსელი. 1916-1947 წლებში 16 ახალი უნივერსიტეტი გაიხსნა. დასავლეთ ბენგალიის პროვინციის ვისვა ბხარაგის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკის საფუძვლის ჩამყრელად საყოველთაოდ ცნობილი პოეტი და საზოგადო მოღვაწე, მრავალმხრივ სწავლული და მოაზროვნე რაბინდრანათ თაგორი ითვლება. იგი ყოველდღიურ მზრუნველობას იჩენდა ბიბლიოთეკაზე, ხშირად ესაუბრებოდა სტუდენტებს ბიბლიოთეკის ღირებულებაზე, მათ როლზე ეროვნული კულტურის შექმნაში. აქტიურად უჭერდა მხარს ფონდთან თავისუფალი დამეუბის სისტემის დანერგვას.

1923 წლიდან დაიწყო მაღრასის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკის გარდაქმნა, რაც დაკავშირებული იყო თვით უნივერსიტეტის რეფორმაციასთან. ამ საქმიანობაში გამორჩეულ როლს თამაშობდა მსოფლიო სახელის მქონე ბიბლიოთეკათმცოდნე შნალი რამაპრიგა რანგანათანი. მან სპეციალური განათლება ლონდონის უნივერსიტეტის საბიბლიოთეკო სკოლაში მიიღო. 1924 წელს გახდა რა მაღრასის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკის ხელმძღვანელი, მან მოახერხა აქმაღლები-

ნა მკითხველთა მომსახურების ღონე. უმდიდრესმა თეორიულმა ცოდნამ და პრაქტიკულმა გამოცდილებამ ხელი შეუწყო მას მოეცა ფორმულირება ბიბლიოთეკათმცოდნეობის საყოველთაოდ ცნობილი 5 ძირითადი კანონისა. ამ კანონის ძირითადი შინაარსი მდგომარეობს ბიბლიოთეკების აღმზრდელობითი დანიშნულების აღიარებასა და ბიბლიოთეკის საყოველთაობაში. ბიბლიოთეკა აღიარებული იყო ზეკლასობრივ დაწესებულებად. თავის პრაქტიკულ საქმიანობაში ის აღწევდა იმას, რომ მკითხველი არა პასიური, არამედ აქტიური პირი იყო თავისთვის წიგნის შერჩევაში. რანგანათანის თეორიული მოსაზრებები და მეთოდური შეხედულებანი არა მარტო ინდოეთში, მთელ მსოფლიოში ვრცელდებოდა, თვით უაღრესად განვითარებულ საბიბლიოთეკო ქვეყნებშიც კი. აღსანიშნავია, რომ მადრასის ბიბლიოთეკის მიერ შემუშავებული სისტემატიური კატალოგის ანბანურ-საგნობრივი საძიებლის შედგენის „ჯაჭური“ მეთოდი გამოყენებულ იქნა „ბრიტანეთის ნაციონალური ბიბლიოთეკის“ შესადგენად. რანგანათანმა ყურადღება მიიპყრო იმით, რომ საბიბლიოთეკო მუშაობის ყოველი სახეობისათვის მოითხოვდა თავისი თეორიული ბაზის შექმნასა და ტექნოლოგიის დამუშავებას. არ არის საბიბლიოთეკო შრომითი პროცესების არც ერთი ციკლი, რანგანათანს რომ არ შეეგანოს მის განვითარებაში თავისი წვლილი.

ცნობილია, რომ თანამედროვე საკლასიფიკაციო აზროვნება გარკვეულწილად რანგანათანის იდეების გათვალისწინებით ვითარდება, რომლებიც მან გადმოსცა თავის ნაშრომში „კლასიფიკაცია ორწერტილის დახმარებით“. 1928 წელს მადრასის უნივერსიტეტმა რანგანათანს მიმართა თხოვნით, წაეკითხა ლექციები კლასიფიკაციის შესახებ სამხრეთ ინდოეთის კავშირის კონფერენციაზე, რომელშიც ათასი კაცი

ლებულობდა მონაწილეობას. მსმენელთა დიდი გულისკრთობა გამოხატულია რანგანათანმა გადაწყვიტა მოეწყო ინდოეთში საბიბლიოთეკო საქმის ორგანიზება. მადრასის საბიბლიოთეკო ასოციაციის ინიციატივით 1929 წელს რანგანათანმა მოაწყო ბიბლიოთეკართა მომზადების კურსები. ოთხი წლის შემდეგ კურსები სკოლად გადაკეთდა. სწორედ აქ მუშაობის დროს შექმნა მან თავისი ბიბლიოთეკათმცოდნეობის მეცნიერული საფუძვლების 5 კანონი.

მიუხედავად ეროვნული ძალების ენერგიული ცდისა, კოლონიურ პირობებში ინდოეთის საბიბლიოთეკო საქმეს არ შეეძლო რაიმე შესამჩნევი წარმატებისათვის მიეღწია. მასები, ფაქტობრივად, სავსებით მოკლებული იყვნენ საბიბლიოთეკო მომსახურებას. ეს გამოწვეული იყო იმითაც, რომ ბიბლიოთეკების ფონდების გადამჭრელი უმრავლესობა ინგლისურ წიგნებს შეადგენდა.

პირველმა მსოფლიო ომმა საგრძნობლად გამოაცოცხლა სამხრეთ აფრიკის უმეტესი ქვეყნების ეკონომიკა. შედარებით მშვიდობიან, არასაომარ გერიტორიაზე მყოფ ქვეყნებს საშუალება მიეცა ევროპის დანგრეული მრეწველობისა და მეურნეობის ნაცვლად, თავიანთი პროდუქციის საგარეო ბაზრებზე შეგანით გამოეცოცხლებინათ ეკონომიკა. მექსიკაში, ჩილეში, პერუში, არგენტინაში, ბრაზილიასა და სხვა ქვეყნებში სწრაფი ტემპით ვითარდება ქალაქები, სამრეწველო რაიონები; სხვადასხვა სახელმწიფოებს განსაკუთრებით ამ ქვეყნების სიმდიდრეები იზიდავს, ძირითადად იაფი ნედლეულის ბაზარი. მიუხედავად ლათინური ამერიკის ქვეყნების მდიდარი რესურსებისა, ადგილობრივი მოსახლეობა მაინც ეკონომიკურად და პოლიტიკურად სხვა ქვეყნებზე იყო დამოკიდებული, განსაკუთრებით ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და ინგლისზე ამ პერიოდში თავს იჩენს მასების მოძრაობა

სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის. ზოგიერთ ქვეყანაში დემოკრატიული გარდაქმნებისათვის მებრძოლი მშრომელები, ნაციონალურად განწყობილი ბურჟუაზია და ინტელექტუალური ერთი ნაწილი სახალხო ფრონტში ერთიანდებოდა. ყოველივე ეს იძულებულს ხდის ხელისუფლებას, უფრო მეტად იზრუნოს დაბალ ფენებზე. ეს ხელსაყრელია საბიბლიოთეკო ქსელის განვითარებისათვის.

1921 წელს მექსიკის განათლების სამინისტროსთან შეიქმნა საბიბლიოთეკო საქმეთა დეპარტამენტი, რომლის ძირითად საქმიანობას შეადგენდა წიგნების განაწილება მასობრივ და სასკოლო ბიბლიოთეკებს შორის, რომლებიც წარმოადგენდა წერა-კითხვის უკოდინარობის წინააღმდეგ მებრძოლ ცენტრებს.

1928 წელს არგენტინის მუნიციპალური ბიბლიოთეკების სამმართველომ დელაქალაქის საჯარო ბიბლიოთეკები ერთ სისტემაში გააერთიანა. ამან ხელი შეუწყო ბიბლიოთეკების გამრავლებას. 40-იანი წლების დასაწყისისათვის ქვეყნად 1,5 ათასი ბიბლიოთეკა ფუნქციონირებდა.

ბრაზილიის მთავრობამ სცადა უფრო აქტიურად შეეწყო ხელი ბიბლიოთეკებისათვის. ამ მიზნით 1937 წელს შეიქმნა წიგნის ნაციონალური ინსტიტუტი, რომელიც ხელმძღვანელობდა ბიბლიოთეკების საქმიანობას.

მიუხედავად ყოველივე ამისა, ლათინური ამერიკის ქვეყნების სოფლის მოსახლეობა – მცირემიწიანი და უმიწაწყო გლეხები, მანგები და ინდიელები საბიბლიოთეკო მომსახურების გარეშე იყვნენ დარჩენილი.

ლათინური ამერიკის ქვეყნების სამეცნიერო ბიბლიოთეკების განვითარება საგრძნობლად უსწრებდა ამისა და აფრიკის ქვეყნების ბიბლიოთეკების საქმიანობას, მაგრამ ძალიან ჩამორჩებოდა განვითარებული ქვეყნებისას. დიდი

სამეცნიერო ბიბლიოთეკები კონცენტრირებული იყო მსხვილ ქალაქებში – ბუენოს-აირესში (არგენტინა), რიო-დე-ჟანეიროში (ბრაზილია), სანტიაგოში (ჩილე), მეხიკოსა და სან-პაულოში (მექსიკა). არგენტინის 40 სამეცნიერო და საჯარო ბიბლიოთეკიდან 30 ბუენოს-აირესში იყო.

სრულიად განსხვავებულად ვითარდებოდა ამ ქვეყნებში ნაციონალური ბიბლიოთეკები. არგენტინაში, ბრაზილიასა და მექსიკაში ნაციონალური ბიბლიოთეკები, მიუხედავად მრავალი სიძნელისა, მაინც ახერხებდნენ როგორღაც თავიანთი ფუნქციების შესრულებას, განსაკუთრებით ნაციონალური ბეჭდური პროდუქციის შეგროვებას, მაგრამ სხვა ქვეყნის ნაციონალური ბიბლიოთეკები კი სავსებით სავალალო მდგომარეობაში იმყოფებოდნენ – არ გააჩნდათ შესაფერისი შენობები, ცუდად იყო ფორმირებული ფონდები, არ ჰყავდათ კვალიფიციური კადრები, ფაქტობრივად, ისინი ვერ ახერხებდნენ შეესრულებინათ ეროვნული ბიბლიოთეკის როლი. ასეთ მდგომარეობაში იყო, მაგალითად, ნიკარაგუას, პარაგვაის, ეკვადორის და სხვა მცირე ქვეყნების ბიბლიოთეკები. მხოლოდ მეორე მსოფლიო ომის დაწყების წინ დაარსდა ეროვნული ბიბლიოთეკები კოლუმბიასა და ჰაიტიში.

ლათინური ამერიკის ქვეყნების ნაციონალური ბიბლიოთეკების უმეტესობა კონგრესის ჩვეულებრივ ბიბლიოთეკებს წარმოადგენდა. ხშირ შემთხვევაში მათ მხარში უდგას საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკები. განსაკუთრებით გამოირჩეოდა არგენტინის, ბრაზილიის, კოლუმბიის, მექსიკისა და ურუგვაის უნივერსიტეტების ბიბლიოთეკები. ისინი საგრძნობლად განსხვავდებოდნენ მუშაობის ხასიათით, მასშტაბებით, პირობებით ისევე, როგორც განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისაგან აღნიშნული უნივერსიტეტები.

სოფლის მეურნეობისა და გექნიკის განვითარებამ საუციალ-

ური ბიბლიოთეკების მომრავლება გამოიწვია. მაგალითად კოლუმბიაში კალლოს დეპარტამენტში 1947 წელს დაარსდა ბიბლიოთეკა, რომელიც მხოლოდ ყავის შესახებ აგროვებდა ლიგერატურას სრულყოფილად. ერთი წლის შემდეგ გაიხსნა გეოლოგიური სამსახურის ბიბლიოთეკა. 1937 წელს არგენტინის დელაქალაქში – ბუენოს-აირესში – მოქმედებას იწყებს სტანდარტების ბიბლიოთეკა. იზრდება მოთხოვნილება სამეცნიერო-ტექნიკურ ინფორმაციაზე. მისი დაკმაყოფილების მიზნით, მექსიკაში 1924 წელს შეიქმნა საცნობო ლიგერატურის ცენტრალური ბიბლიოთეკა, 1937 წელს ეკვადორში წიაღისეული სიმდიდრისა და ენერგეტიკული რესურსების მთავარმა სამმართველომ გახსნა სპეციალური ბიბლიოთეკა, რომლის მთავარი მიზანი იყო დარგის სტაგისტიკური მონაცემების დამუშავება და სპეციალისტთა ინფორმირება.

ეროვნული თვითშეგნების ზრდამ და კულტურის განვითარებამ ხელი შეუწყო მრავალი კვლევითი ინსტიტუტის შექმნას. მათ შემადგენლობაში საკმაოდ კარგად ორგანიზებული ბიბლიოთეკები შედიოდა. ისინი ძირითადად მხარეთმცოდნეობითი ლიგერატურის სრულად შეგროვებით იყვნენ დაინტერესებული.

ლათინური ამერიკის ქვეყნების ბიბლიოთეკები ძლიერ ზეგავლენას განიცდიდნენ ინგლისურ-ამერიკულ საბიბლიოთეკო საქმის მხრივ როგორც მეთოდური, ისე ტექნიკური თვალსაზრისით. განსაკუთრებით დიდ ყურადღებას უთმობენ შეერთებულ შტატებში დანერგილ საბიბლიოთეკო ტექნიკური საშუალებების გადმოღებას. ამ პერიოდში იმდენად შემზადდა ნიადაგი, რომ უკვე 41-იანი წლებიდან ლათინური ამერიკის მოწინავე ქვეყნებში საბიბლიოთეკო ტექნიკური საშუალებების გამოყენება საკმაოდ მაღალ დონეზე დადგა. მექანიზაცია ხელს უწყობდა საბიბლიოთეკო შრომის არა მარტო მეც-

ნიერულ ორგანიზაციას, არამედ ფორმებისა და მეთოდების უნიფიცირებასაც.

ლათინური ამერიკის ქვეყნების ბიბლიოთეკებში ამ პერიოდში ჯერ კიდევ დაბალია ბიბლიოთეკის მუშაკთა კვალიფიკაციის დონე, ცუდადაა დაყენებული კადრების მომზადების საქმე, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ამ ქვეყნებშიც იჩენს თავს ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და წიგნის წარმოების თეორიით დაინტერესება. ამ მხრივ განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ჩილეელი ხ.ტ. მედინა – მრავალი ისტორიულ-ბიბლიოგრაფიული ნაშრომის ავტორი. მის კალამს 70-ათასზე მეტი ბიბლიოგრაფიული აღწერილობა ეკუთვნის, დაწერილი აქვს 7.500 ცნობილი პიროვნების ბიოგრაფია. იგი არის ჩილეს ნაციონალური რეგროსპექტული ბიბლიოგრაფიის ფუძემდებელი. მან 1925 წელს 40-ათასიანი კოლექცია უსასყიდოდ გადასცა ჩილეს ეროვნულ ბიბლიოთეკას.

მიუხედავად მრავალი უარყოფითი მოვლენისა, რაც თანახლდა კოლონიურ პოლიტიკას, კულტურის დარგში მეტროპოლიებს მაინც ბევრი პოზიტიური რამ შეჰქონდათ კოლონიური და ნახევრადკოლონიური ქვეყნების საბიბლიოთეკო საქმეში, რამაც შემდგომში დადებითი როლი ითამაშა დარგის განვითარებისათვის.

1.4. საბიბლიოთეკო საერთაშორისო ერთიერთობანი

მეოცე საუკუნის დასაწყისისათვის დაწყებული საერთაშორისო კონგაქტები 20-30 წლებში უფრო ფართო მასშტაბებს იღებს. საერთაშორისო ერთიერთობა მრავალგვარი ფორმით ხორციელდება. ომის შედეგად გაწყვეტილი ერთიერთკავშირები კვლავ აღსდგა. თავისი საქმიანობა განაახლა საერთაშორისო ბიბლიოგრაფიულმა ინსტიტუტმა, მიიღო ახალი წესდება და თანამედროვე მოთხოვნილებათა საფუძველზე ააგო თავისი საქმიანობა. 1931 წელს ამ ინსტიტუტის ბაზაზე შეიქმნა ლოკუმენტაციის საერთაშორისო ინსტიტუტი. 1937 წელს ის ლოკუმენტაციის საერთაშორისო ფედერაციად იქნა რეორგანიზებული.

ყველაზე დიდ და თვალსაჩინო მოვლენად უნდა ჩაითვალოს 1927 წელს საბიბლიოთეკო ასოციაციათა საერთაშორისო ფედერაციის შექმნა („იფლა“). მისი უმთავრესი ამოცანა იყო საერთაშორისო მასშტაბით ბიბლიოთეკების მუშაობის კოორდინაცია მოხდინა და ხელი შეეწყო მათი კოოპერირებისათვის. თავდაპირველად „იფლა“ ჩაისახა საბიბლიოთეკო და ბიბლიოგრაფიული საერთაშორისო კომიტეტის სახით, რომელიც უდინბურგში შეიქმნა დიდი ბრიტანეთის საბიბლიოთეკო ასოციაციის 50 წლისთავისადმი მიძღვნილ კონფერენციაზე, რომელსაც 14 ქვეყნის წარმომადგენლები ესწრებოდნენ.

1928 წელს რომში 11 ქვეყნის წარმომადგენლები შეიკრიბნენ, რომ საორგანიზაციო საკითხები გადაეწყვიტათ.

საბიბლიოთეკო და ბიბლიოგრაფიული კომიტეტის შემადგენლობაში შედიოდა ქვეკომისიები: კლასიფიკაციის, კატალოგიზაციის, ბიბლიოგრაფიისა და ბიბლიოგრაფიულ აღწერილობათა შემოკლებების დამდგენი, საბიბლიოთეკო განათლებ-

ის, საბიბლიოთეკო კანონმდებლობისა.

1929 წლისათვის კომიგეგის შემადგენლობაში 29 ასოციაცია შედიოდა. ეწოდა მას საბიბლიოთეკო ასოციაციათა საერთაშორისო ფედერაცია („ფულა“), მის აღმასრულებელ ორგანოს – საერთაშორისო საბიბლიოთეკო კომიგეგი, რომლის მდივნად 1930 წელს არჩეულ იქნა გ.პ. სევენსი. მას ევალებოდა 5 წელიწადში ერთხელ მოეწვია კონგრესი, დაემუშაებინა მათი პროგრამები, გაეთვალისწინებინა კონგრესებს შორის წამოყენებული წინადადებები და სიახლეები, რომელთაც ის პერიოდულად იხილავდა სხდომაზე. საერთაშორისო საბიბლიოთეკო კომიგეგთან არსებობდა ბიუროც, რომელიც ყოველწლიურად იკრიბებოდა თავის სესიებზე პრეზიდენტის საანგარიშო-საინფორმაციო მოხსენებების მოსასმენად. 1930 წლიდან ეს პოსტი ეჭირა შვეიცარიის ეროვნული ბიბლიოთეკის დირექტორს მარსელ გოდეს. სესიებზე ისმენდნენ აგრეთვე მდივნის ანგარიშს, იხილავდნენ საჭირობოროტო საკითხებს.

ამ პერიოდში საერთაშორისო კულტურულ ურთიერთობებზე განსაკუთრებით დიდ გავლენას ახდენდა ერთა ლიგა, რომელიც მრავალ საერთაშორისო ორგანიზაციას უწევდა ხელმძღვანელობას. ამ საბიბლიოთეკო-ბიბლიოგრაფიულ საერთაშორისო ღონისძიებებს კურირებდა ორი ორგანიზაცია: ბიბლიოგრაფიული ქვეკომისია ვენევაში და საბიბლიოთეკო კომისია პარიზში.

1929 წელს რომსა, ვენეციასა და ფლორენციაში ჩაგარდა საერთაშორისო საბიბლიოთეკო კონგრესი, სადაც 18 ქვეკომისია მუშაობდა და 180 მოხსენება იქნა მოსმენილი. მოხსენებები საბიბლიოთეკო საქმიანობის მრავალ სფეროს შეეხო: ბიბლიოგრაფიულ აღწერილობებში შემოკლებებს, წიგნებისა და ხელნაწერთა დაცვის უზრუნველყოფას, ბიბლიოთეკის თანამშრომელთა ურთიერთცვლას, სავალდებუ-

ლო ეგზემპლარებით ბიბლიოთეკების მომარაგებას, ბმა-ს, ნაბეჭდი პროლუქციებისა და დისერტაციების გაცვლას და მრავალ ორგანიზაციულ პრობლემას.

ფედერაციის მეორე კონგრესი მადრიდსა და ბარსელონაში ჩაგარდა 1935 წელს. ამჟამად შეიმჩნეოდა პოლიტიკური დაძაბულობა და ეკონომიკური კრიზისის გავლენა. კონგრესს ორჯერ ნაკლები წარმომადგენლები ესწრებოდნენ.

არსებული ვითარების ანალიზი გააკეთა ფედერაციის ახალმა პრეზიდენტმა ვ.ე. ბიშოპმა, რომელიც ამ თანამდებობაზე 1932 წელს იქნა არჩეული. კონგრესმა მიიღო გადაწყვეტილება ურთიერთკავშირების გაფართოების შესახებ. კონკრეტულად საქმე ეხებოდა საერთაშორისო აბონემენტის გააქტიურებას, რისთვისაც რეზოლუციაში შემოთავაზებული იყო, რომ ყველა ქვეყანაში შექმნილიყო ინფორმაციის ეროვნული ბიუროები, რომლებიც შეადგენდნენ თავიანთი ქვეყნების სამეცნიერო ბიბლიოთეკების შეერთებულ კატალოგებს. განხილულ იქნა სხვადასხვა ორგანიზაციული საკითხები.

1926 წელს შეიქმნა სტანდარტიზაციის ასოციაციითა საერთაშორისო ფედერაცია.

საბიბლიოთეკო-ბიბლიოგრაფიული საერთაშორისო კავშირები რეგიონალურადაც იქმნებოდა. ამ თვალსაზრისით ხანიმუშო იყო სკანდინავიის ქვეყნების მაგალითი. 1919 წელს დანიაში, ნორვეგიაში და შვეციაში, 1922 წელს ისლანდიაში, 1924 წელს ფინეთში შეიქმნა დამოუკიდებელი ეროვნული გაერთიანებები - „ნურდენი“ (ჩრდილოეთქვეყნები). ის ხელს უწყობდა სკანდინავიის ქვეყნების კულტურის, ლიტერატურის, წიგნმცოდნეობისა და საბიბლიოთეკო საქმის თანამშრომლობის აქტივიზაციას.

საერთაშორისო კონტაქტები თითქმის ყველა მიმართულებით გაფართოვდა, ხელმოწერილ იქნა მრავალი ურთ-

იერთხელშეკრულება ბმა-ს, წიგნცელის, მივლინებების გამყარდა კავშირი საბიბლიოთეკო ასოციაციებს შორის, პრაქტიკაში დაინერგა ცნობილი სპეციალისტების მოწვევა, ბიბლიოთეკების მუშაკთა გაგზავნა უცხოეთში სპეციალური განათლების მისაღებად.

აღნიშნულ პერიოდში იწყებს ფუნქციონირებას საერთაშორისო ბიბლიოთეკები. 1919 წელს ლონდონში დაარსდა ერთა ლიგის ბიბლიოთეკა, რომელიც 1920 წელს ენევაში გადავიდა, სადაც ამ ორგანიზაციის სამდივნო იმყოფება. ამ ბიბლიოთეკას ხელმძღვანელობდა ცნობილი საბიბლიოთეკო მოღვაწე გ.პ. სევენსი.

1935 წელს რომში მოქმედებდა სასოფლო-სამეურნეო ბიბლიოთეკა. აქ მეტად მდიდარი სპეციალური ლიგერაგურა იყო თავმოყრილი მრავალ ენაზე, განსაკუთრებით ჭარბობდა ინგლისურენოვანი წიგნები. მთავარი ყურადღება საცნობო-ბიბლიოგრაფულ მუშაობას ენიჭებოდა. განსაკუთრებულად საფუძვლიანად მუშავდებოდა პერიოდიკის მასალა და სამეცნიერო გრძელდებადი გამოცემები. ამ ფართო სპექტრით შეგავლენა ღიდ სირთულეებთან იყო დაკავშირებული. ამ საქმიანობის სრულყოფის მიზნით, ვაგიკანში 1927 წელს გაიმართა კათოლიკურ ორგანიზაციათა საერთაშორისო კონფერენცია. ამ ხანებში უკვე სავსებით ჩამოყალიბებულია ორი საპირისპირო იდეოლოგიის ურთიერთობები. კათოლიკური ეკლესია ცდილობს წიგნის მეშვეობით არ გავრცელდეს სოციალისტური მოძრაობა, ხოლო მეორე მხრივ, საკმაოდ მძლავრ ახლადშექმნილ გიგანტურ სახელმწიფოში – საბჭოთა კავშირში ბოლშევიკური პარტია განუკითხავ დიქტატს მიმართავს. ამის გამო საერთაშორისო თანამშრომლობა საკმაოდ გართულებულია და შედარებით ცალმხრივი ხასიათისაა. საბჭოთა კავშირი ძალიან მოკრძალებულ ადგილს იჭერს.

საერთაშორისო ორგანიზაციებში ძლიერდება პოლიტიკური სულისკვეთების საქმიანობა. ამას ხელს უწყობს მსოფლიოში პოლიტიკური დაძაბულობის აგმოსფერო, რაც ბოლოს და ბოლოს, 30-იანი წლების დასასრულს მეორე მსოფლიო ომში გადაიზარდა.

2. საბიბლიოთეკო საქმე მეორე მსოფლიო ომის
პერიოდში (1940-1945)

მეორე მსოფლიო ომი 6 წლის განმავლობაში მძვინვარებდა (1939 წ. სექტემბერი – 1945 წ. სექტემბერი) და თავისი გამანადგურებელი ძალით მანამდე წარმოებულ ყველა ომს დიდად გადააჭარბა. ამ წლებს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს საბიბლიოთეკო საქმის ისტორიაშიც. მთლიანად დაირღვა ყოველგვარი საერთაშორისო კონტაქტები, ფიზიკურად განადგურდა მრავალი ბიბლიოთეკა, ბევრიც დაზარალდა. ომში 61 ქვეყანა იყო ჩაბმული და ამათგან 40 ქვეყნის ტერიტორიაზე განვითარდა საომართ ოპერაციები სხვადასხვა ძალითა და მასშტაბებით.

პირველად სერბიის სახალხო ბიბლიოთეკამ განიცადა თავდასხმა. 1941 წ. 6 აპრილს საპაერო თავდასხმის დროს იგი მთლიანად დაინგრა და დაიწვა. დაიღუპა მე-12-18 საუკუნეების ხელნაწერები, შესრულებული კირილიცის ანბანით, ცეცხლმა შთანთქა უამრავი დოკუმენტი, დაიღუპა ინკუნაბულთა კოლექცია, ძველნაბეჭდი წიგნები.

1940-1941 წლებში საავიაციო ყუმბარები ცვივოდა ლონდონის ბიბლიოთეკებზე. ბრიტანეთის მუზეუმის 250 ათასი წიგნი იმსხვერპლა მის ფლიგელში გამოწვეულმა ნგრევამ. ანალოგიური მოვლენები სხვა ქვეყნებშიც ხდებოდა. ბომბარდირების შედეგად დაიღუპა როტერდამის, ჰააგის, ბრიუსელის ბიბლიოთეკების ფონდების დიდი ნაწილი. უკან დახვევის დროს გერმანელებმა დაწვეს ნიმენგენის (ჰოლანდია) უნივერსიტეტისა და მონასტრების ბიბლიოთეკები, სოფიის ბომბარდირების დროს დაიწვა ბულგარეთის ყველაზე დიდი საქალაქო ბიბლიოთეკა. დაპყრობილ ქვეყნებში ფაშისტებს წესად ჰქონდათ – ანადგურებდნენ იმ წიგნებს, რომლებიც მათ არ ესაჭიროებოდა.

ბოლოთ, რაც მოსწონდათ, ალაჟის სახით სხვა ძვირფას ნივთებთან ერთად თავიანთ ქვეყნებში გაჰქონდათ.

გერმანია-იტალია-იაპონიის ბლოკის ქვეყნები ე.წ. „გაღბნაწილების“ გვემას ისახავდნენ, რისთვისაც საჭირო იყო ადგილობრივი მოსახლეობის გენოფონდის მოსპობა, მათი კულტურის განადგურება და საკუთარის დამკვიდრება. ამისათვის ისინი არ ურიდებოდნენ წიგნების აკრძალვა-მოსპობასაც, რომ ადგილობრივ მოსახლეობაში კულტურული ფესვი აღმოეფხვრათ. მაგალითად, იაპონიის საოკუპაციო ხელისუფლების განკარგულებით შანხაისა და ნანკინში მთლიანად მოსპეს 15 ბიბლიოთეკა. სამღვართან მომიჯნავე გერიტორიებზე გაუნადგურებელი არ დარჩენილა არც ერთი უმაღლესი სასწავლებლისა თუ კოლეჯის ბიბლიოთეკა. იაპონიის ავიაციამ დიდი ზიანი მიაყენა აგრეთვე ავსტრალიისა და ფილიპინების ბიბლიოთეკებს.

გერმანელ ფაშისტთა ურდოებმა თითქმის მთლიანად დაცალეს პოლონეთის ბიბლიოთეკები. ბევრი ბიბლიოთეკარი დახვრიტეს, დაწვეს და გაანადგურეს უძვირფასესი წიგნსაცავეები და არქივები. ჯერ კიდევ ომის დაწყებამდე – 1935 წლიდან გერმანიის სახელმწიფოსთან მიერთებულ პოლონურ მიწებზე ფაშისტები მეთოდურად სპობდნენ პოლონურ ბიბლიოთეკებს. 1941 წლამდე ოკუპანტებმა აქ 102 ბიბლიოთეკა გაძარცვეს. განსაკუთრებული გულმოდგინებით ისინი სამეცნიერო ბიბლიოთეკებს ძარცვავდნენ, სპობდნენ წიგნად ფონდებს, კატალოგებს, ინვენტარს. ყველა დიდი ბიბლიოთეკის ღირეჭკორად გერმანელებს ნიშნავდნენ. გამუდმებით მიმდინარეობდა ფონდების „წმენდა“. მხოლოდ ვარშავის საჯარო ბიბლიოთეკა დაუტოვეს პოლონელებს, სადაც ჯერ კიდევ ნებარდართული იყო პოლონელთა მოღვაწეობა, მაგრამ 1942 წელს ეს ბიბლიოთეკაც დახურეს.

1940 წელს ნაციონალური ბიბლიოთეკა და ვარშავის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკა ერთიან დაწესებულებად გადააქციეს. 1944 წელს ვარშავის აჯანყებისას გერმანელმა ოკუპანტებმა გაანადგურეს ამ ბიბლიოთეკის ფონდი. პოლონეთის ბიბლიოთეკებში დაცული 22,5 მილიონი წიგნიდან მხოლოდ 7,5 მილიონი გადარჩა.

ომის დროს ჩეხოსლოვაკიის ბიბლიოთეკების 5,3 მილიონი ბეჭდური და ხელნაწერი წიგნი განადგურდა. განსაკუთრებით მასობრივი ბიბლიოთეკები დაზარალდნენ.

1940 წ. გაზაფხულზე გერმანიის ჯარებმა პარიზის, საფრანგეთის ჩრდილოეთისა და აგლანგიკის მთელი სანაპიროს ოკუპაცია მოახდინეს. პარიზის ნაციონალური და სხვა სამეცნიერო ბიბლიოთეკებიდან „შავი სიების“ მიხედვით ამოღებულ იქნა უამრავი „არასასურველი“ წიგნი, თანამშრომელთა უმრავლესობა მობილიზირებული იყო გყვეთა საქმეთა ბიუროში სამუშაოდ, ნაციონალური ბიბლიოთეკის დირექტორი ეიულენ კენი 1941 წელს ბუხენვალდის საკონცენტრაციო ბანაკში დაამწყვდიეს. მთლიანად დაირღვა საფრანგეთის საბიბლიოთეკო სისტემა.

რაც შეეხება საბჭოთა კავშირს, დაპყრობილ გერიტორიებზე აქ მთლიანად ნადგურდებოდა ბიბლიოთეკები, საბჭოთა წიგნის დაცვა და კითხვაც კი იკრძალებოდა. ქვეყნის უმარშამარ გერიტორიაზე მთლიანად მოისპო საბიბლიოთეკო ნაგებობები და წიგნები.

როდესაც ომის ქარცეცხლმა მათ გერიტორიებზე გადაინაცვლა, ომმა არც აგრესორი ქვეყნების ბიბლიოთეკები დაინდო. მაგალითად, მთლიანად განადგურდა გერმანიის სახელმწიფო ბიბლიოთეკა ბერლინში, ლეიპციგის ნაციონალური ბიბლიოთეკა, აგრეთვე დიდად დაზარალდა ბიბლიოთეკები დრეზდენში, ფრანკფურტში მაინზე და სხვა დიდ ქალაქებში.

მასობრივი ბიბლიოთეკების უმრავლესობა თითქმის მთლიანად აღიგავა პირისაგან მიწისა. საბჭოთა ჯარების მიერ გერმანიიდან გროფის სახით ასეულ ათასობით წიგნი იქნა გაგანილი, რომელთა ერთი ნაწილი შემდგომში გერმანიის დემოკრატიულ რესპუბლიკას დაუბრუნდა, მაგრამ თავის დროს მათმა გაგანამ ქვეყნის ფარგლებიდან დიდი სიძნელებები შეუქმნა გერმანიის საბიბლიოთეკო საქმის მშენებლობას.

როგორც ცნობილია, ფაშისგური უღლის ქვეშ ომის პერიოდში მრავალი ქვეყანა და უზარმაზარი გერიგორიები აღმოჩნდა. ოკუპანტები ანტიეროვნულ პოლიტიკას ახორციელებდნენ დაპყრობილ მხარეებში. უმეტეს ნაწილში საწინააღმდეგო ეროვნული მოძრაობა იყო გაჩაღებული. პარტიზანული და იაგაკქვეშეთის ორგანიზაციები ცდილობდნენ თავიანთი პატივოვანი გრძნობების პროპაგანდისათვის წიგნებიც გამოეყენებინათ და ყოველმხრივ უწყობდნენ ხელს არალეგალური ლიტერატურის გავრცელებას. ოკუპირებულ ქვეყნებში მცირე-მცირე არალეგალური ბიბლიოთეკებიც კი მოქმედებდა. ლეგალურ ბიბლიოთეკებშიც მიმდინარეობდა ფარულად ანტიფაშისგური ლიტერატურით მუშაობა, გამოიცემოდა მრავალი პროკლამაცია, უნებართვო გამეთები და ფურცლები. როგორც კი თავისუფლდებოდა ოკუპირებული გერიგორია, აქ მაშინვე იწყებოდა მრუნვა საბიბლიოთეკო საქმის აღდგენისათვის. უპირველეს ამოცანად ითვლებოდა მასობრივი ბიბლიოთეკების ამოქმედება. ჯერ კიდევ ომის მსვლელობისას მოკავშირეები გარკვეულ ღონისძიებებს მიმართავდნენ იმ ქვეყნების დასახმარებლად, რომელთა ბიბლიოთეკები დაზარალდნენ ომის შედეგად. ღონდონში სახალხო განათლების მულტიმედიოქმედ საერთაშორისო ბიუროსთან შექმნილი იყო კომპანია, რომელიც ხელმძღვანელობდა წიგნების შეგროვების საქმეს იმ ქვეყნებისათვის, რომელთა

ბიბლიოთეკებმა გადაიტანეს ომის საშინელებანი.

საფეხებით სხვა მდგომარეობა იყო იმ ქვეყნებში, რომელთაც საომარი მოქმედება არ შეხებია. ამ მხრივ ამერიკის შეერთებული შტატები გამოჩნდნენ მდგომარეობაში აღმოჩნდა. აქ კვლავ იყო საშუალება საბიბლიოთეკო საქმის სრულყოფაზე ბრუნვისათვის. სამხედრო კომპლექსის განვითარება, ფლოგის, ავიაციისა და კომუნიკაციის საშუალებათა გაუმჯობესების მოთხოვნა კიდევ უფრო მრდიდა სამეცნიერო ბიბლიოთეკების მნიშვნელობას. მათი რიცხვი ისევ იზრდებოდა, განსაკუთრებით გაფართოვდა ინფორმაციული სამსახური, იხვეწებოდა საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მუშაობის ფორმები და მეთოდები. ყოველივე ეს მოითხოვდა დაკომპლექტების, საკატალოგო მეურნეობის, ფონდების დაცვის და სხვა სამუშაო პროცესთა გაუმჯობესებას.

ამერიკის შეერთებულ შტატებში ყველაზე ადრე, ვიდრე სხვაგან, ბიბლიოთეკა იქცა წარმოების საშუალებად. ვერც ერთი დიდი ქარხანა თუ ფაბრიკა, დაწესებულება თუ საწარმო, კონცერნი თუ სხვადასხვა სახის გაერთიანება კარგად ორგანიზებული ბიბლიოთეკისა და ინფორმაციული სამსახურის გარეშე ვერ გაჩერდებოდა, თუ მას არ სურდა დაუნდობელი კონკურენციის პირობებში განადგურებული აღმოჩენილიყო. ამან გამოიწვია საბიბლიოთეკო და ინფორმაციული საქმიანობისათვის ხელშეწყობა, მათი მაგერიალურ-ტექნიკური პირობების გაუმჯობესება, რაც საერთო ჯამში ხელსაყრელი აღმოჩნდა მთელი საბიბლიოთეკო საქმისათვის.

განსაკუთრებით დიდი ყურადღება დაეთმო შრომის მეცნიერულ ორგანიზაციას. მიმდინარეობდა მუშაობა ეფექტურობის ამაღლებისა და ახალი ტექნოლოგიების დანერგვისათვის.

1942 წელს ქ. ფარმინგტონში – კონეკტიკუტის შტატში – აშშ სამეცნიერო ბიბლიოთეკათა ასოციაციამ ჩაატარა თათ-

ბირი დაკომპლექტების პრობლემებზე. დღის წესრიგში იდგა საერთო ეროვნული დაკომპლექტების კოორდინირების საკითხი. გადაწყდა, ყველა სამეცნიერო ბიბლიოთეკას ბარათების ფორმით მიეწოდებინა კონგრესის ბიბლიოთეკისათვის მათ მიერ ახლადმიღებული ლიგურაგურის აღწერილობები. ამასთან, მიზანშეწონილად იქნა მიჩნეული დაკომპლექტებისას არა ყველაფრის შექმნა, არამედ ფონდების დიფერენცირებულად შევსება – როდესაც ბიბლიოთეკებს შორის განაწილებულია პრიორიტეტული დარგები. ფარმინგტონის გეგმის შესაბამისად ბიბლიოთეკები, მათ შორის თვით კონგრესის ბიბლიოთეკაც, ზედმიწევნით მკაცრი შერჩევის საფუძველზე ახდენდა ფონდების შექმნას, განსაკუთრებით უცხოეთის ქვეყნებიდან.

1942 წლიდან კონგრესის ბიბლიოთეკა შეუდგა ნაციონალური წიგნის ბარათული კატალოგის მიკროფილმირებას. 1942 წლიდან 1946 წლამდე 167 ტომი გამოიცა. მყარი საფუძველი ჩაეყარა საცნობო მუშაობის მკვეთრად გაუმჯობესების პროცესს. კონგრესის ბიბლიოთეკა გადავიდა მთავრობის წევრების სადღეღამისო მომსახურებაზე.

დიდი ყურადღება დაეთმო სამხედრო პირთა მომსახურებას. ქალაქ როდ-აილენდის ბიბლიოთეკაში სპეციალურად იქნა ფორმირებული ფონდი, შემდგარი სამხედრო ლიგურაგურისაგან. საჯარო ბიბლიოთეკაში განსაკუთრებული გულისყურით ემსახურებოდნენ დემობილიზებულ მკითხველებს. ნიუ-იორკში დემობილიზებულებისათვის სპეციალური ცენტრალური ბიბლიოთეკაც კი გაიხსნა.

მიუხედავად საბიბლიოთეკო საქმიანობის მაღალი დონისა, მაინც იგრძნობოდა ომის ატმოსფერო – შენედა ბიბლიოთეკათმცდოდნეობითი მუშაობა, ზოგი საჯარო ბიბლიოთეკა ვერ ახერხებდა ახალ ფორმებსა და მეთოდებზე

გადასვლას, ივრძნობოდა მაგერიალურ-ტექნიკური ვითარების საქმეში გადამეტებული მომჭირნეობა, მაგრამ არც ერთი წუთით არ გაუარესებულა მოსახლეობისა და სპეციალისგთა საბიბლიოთეკო მომსახურება, საპროპაგანდო და საინფორმაციო საქმიანობა. განსაკუთრებით დიდი მოთხოვნილება იყო მიმდინარე პერიოდიკაზე. თითქმის ყველა ბიბლიოთეკაში შეიმჩნეოდა წიგნბრუნვის მრდის მღგრადობა. მიუხედავად ამისა, იყო მოსახლეობის ფენები, რომლებიც სავსებით მოკლებულნი ან არასაკმაოდ იყენენ უმრუნველყოფილნი საბიბლიოთეკო მომსახურებით. ამერიკული სტატისტიკით ამგვარი იყო მოსახლეობის 27%.

მეორე მსოფლიო ომმა თავისი გავლენა იქონია იმ ქვეყნებზეც, რომლებიც არ იყენენ ჩაბმული ომში. შეერთებულმა შტატებმა მოახერხა ლათინური ამერიკიდან სავსებით გაედევნა თავისი კონკურენტები და აქ მთლიანად თავისი გავლენა გავერცელებინა როგორც პოლიტიკურ, ისე ეკონომიკურ დარგებსა და კულტურაზე. მიუხედავად ამისა, ამ ქვეყნებში მაინც ენერგიულად იწყებს განვითარებას ეროვნული მრეწველობა, იზრდება მოძრაობა სრული დამოუკიდებლობისათვის. საბჭოთა კავშირის საბრძოლო წარმატებებთან ერთად ამერიკის კონგინენტზე იზრდება ამ ქვეყნის მიმართ სოლიდარობის საქმიანობა. უნივერსიტეტები, სპეციალური ინსტიტუტები, სამეცნიერო ცენტრები და ბიბლიოთეკები სულ უფრო და უფრო ინტერესდებიან საბჭოთა კავშირით, მისი ცხოვრებითა და კულტურით. ჩაისახა ერთგვარი სითბო საბჭოთა კავშირისა და სხვა მოკავშირეთა შორის.

ლათინური ამერიკის ქვეყნებში ამ პერიოდში იწყება დაინტერესება საკუთარი მეცნიერული რესურსების ამოქმედებით, რაც საფუძვლად უნდა დასდებოდა ეროვნული ეკონომიკის აღორძინებას. ამის შედეგად შეიძლება ჩაითვა-

ლოს, მაგალითად, 1942 წელს პერუში ქალაქ გინგო-მარიამში რეგიონალური სასოფლო-სამეურნეო სამეცნიერო-ექსპერიმენტული ცენტრის ბიბლიოთეკის გახსნა; ბრაზილიაში 1940-1947 წლებში 5 ახალი უნივერსიტეტი გაიხსნა კარგად ორგანიზებული ბიბლიოთეკებით. 1942 წელს აქ იწყებს მოქმედებას კოოპერირებული კატალოგის სამსახური. არგენტინაში პირველად ამ ქვეყნის ისტორიაში სამეცნიერო ბიბლიოთეკების ბაზაზე შედგა მეცნიერული პერიოდიკის შეერთებული კატალოგი. 1943 წელს ხანძარმა შთანთქა პერუს ეროვნული ბიბლიოთეკა. 22 ქვეყნიდან 4 წლის განმავლობაში აგროვებდნენ აქ წიგნებს, რომ როგორმე აღედგინათ დაღუპული ეროვნული საუნჯე. ომით გამოწვეული ბიბლიოთეკების გაპარგახება მძიმე დანაკლისად დარჩა მრავალ ქვეყანას. სხვა სამუშაოებთან ერთად, ომის დამთავრებისთანავე თითქმის ყველგან ბიბლიოთეკების აღდგენა პირველი რიგის საქმედ ითვლებოდა. ამ შემთხვევაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ქვეყნების ურთიერთდახმარებასა და ხელშეწყობას. ამ თვალსაზრისით, ფრიალ მნიშვნელოვანი იყო 1945 წელს შეერთებული შტატების საგარეო საქმეთა სამინისტროსთან ერთად კონგრესის ბიბლიოთეკის ინიციატივით ამერიკული დახმარების ფონდის შექმნა იმ ბიბლიოთეკებისათვის, რომლებიც ომმა დააზიანა და გაანადგურა. ეს ფონდი შექმნილი იყო როკფელერის კაპიტალით და გათვალისწინებული იყო ძირითადად ევროპის ქვეყნებისათვის. ამ მოძრაობაში ჩაბმული იყო აგრეთვე ამერიკული საბიბლიოთეკო ასოციაცია. საბჭოთა კავშირი, აღადგენდა რა თავის დანგრეულ მეურნეობას, ახერხებდა ხელი შეეწყობა სხვა ქვეყნებისათვისაც საბიბლიოთეკო საქმის აღსადგენად. ეს ხელს უწყობდა ე.წ. სოციალისტური ბანაკის ჩამოყალიბებასა და მისი იდეოლოგიური საფუძვლების შექმნას.

მიუხედავად დიდი შეფერხებებისა საბიბლიოთეკო საქმისა და ბიბლიოთეკათმცოდნეობის განვითარებაში, ომის დროსაც, თუმც უმნიშვნელოდ, მაგრამ მაინც, მოღვაწეობდნენ საბიბლიოთეკო საქმის თეორიაშიც. გამოქვეყნებული შრომები ძირითადად ახალ პრობლემებს სახავენ, უმთავრესად ბიბლიოთეკების ინფორმაციული საქმიანობის დარგში. ბევრი ნაშრომი ეძღვნება ბიბლიოთეკების მშენებლობას, მათი ორგანიზაციის საკითხებს.

საერთოდ, ომის პერიოდის საბიბლიოთეკო საქმისათვის თითქმის ყველა ქვეყანაში დამახასიათებელია ერთი თავისებურება: მცირდება კვალიფიციური კადრები, მიმდინარეობს მათი განუწყვეტელი დენადობა, მცირდება სპეციალური ლიგერაგურისა და ბიბლიოგრაფიული მანვენებლების გამოცემა. ამასთან ერთად, დამახასიათებელია ისიც, რომ თითქმის ყველგან მაგულობს წიგნბრუნვა, განსაკუთრებით გექნიკის დარგში.

ომის დამთავრებისთანავე დღის წესრიგში ღვება დანგრეული ბიბლიოთეკების დაუყოვნებლივ აღდგენა და საბიბლიოთეკო საქმის გამოცოცხლება.

3. საბიბლიოთეკო საქმე მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ (1945-1990)

3.1. სოციალისტური ორიენტაციის ქვეყნების საბიბ- ლიოთეკო საქმის განვითარების ძირითადი შედეგები

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, იქმნება რა სოციალისტური ბანაკი, მასში შემაჯავლი ქვეყნები ფართოდ იწყებენ საბიბლიოთეკო საქმის აღდგენის პროცესში ურთიერთთანამშრომლობას. 50-იანი წლების დასასრულიდან თანამშრომლობა თავისი განვითარების ზენიტს აღწევს. ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ღონისძიება იყო ვარშავაში 1957 წელს გამართული პირველი საერთაშორისო ბიბლიოგრაფიული კონფერენცია. ანალოგიური ღონისძიება 1958 წელსაც ჩატარდა პრაღაში, 1962 – წელს – ბერლინში, 1968 წელს – ლენინგრადში. სისტემატიურად ხვდებიან ერთმანეთს სხვადასხვა ქვეყნების მეთოდოლოგიების წარმომადგენლები. 1965 წელს ერთმანეთს შეხვდნენ ნაციონალური ბიბლიოთეკების ხელმძღვანელები. ეს ხელს უწყობდა ინტეგრაციას, რომლის დროსაც ჰეგემონური პოზიცია საბჭოთა კავშირს ეჭირა.

სოციალისტური ბანაკის ერთ-ერთ ყველაზე ძლიერ წარმომადგენლად საბჭოთა კავშირის შემდეგ ჩინეთის დემოკრატიული რესპუბლიკა ითვლებოდა. საბიბლიოთეკო საქმის თვალსაზრისით, ის საკმაოდ ჩამორჩენილ ქვეყანას წარმოადგენდა. აქ პირველი სახალხო ბიბლიოთეკა 1884 წელს გაიხსნა პეკინში. დაწყებით სკოლებში პირველი ბიბლიოთეკა მხოლოდ 1910 წელს იქნა დაარსებული. სოციალისტურ ბანაკთან შეერთების შემდეგ აქ სწრაფი ტემპით განვითარდა

საბიბლიოთეკო საქმიანობა. თავდაპირველად აქაც საბიბლიოთეკო საქმიანობით გამოცდილებით სარგებლობდნენ, მაგრამ შემდეგ, პოლიტიკურ ნიადაგზე მომხდარი გათიშულობის შედეგად, ჩინეთი საგრძნობლად გამოცალკევდა და თავისი განვითარების გზას დაადგა, თუმცა ბევრი რამ, რაც ადრე მიიღო საბჭოთა პრაქტიკიდან, არ უგულებელყოფია.

სოციალისტური სისტემის ყველა ქვეყანაში ომის შემდეგ საკმაოდ დიდი აღმავლობა შეინიშნება არა მარტო პრაქტიკულ საქმიანობაში, არამედ საბიბლიოთეკო თეორიაშიც. ვითარდება ბიბლიოთეკათმცოდნეობა და ბიბლიოგრაფია, იქმნება მრავალი სპეციალური უმაღლესი და საშუალო სასწავლებელი, ყველა ქვეყანაში გამოდის საბიბლიოთეკო და ბიბლიოგრაფიული სამეცნიერო პერიოდიკა.

თუ გადავხედავთ ომისშემდგომ პერიოდს თანამედროვეობამდე, დავინახავთ მრავალ სიახლეს, დამოუკიდებელი გზის ძიებას, გამუდმებულ ცდას თვითდამკვიდრებისათვის, რაც ახასიათებდა საბჭოთა კავშირის გავლენის ქვეშ მყოფი ქვეყნების საბიბლიოთეკო საქმიანობას. დამოუკიდებლობისაკენ მისწრაფება თანდათან უფრო იჩენდა თავს და ზოგი ქვეყნის საბიბლიოთეკო საქმე შედარებით დამოუკიდებელ და ორიგინალურ საწყისებს ამკვიდრებდა.

თვისებრივი თვალსაზრისის გარდაქმნების მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, მოცემული პერიოდი ორ ძირითად ეტაპად შეიძლება დავყოთ: ერთი – ომისშემდგომი პერიოდი 60-იან წლებამდე და მეორე – 60-იანი წლებიდან სოციალისტური ბანაკის დაშლამდე – 90-იანი წლების დამდეგამდე. თუ პირველ პერიოდში აშკარადაა გამოვლენილი საბჭოთა კავშირის ზეგავლენა სოციალისტური ბანაკის სხვა ქვეყნებზე, მეორე პერიოდში თავს იჩენს ამ ქვეყნების ცდა დამოუკიდებელი გზის გამონახვისა, ინტეგრაციის პროცესში თავიანთი ინდი-

ვიდეოლობის დაცვისა. მთელ რიგ ქვეყნებში ვითარდება საერთაშორისო საბიბლიოთეკო გრადიციების მზარდი ზეგავლენა, აღორძინებას იწყებს საბიბლიოთეკო ეროვნული მეცნიერება, თუმცა ჯერ კიდევ ძალაში რჩება სოციალისტური ბანაკის ქვეყნების განკერძოებულობა საბიბლიოთეკო საქმეში. ამის ნათელი დადასტურებაა ე.წ. „სევის“ - სოციალისტური ქვეყნების ეკონომიკური გაერთიანების საქმიანობა. ეს გაერთიანება გამოსცემს თავის ორგანოს – სტაგისტიკურ წელიწადულს, რომელშიც სისტემატურად ქვეყნდება მონაცემები საბიბლიოთეკო საქმის შესახებ.

როგორც პირველ, ისე მეორე ეტაპზეც კვლავ ძალაშია საბიბლიოთეკო მშენებლობის წარმართვა პარტიულ და სახელმწიფოებრივ დადგენილებათა საფუძველზე. ამ დადგენილებების მრავალი პუნქტის რეალიზაცია, ასე თუ ისე, ხელს უწყობს საბიბლიოთეკო საქმის განვითარებას. ამ მხრივ ყველაზე მეტად დამახასიათებელია საბიბლიოთეკო სტანდარტიზაციის განხორციელება მთელ რიგ ქვეყნებში.

სხვადასხვა წარმატებით ხორციელდება ბიბლიოთეკების მექანიზაცია და ავტომატიზაცია. ინერგება ბევრი სიახლე, მაგრამ ამ მხრივ სოციალისტური ბანაკის ქვეყნები საგრძნობლად ჩამორჩებიან მსოფლიოს მოწინავე სტანდარტებს, თუმცა შეძლებისდაგვარად ცდილობენ შეიძინონ მოწინავე გამოცდილება.

მათი წარმატებები ცალკეულ ქვეყნებში საგრძნობლად განსხვავებული იყო.

ბულგარეთის დემოკრატიულ რესპუბლიკაში არაერთი სამთავრობო დადგენილება იყო გამოგანილი საბიბლიოთეკო საქმის ორგანიზაციის გაუმჯობესების მიზნით (1970, 1973 წწ). განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის მოგროვებას, აგრეთვე საბიბ-

ლიოთეკო საქმეში სტანდარტიზაციას. ამ მხრივ განსაკუთრებული როლს თამაშობდა კირილესა და მეთოდეს სახელობის სახალხო ბიბლიოთეკა. იგი გამოსცემდა ბულგარეთში შემოსული უცხოური პერიოდიკის მასალების შეერთებულ კატალოგებს, აგრეთვე უცხოური მონოგრაფიების ახლადშემოსული მასალების ნუსხებსა და ბარათებს. აქაც მოსახლეობის მომსახურების ძირითად სისტემას მასობრივი ბიბლიოთეკების ცენტრალიზაცია წარმოადგენდა.

აღნიშნული პერიოდისათვის დამახასიათებელია დიდი პოლიტიკური ბიბლიოთეკების შექმნა კომუნისტური მოძრაობისა და მისი ბელადების მოღვაწეობის ამსახველი მასალის დაცვისა და გავრცელებისათვის. თითქმის ყველა სოციალისტურ ქვეყანაში არსებობს ამგვარი ბიბლიოთეკები, რომლებიც უმეტესწილად შესაბამის კვლევით ინსტიტუტსა და მუშეუბებთან იქმნება. ამ მხრივ გამოირჩეოდა გერმანიის სოციალისტური ერთიანი პარტიის ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის ბიბლიოთეკა. აქ საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ლიტერატურის 400 ათასზე მეტი წიგნი იყო თავმოყრილი. იგი საკმაოდ დიდ მუშაობას ეწეოდა ინფორმაციის დამუშავებისა და გავრცელების თვალსაზრისით, ერთ-ერთი პირველი იყო ელექტროგამომთვლელი მანქანის ბიბლიოთეკეში დანერგვის საქმეში, მუშაობდა მასალების სისტემატიზაციის ახალი მეთოდების შექმნაზე, ეწეოდა მეცნიერულ მუშაობას.

გერმანიის დემოკრატიულ რესპუბლიკაში, ისევე როგორც „სვეის“ სხვა ქვეყნებში, საბიბლიოთეკო საქმეში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობოდა გეგმიურობის შემდეგ სრულყოფას. 1968 წელს ვდრ-ს მინისტრთა საბჭომ მიიღო დადგენილება საბიბლიოთეკო სისტემის შესახებ, რომელშიც განსაზღვრული იყო ამ მიმართულების სტრატეგიული ამოცანები. მეცნიერუ

ბათა აკადემიასთან შექმნილი იყო საზოგადოებრივ მეცნიერებათა ინფორმაციისა და დოკუმენტაციის ცენტრალური სამმართველო. მიმდინარეობდა მუშაობა ერთიან საკლასიფიკაციო სისტემაზე, რომელიც საბჭოთა ბიბლიოგრაფიულ კლასიფიკაციას უნდა დაფუძნებოდა - „სბკ“ (ББК)

1964 წლიდან უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების სამინისტროსთან იქმნება სამეცნიერო ბიბლიოთეკების მეთოდური ცენტრი, რომელიც ვ. ვუმბოლდგის სახელობის უნივერსიტეტთან არსებული ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და ინფორმაციის ცენტრალურ ინსტიტუტთან ერთად წარმოადგენდა საბიბლიოთეკო მეცნიერების ორგანიზაციისა და კონტროლის ორგანოს. გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკისათვის დამახასიათებელი იყო დარგობრივი სამეცნიერო ბიბლიოთეკების სიმრავლე. ისინი იქმნებოდა სხვადასხვა უწყებასა და კვლევის ინსტიტუტებში.

1964 წელს შეიქმნა ქვეყნის ბიბლიოთეკართა გაერთიანება, რომლის წევრები გახდნენ როგორც მასობრივი, ისე სამეცნიერო ბიბლიოთეკები. მასობრივი ბიბლიოთეკების მუშაობა უდიდეს ნაწილს წარმოადგენდა პროფკავშირის ბიბლიოთეკების წარმომადგენლები. ამ სისტემას სათავეში ედგა ცენტრალური პროფკავშირული ბიბლიოთეკა ბერლინში. ყველა მასობრივი ბიბლიოთეკა მოვალე იყო მომსახურებოდა ბავშვებს. 1963 წელს დადებულ იქნა ხელშეკრულება საშუალო სკოლებსა და მასობრივ ბიბლიოთეკებს შორის ურთიერთთანამშრომლობაზე.

სამეცნიერო ბიბლიოთეკებს შორის უპირველესი ადგილი ლეიპციგის გერმანულ ბიბლიოთეკას ეჭირა. გერმანიაში ამ ბიბლიოთეკამ ომის შემდეგ პირველმა გაულო კარი მკითხველებს 1945 წ. ნოემბერში. ამ ბიბლიოთეკის თანაბრად მუშაობდა ბერლინში ნაციონალური ბიბლიოთეკაც. მათი

თაოსნობით იქმნება ბიბლიოგრაფიული გამოცემების თიანი გეგმები. სამეცნიერო ბიბლიოთეკები, გარდა ლეიპციგის გერმანული ბიბლიოთეკისა, წიგნს შინ სარგებლობისათვის გასცემდნენ.

საკმაოდ დიდი რაოდენობით გამოიყენებოდა ბიბლიოგრაფიული და მეთოდური ლიტერატურა. ფუნქციონირებდა ორი პერიოდული ორგანო – პრაქტიკული საბიბლიოთეკო და სამეცნიერო.

ისევე როგორც სხვა ქვეყნებში, აქაც დიდი ყურადღება დაეთმო საბიბლიოთეკო ქსელის ცენტრალიზაციის საქმეს. ეს სისგემა საგრძნობლად განსხვავებოდა სტრუქტურულად საბჭოთა კავშირში განხორციელებული ცენტრალიზაციისაგან ადგილობრივი პირობების გათვალისწინების გამო. მიღებული გამოცდილების საფუძველზე, დამუშავდა ცენტრალური სისგემის ღებულება, რომლის ძალითაც ცენტრალური ბიბლიოთეკის ფუნქციები რეგიონში ენიჭებოდა უნივერსალურ სამეცნიერო ბიბლიოთეკას, რომელსაც ევალებოდა სხვადასხვა უწყებათა ბიბლიოთეკების კოორდინაცია და კოოპერირება.

სახელმწიფო წყობის თავისებურებებმა თავისი გავლენა მოახდინა იუგოსლავიის საბიბლიოთეკო საქმეზეც. ამ ფედერაციაში ექვსივე რესპუბლიკას თავისი საბიბლიოთეკო კანონი ჰქონდა და, ცხადია, საბიბლიოთეკო საქმის ორგანიზაციაც სხვა ქვეყნებისაგან განსხვავებული ექნებოდა. ასეთ ვითარებაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება გაერთიანებებს. ამგვარ გაერთიანებებს წარმოადგენდა იუგოსლავიის საბიბლიოთეკო საზოგადოებათა კავშირი. მეთაურობდა მას იუგოსლავიის ნაციონალური ბიბლიოთეკების გაერთიანება. იუგოსლავიაში ამ პერიოდში 7 ნაციონალური ბიბლიოთეკა იყო, ყველა ისინი სავალდებულო ცალებით იყო უზრუნველყოფილი. ნაციონალური ბიბლიოთეკები ეწევიან

ყველა ტიპის ბიბლიოთეკების მუშაობის კოორდინაციას ისინი ფართო ავგონომიური უფლებებით სარგებლობენ, მაგრამ ამავე დროს მთელი ქვეყნის ბიბლიოთეკებისათვის ძალაშია სტანდარტები. ნაციონალური ბიბლიოთეკები ამავე დროს ინფორმაციის ცენტრებსაც წარმოადგენენ.

იუგოსლავიაში ძირითადი მასობრივი ბიბლიოთეკების ქსელია, რომელიც განსაკუთრებლად ფართოვდება ომის შემდგომ წლებში. ისინი უმეტესად სხვადასხვა კულტურული ორგანიზაციების მიერ იხსნებოდა. 1945-1955 წლებში 10 ათასამდე ასეთი ბიბლიოთეკა დაარსდა. ცუდი მეცნიერულ-ტექნიკური პირობების გამო შემდეგში ხელისუფლება იძულებული გახდა გაემსხვილებინა ბიბლიოთეკები. ბევრი მასობრივი ბიბლიოთეკა, რომელიც პროფკავშირებს ეკუთვნოდა, დეცენტრალიზაციის შემდეგ ცალკეულ ორგანიზაციას გადაეცა. ბავშვ მკითხველთა მომსახურება ძირითადად მასობრივი და სასკოლო ბიბლიოთეკების ხელში იყო. დამოუკიდებელი საბავშვო ბიბლიოთეკები იშვიათობას წარმოადგენდა.

სამეცნიერო ბიბლიოთეკებიდან, გარდა ნაციონალური ბიბლიოთეკებისა, გამოირჩეოდა მეცნიერებათა აკადემიის ბიბლიოთეკები. ეს უკანასკნელი უმეტესად ომის დასასრულსა და მომდევნო პერიოდში შეიქმნა. ფელერაციის თითქმის ყველა რესპუბლიკაში გამოდიოდა სპეციალური პერიოდული ორგანო და მზადდებოდა საბიბლიოთეკო კადრები.

საკმაოდ განსხვავებული მდგომარეობა იყო პოლონეთში. ომის შემდგომ წლებში განსაკუთრებით სწრაფად გაიზარდა მასობრივი და სასკოლო ბიბლიოთეკების რაოდენობა, რომლებსაც სხვადასხვა უწყებები ხელმძღვანელობდნენ. დიდ ძალას წარმოადგენდა პროფკავშირული ბიბლიოთეკები.

1957 წელს მოხდა პროფკავშირების დეცენტრალიზაცია

და მათი ბიბლიოთეკები უშუალოდ წარმოება-დაწესებულებების ბიბლიოთეკებს დაექვემდებარა. ბიბლიოთეკების უძრავი ნაწილი არა-ცენტრალიზებულად ფინანსდებოდა – ისინი იმ წარმოება-დაწესებულებათა ბიუჯეტზე არიან, რომელთა შემადგენლობაში შედიან.

პოლონეთში 1948 წელს შეიქმნა ვოევოდების (რაიონების) ცენტრალური ბიბლიოთეკები, რასაც მოყვა ქალაქებისა და სოფლების ბიბლიოთეკების ქსელის შექმნა. მასობრივი ბიბლიოთეკების ქსელი ძირითადად აგებულ იქნა გერიგორიულ-უწყებრივი პრინციპით. ყველაზე დიდ საქალაქო ქსელს სათავეში უდგას 1907 წელს დაარსებული ვარშავის საჯარო ბიბლიოთეკა.

თავის დროს მასების წიგნიერების საქმეში დიდი როლი შეასრულა 1946 წელს გამოქვეყნებულმა დეკრეტმა საბიბლიოთეკო საქმის შესახებ და 1949 წელს მიღებულმა კანონმა წერა-კითხვის უცოდინარობის ლიკვიდაციის შესახებ. 1951 წლიდან დაიწყო საბავშვო ბიბლიოთეკების რეორგანიზაცია მათი საქმიანობის გაუმჯობესების მიზნით.

პოლონეთის მასობრივ ბიბლიოთეკებში მოქმედებაში იყო ათწილადი კლასიფიკაციის პოლონური ვარიანტი.

რაც შეეხება სამეცნიერო ბიბლიოთეკებს, ისინი ამ მხრივ შედარებით ავგონომური უფლებებით სარგებლობდნენ. ამ პერიოდშიც ყველაზე დიდ სამეცნიერო ბიბლიოთეკას პოლონეთის ეროვნული ბიბლიოთეკა წარმოადგენდა (ვარშავა). მასთან შექმნილი იყო ბიბლიოგრაფიის ინსტიტუტი, რომელიც სამეცნიერო-კვლევით მუშაობას ეწეოდა ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და ბიბლიოგრაფიის დარგში, გამოსცემდა ბიულეტენებსა და მეთოდურ ლიტერატურას.

მოცემულ პერიოდში აღინიშნება პოლონეთის მეცნიერებათა აკადემიის სისგემის ბიბლიოთეკების რაოდენობის

სწრაფი ზრდა, ასევე იზრდება უმაღლეს სასწავლებელთა ბიბლიოთეკების ქსელიც. საბიბლიოთეკო კადრების მომზადება უმაღლესი განათლების ბაზაზე ხდება. გამოდის რამდენიმე საბიბლიოთეკო პერიოდული ორგანო.

თავისებური მდგომარეობა შეიქმნა რუმინეთში. ომისშემდგომ პერიოდში მოხდა საჯარო ბიბლიოთეკების ერთ ქსელში გაერთიანება კულტურის დაწესებულებათა სისტემაში. ერთდროულად იქმნებოდა სხვადასხვა უწყებისა და ცალკეული დაწესებულების ბიბლიოთეკების ქსელი. 1950 წელს დაარსდა ბიბკოლექტორი, რის შემდეგაც შესამჩნევად გაუმჯობესდა ბიბლიოთეკების წიგნით მომარაგების საქმე. 1958 წელს გამოიცა აღწერილობის ერთიანი წესები, რის შედეგადაც საკმაოდ ამაღლდა საკატალოგო მეურნეობის წარმოების კულტურა; ბაემეთა მომსახურებას ძირითადად მასობრივი ბიბლიოთეკების სპეციალური განყოფილებები ეწევიან, რის გამოც რუმინეთში, გრადიციულად, საბავშვო ბიბლიოთეკები ძალიან ცოცხაა.

სამეცნიერო ბიბლიოთეკების საქმიანობას სათავეში უდგას რუმინეთის ეროვნული ბიბლიოთეკა, რომელთანაც კოორდინირებულია ქვეყნის მეცნიერებათა აკადემიის ცენტრალური ბიბლიოთეკა. რუმინეთის ნაციონალური ბიბლიოთეკა 1955 წელს დაარსდა და მისი არსებობის მოკლე მანძილზე დიდ წარმატებებს მიაღწია. მას საკმაოდ რთული და ბევრი ფუნქცია აკისრია: 1957 წლიდან წიგნების ცენტრალიზებულ დამუშავებასაც კი ეწევა და მასობრივ ბიბლიოთეკებს ანოტირებულ ბეჭდურ ბარათებს აწვდის, რაც მანამდე წიგნის პალატის ფუნქციას წარმოადგენდა. სამეცნიერო ბიბლიოთეკებიდან განსაკუთრებით აქტიურად საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკები მოქმედებენ. ყველა სამეცნიერო ბიბლიოთეკა უზრუნველყოფილია ეროვნული წიგნის

საეკლესიო ცალით. 1953 წლიდან შემოდებულ ლითოთეკართა მომზადების როგორც საშუალო, ისე უმაღლესი განათლების სისგემა, თუმც საჭირო კადრების ნაკლებობა ამჟამადაც იგრძნობა. შრომის მოწინავე გამოცდილებისა და თეორიისათვის ხელშესაწყობად არსებობს სათანადო პერიოდული ორგანო.

მოცემულ პერიოდში უნგრეთში საბიბლიოთეკო საქმე მკაცრ ქსელობრივ პრინციპზე იყო აგებული. აქ საბჭოთა კავშირის მიხედვით, გადაღებულ იქნა საბიბლიოთეკო საქმის ცენტრალიზაცია. საერთოდ, აქაურ საბიბლიოთეკო სისგემას განსაკუთრებულად ახასიათებს ცენტრალური მმართველობისადმი მიდრეკილება, რაც ზოგ შემთხვევაში, დადებით შედეგს იძლევა, მაგრამ მას თავისი უარყოფითი მხარეებიც ახლავს, რამედაც არ მახვილდებოდა სათანადო ყურადღება. ასევე ცენტრალიზებული იყო სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობაც საბიბლიოთეკო დარგში, რასაც კულტურის სამინისტრო განაგებდა.

ომის შემდგომ პერიოდში უნგრეთში საბიბლიოთეკო საქმის განვითარებისათვის პირველი ღონისძიებები 1947 წელთანაა დაკავშირებული, როდესაც აქ პოლიტიკური სტაბილიზაცია დამკვიდრდა. 1952 წელს საოლქო ცენტრების საქალაქო ბიბლიოთეკების ბაზაზე შეიქმნა ძირითადი საოლქო ბიბლიოთეკები, ხოლო რაიონების ქალაქების ბიბლიოთეკები სარაიონო ბიბლიოთეკებად გადაკეთდა. ამგვარად მოწესრიგდა მასობრივი ბიბლიოთეკების ქსელის სტრუქტურა. ამ პერიოდიდან იწყებს განვითარებას სასკოლო და საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკები, ფართოვდება პროფკავშირული ბიბლიოთეკების ქსელი.

სხვა ქვეყნების ანალოგიური ბიბლიოთეკებისაგან განსხვავებით, უნგრეთის საოლქო ბიბლიოთეკები აღჭურვილნი არიან ფულადი სახსრების საოლქო ბიბლიოთეკებისათვის

განაწილების უფლებით. უნგრეთში განსაკუთრებით გავრცელდა პაგარა სოფლების პირობებში დამოუკიდებელი ბიბლიოთეკების ნაცვლად მოძრადების გახსნის პრაქტიკა.

გარდება ღონისძიებები საბავშვო ბიბლიოთეკების ქსელის განვითარებისათვის, რადგანაც უნგრეთში ამ დროისათვის დამოუკიდებელი საბავშვო ბიბლიოთეკები ძალიან ცოტა იყო.

ქვეყნის მთავარ ბიბლიოთეკას ბუდაპეშტში ფრანც სეჩენის სახელობის სახელმწიფო ბიბლიოთეკა წარმოადგენდა. იგი ითავსებს ეროვნული საცავის ფუნქციებს. თავს უყრის მთელ ეროვნულ პროდუქციას და ლიგერაგურას უნგრეთზე, აწესრიგებს სავალდებულო ეგზემპლარების განაწილებას, ადგენს შეერთებულ კატალოგებს. ამ ბიბლიოთეკის გარდა, მსხვილ სამეცნიერო ბიბლიოთეკებს წარმოადგენს პარლამენტის და მაქსიმ გორკის სახელობის ბიბლიოთეკები, აგრეთვე სპეციალური სამეცნიერო ბიბლიოთეკები ტექნიკისა და პედაგოგიკის დარგში, აგრეთვე აკადემიის ქსელისა და საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკები.

უნგრეთში საკმაოდ მაღალ დონეზე იდგა კადრების მომზადებისა და საბიბლიოთეკო მეცნიერული კვლევის საქმე, გამოდიოდა რამდენიმე პერიოდული სპეციალური ორგანო.

ჩეხოსლოვაკიაშიც განსაკუთრებული ყურადღება ერთიანი საბიბლიოთეკო სისტემის შექმნას დაეთმო. პროცესი საკმაოდ ხანგრძლივად მიმდინარეობდა და თითქმის 80-იან წლებამდე გაგრძელდა. საბჭოთა კავშირის მსგავსად, აქაც იმავე სტრუქტურით მოეწყო მასობრივი ბიბლიოთეკების ქსელის ცენტრალიზაცია. 1945-1948 წლებში ყველა ბიბლიოთეკა, რომელიც ომის შედეგად დაინგრა, აღსდგა და ფუნქციონირება დაიწყო.

მოცემულ პერიოდში ჩეხოსლოვაკიაში მასობრივი ბიბ-

ლიოთეკების ქსელი აგებული იყო ადმინისტრაციულ-ტერიტორიალური დაყოფის პრინციპით. მიუხედავად ადმინისტრაციული ცენტრალიზებისა, დაკომპლექტება შერეული სისტემით მიმდინარეობდა. საოლქო ბიბლიოთეკები თავის-ით იძენენ წიგნებს, ხოლო სასოფლო ბიბლიოთეკები წიგნებს სარაიონო ბიბლიოთეკებიდან იღებენ.

ბავშვების საბიბლიოთეკო მომსახურება ხდება მასობრივი ბიბლიოთეკების სპეციალური განყოფილებების, სასკოლო და სკოლისგარეშე დაწესებულებათა ბიბლიოთეკების მიერ. დამოუკიდებელი საბავშვო ბიბლიოთეკები პრაქტიკაში არ არის დანერგული და მხოლოდ ერთი-ორი საბავშვო ბიბლიოთეკა თუ ფუნქციონირებს. სანაცვლოდ შედარებით მაღალ დონეზე დგას ბავშვთა მომსახურება სასკოლო ბიბლიოთეკებში. ბავშვ მკითხველებს აქტიურად ეხმარებიან აგრეთვე პროფკავშირთა მასობრივი ბიბლიოთეკები.

ჩეხოსლოვაკიაში საბიბლიოთეკო საქმის სათავეში, როგორც ყველა დასახელებულ ქვეყანაში, ჩეხოსლოვაკიის სახელმწიფო ბიბლიოთეკა დგას, რომელიც, როგორც წესი, ეროვნულ წიგნსაცავს წარმოადგენს. ცნობილია, რომ თავდაპირველად ისინი ყველანი საჯარო ბიბლიოთეკებს წარმოადგენდნენ. ასევე იყო ჩეხოსლოვაკიაშიც.

1958 წლიდან მოხდა სამეცნიერო ბიბლიოთეკების ქსელის რეორგანიზაცია. ნაწილი სამეცნიერო ბიბლიოთეკებისა გადაეცა შესაბამის კომიტეტს, ნაწილი საოლქო ბიბლიოთეკებს შეუერთდა. ამ უკანასკნელისაგან წარმოიქმნა ახალი ტიპის ბიბლიოთეკათა ქსელი, რომელიც სამეცნიერო ფუნქციებთან ერთად, მასობრივი ბიბლიოთეკის ფუნქციებსაც ითავსებდა. სამეცნიერო ბიბლიოთეკების განსაკუთრებით დიდი ქსელი შეიქმნა მეცნიერებათა აკადემიის სისტემაში. 1952 წელს სამი სამეცნიერო ბიბლიოთეკის ბაზაზე შეიქმნა

მეცნიერებათა აკადემიის ფუნდამენტური ბიბლიოთეკა მილიონიანი ფონდით. ასევე საკმაოდ დიდი ქსელი დგება სლოვაკიის მეცნიერებათა აკადემიის ბიბლიოთეკების სისტემაში. თავისი დამოუკიდებელი საბიბლიოთეკო ქსელი გააჩნია აგრეთვე ჩეხოსლოვაკიის სასოფლო-სამეურნეო მეცნიერებათა აკადემიასაც. ცენტრალური სამეცნიერო ბიბლიოთეკა დაარსდა აგრეთვე სლოვაკიის დედაქალაქ ბრატისლავაში.

ჩეხოსლოვაკიაში საკმაოდ მაღალ დონეზეა კადრების მომზადების საქმე. სხვადასხვა სამეცნიერო ბიბლიოთეკასა და სპეციალურ კათედრებზე მიმდინარეობს კვლევა-ძიებითი სამუშაოები ბიბლიოთეკათმცოდნეობასა და ბიბლიოგრაფიაში. გამოდის როგორც სამეცნიერო, ისე პროფესიული პერიოდული ორგანოები.

სოციალისტური ბანაკის ქვეყნებიდან თავიანთი საქმიანობით საკმაოდ გამოირჩეოდნენ შორი აღმოსავლეთის ქვეყნებიც – ჩრდილოეთ ვიეტნამის, ჩრდილოეთ კორეისა და აგრეთვე მონღოლეთის რესპუბლიკისა.

მიუხედავად მძიმე ომისა, რომელსაც ვიეტნამის დემოკრატიული რესპუბლიკა აწარმოებდა (1969-1974), აქაც შეიმჩნეოდა გარკვეული პროგრესი საბიბლიოთეკო საქმეში. განსაკუთრებული გულისხმეობით ეკიდებოდნენ აქ სოფლის მოსახლეობის საბიბლიოთეკო მომსახურებას. ვიეტნამში სასოფლო ბიბლიოთეკების გაჩენა, მიუხედავად იმისა, რომ ყველა სოფელი უმრუნველყოფილი ვერ იყო ამით, საკმაოდ წინწადგმული ნაბიჯი იყო. დაახლოებით იგივე ვითარება იყო შექმნილი ჩრდილო კორეაშიც.

საგრძნობლად განსხვავდებოდა ვითარება მონღოლეთში, სადაც უფრო ადრე მოხერხდა საბიბლიოთეკო საქმის აღორძინებისათვის ზრუნვა. ძირითადად აქ საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკა ედგა სათავეში საბიბლიოთეკო ქსელს. ბევ-

რგან სოფლად სისტემაგურად იხსნებოდა ახალ-გადასახლებულნი ლიოთეკები. ანგარიშგასაწევია საბიბლიოთეკო საქმის განვითარების პროცესში ის ადგილობრივი პირობები, რომელთაგანაც ამ მხარეში არსებობდა.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ აღმოსავლეთის დემოკრატიულ ქვეყნებში საკმაოდ იყო ფეხმოკიდებული იდეოლოგიური წნეხის გავლენა, რაც მეტად არადემოკრატიული პრინციპების გაღვივებას უწყობდა ხელს.

საერთოდ, აღმოსავლეთის ქვეყნების საბიბლიოთეკო საქმეში მაინც მთავარი იყო ძირითადი ეროვნული ბიბლიოთეკების ჩამოყალიბება და განვითარება.

3.2. საბიბლიოთეკო საქმის ძირითადი თავისებურებანი კავშირში სხვა ქვეყნებში

ევროპასა, აზიასა თუ ამერიკაში საბიბლიოთეკო საქმე მეტად მრავალგვაროვანი განვითარების გზით ხასიათდება, მაგრამ მათ ბევრი რამ აქვთ საერთო. საბოლოოდ გამოიკვეთა ინტეგრაციის პროცესი, რამაც ხელი შეუწყო ერთიერთობათა გზებისა და საშუალებების გაფართოებას. ყოველგვარი სიახლე ნელა, მაგრამ ბუჯითად ინერგებოდა. განსაკუთრებით მკვეთრად ეს მოვლენა გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში გამოვლინდა. აქ საბიბლიოთეკო საქმეში თავდაპირველადვე წინა პლანზე ფასიანი სახალხო ბიბლიოთეკები დადგნენ. 50-იანი წლებისათვის ამ გიპის ბიბლიოთეკები დომინირებდნენ სწორედ საბიბლიოთეკო მომსახურების საქმეში. მაგალითად, 1956 წელს ფასიანი სახალხო

ბიბლიოთეკებში ფონდის რაოდენობამ 20 მილიონი ტომი შეადგინა, როდესაც საჯარო ბიბლიოთეკების ფონდები სულ 7,66 მილიონს უდრიდა.

ფასიანი მასობრივი ბიბლიოთეკების გარდა, მოსახლეობას ემსახურებოდა კომუნალური საჯარო ბიბლიოთეკები, რომლებიც ზოგადსაგანმანათლებლო ამოცანების გადაწყვეტას ისახავდნენ მიზნად. როგორც ომგამოვლილ ბევრ ქვეყანაში, აქაც პირველ ხანებში ყველა სოფელს არ გააჩნდა თავისი ბიბლიოთეკა.

გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში არნახული სწრაფი ტემპით იწყებს განვითარებას ეკონომიკა. გექნიკური პროგრესი საბიბლიოთეკო საქმეს დიდ მოთხოვნებს უყენებს. საგრძნობლად რთულდება ეროვნული ბიბლიოთეკების ფუნქციები. გექნიკური პროგრესით სტიმულირებული საინფორმაციო-ბიბლიოგრაფიული საქმიანობა არსებული ყველა რემერვის ამოქმედებას მოითხოვს. ამიგომაც აქ განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო სამეცნიერო ბიბლიოთეკების ამოქმედებას, განსაკუთრებით მსხვილი სპეციალური ბიბლიოთეკები მომრავლდა. გააძლიერეს თავიანთი საქმიანობა საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკებმა. განსაკუთრებით მძლავრ ცენტრს წარმოადგენს გერმანული ბიბლიოთეკა ფრანკფურტში მაინზე, ბოპემისა და ბონის უნივერსიტეტების ბიბლიოთეკები; თუ ეს ბიბლიოთეკები გონებრივი პოტენციის ამოძრავების საშუალებებს წარმოადგენდა და ამისათვის მათ დიდ სახსრებს უყოფდნენ, ამას ვერ ვიგყვით მასობრივ ბიბლიოთეკებზე. ამ უკანასკნელთა განვითარებაზე უარყოფითი გავლენა იქონია 1972 წელს ბუნდესკაგში მიღებულმა კანონმა საავტორო უფლებებში ცვლილებების შეგანის შესახებ, რომლის ძალითაც ყველა ბიბლიოთეკას ევალებოდა გასამრჯელო გაელო მწერლებთანათვის, ვის წიგნებსაც აქ კითხულობდნენ მკითხველები. ამან

მასობრივი ბიბლიოთეკები აიძულა, შეექმნათ სპეციალური შტაგი ამ საქმის საწარმოებლად, დაედგინათ, რომელი წიგნის წაკითხვისას რა ფასი უნდა გადახდილიყო, შემოეღოთ მეთვალყურეობა გადახდის ვადებზე და ა.შ.

ქვეყნის ეკონომიკურმა გაძლიერებამ, რაც 80-იან წლებში სრულად გამოვლინდა, უზრუნველყო ბიბლიოთეკების გექნიკურად აღჭურვა თანამედროვე მოთხოვნილებათა შესაბამისად – აშენდა ბევრი სპეციალური ნაგებობა, ამოქმედდა ელექტრო-გამომთვლელი გექნიკა. განსაკუთრებულად ორგანიზებულად ემსახურებიან მომხმარებლებს ე.წ. არასტაციონარული ფორმებით, უმეტესად ბიბლიობუსით, რომლის ნიმუშებსაც ეროვნულ წარმოებებში ამჟამებზე. საკმაოდ მაღალ დონეზე დადგა ბიბლიოთეკის სპეციალისტთა მომზადების საქმეც. ქვეყნად არაერთი სპეციალური პერიოდული ორგანო გამოდის. განსაკუთრებით მაღალ დონეს მიაღწია ინფორმაციის სამსახურმა, ბევრი რამ გაკეთდა საბიბლიოთეკო და ბიბლიოგრაფიული მეცნიერების განვითარებისათვის, რასაც ხელს უწყობს შესაბამისი ბეჭდითი პროდუქცია.

ქვეყნის საბიბლიოთეკო საქმის დამახასიათებელ თავისებურებას წარმოადგენს სწრაფვა გერმანული ბეჭდური პროდუქციის სრულყოფილი რეპერტუარის შედგენისადმი.

აღნიშნულ პერიოდში საფუძვლიანი გარდაქმნები განიცადა სხვა ქვეყნების საბიბლიოთეკო საქმეშიც, კერძოდ, დიდ ბრიტანეთში. 1973 წელს ოფიციალურად გაიხსნა ბრიტანეთის ნაციონალური ბიბლიოთეკა, რომლის შემადგენლობაში შევიდა ბრიტანეთის მუზეუმის, საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა და სახვითი ხელოვნების საცნობო, ცენტრალური ეროვნული ბიბლიოთეკები, სამეცნიერო-გექნიკური ბიბლიოთეკა-აბონემენტი ბოსტონ-სპერში, ბრიტანეთის ეროვნული ბიბლიოგრაფიის სამსახური, მოგლანდისა და უელსის

ეროვნული ბიბლიოთეკები და მთელი რიგი მსხვილი სამეცნიერო ბიბლიოთეკები. ეს არ იყო ერთი დიდი ბიბლიოთეკა, არამედ, ფაქტობრივად, ის ბიბლიოთეკათა გაერთიანებას წარმოადგენდა ცენტრალური მმართველობით. საერთოდ, ბრიტანეთის საბიბლიოთეკო პრაქტიკაში ნათლად იყო გამოხატული მიდრეკილება მართვის ცენტრალიზაციისადმი, რამაც სახელმწიფოებრივი ხასიათი მიიღო, რამდენადაც საბიბლიოთეკო საქმის ცენტრალიზაციის პრინციპით აგების საკითხი თვით პარლამენტის მიერ იყო შესწავლილი და დაგეგმილი. ამას მხარს უჭერდა ბიბლიოთეკართა გადამჭრელი უმრავლესობა. ამ ამრამდე ისინი ჯერ კიდევ 50-იანი წლების დასასრულს მივიდნენ, როდესაც დაქსაქსული მასობრივი ბიბლიოთეკები სრულიად ვეღარ პასუხობდნენ გამრდილ მოთხოვნილებებს. 60-იან წლებში რეგიონალური სისტემები, რომლებიც აგებული იყო აღმინისგრაციულ-გერიგორიული პრინციპით საგრაფოებში და სოფლის მოსახლეობას ძირითადად არასგაციონალური ფორმებით ემსახურებოდნენ, გადავიდნენ უმეტესად ფილიალურ მომსახურებაზე, აგრეთვე აქტიურად იყენებდნენ სხვა ბიბლიოთეკებსაც.

დიდი ბიბლიოთეკების ერთ აღმინისგრაციულ სისტემაში გაერთიანებამ მოითხოვა კომუნიკაციის საშუალებათა გაუმჯობესება. ამან თავისთავად ხელი შეუწყო ინგლისის საბიბლიოთეკო საქმეში ტექნიკის დანერგვას. იწყება ელექტრონული კატალოგიზაციის ეპოქა. განსაკუთრებით ეფექტურად გამოიყენებოდა გამამრავლებელი ტექნიკა – პერფორაციის სისტემები, ტელექსები. შრომის ორგანიზაციის თვალსაზრისით, ბიბლიოთეკების უმეტესობა განაგრძობდა გრადიციული მეთოდებისა და ფორმების გამოყენებას – ფონდთან თავისუფალ დაშვებას, მელვილ დიუსის საკლასიფიკაციო ცხრილებით მუშაობას, ბარათული სისტემით ანბანური და სისტემაგური

კატალოგების აგებას.

ეროვნული ბიბლიოგრაფიის სამსახურის მიერ 1949 წელს დანერგილი კატალოგების ცენტრალიზაცია სულ უფრო და უფრო ყოვლისმომცველი ხდება.

მიუხედავად ცენტრალიზებული მართვისადმი მიდრეკილებისა, ინგლისში დღემდე არ არსებობს რაიმე ერთიანი ხელმძღვანელი ორგანო, რომელიც საბიბლიოთეკო საქმის ერთიანი მმართველი აპარატი იქნება მთლიანად.

როგორც თითქმის ყველგან, აქაც მართვა მაინც დიფერენცირებულად ხდება, მაგრამ შედმიწევნით მოწესრიგებულია კოოპერირებისა და კოორდინაციის სისტემა. უმთავრესი ყურადღება ეთმობა ცენტრალიზებული წესით დაკომპლექტებასა და ბიბლიოთეკათშორის აბონემენტს. სხვა ქვეყნებისაგან განსხვავებით, კოოპერირების ინიციატორებად არა სამეცნიერო, არამედ მასობრივი ბიბლიოთეკები გამოდის.

ინგლისის მასობრივ ბიბლიოთეკებში დიდი გავრცელება ჰპოვა შეერთებულმა კატალოგებმა. გავრცელდა აგრეთვე ფილიალიზაციის სისტემა. მცირე ფილიალებში უმთავრესად მოსახლეობის პაგარა ჯგუფებს ემსახურებიან და კატალოგებიც არა აქვთ. ინგლისში არც დამოუკიდებელი საბავშვო ბიბლიოთეკები არსებობს. ბავშვებს აქ ქალაქის ცენტრალური და საგრაფოს მთავარი ბიბლიოთეკები, აგრეთვე დიდი ფილიალები ემსახურებიან. სოფლად ბავშვების საბიბლიოთეკო მომსახურებას სასკოლო ბიბლიოთეკები ეწევიან.

სამეცნიერო ბიბლიოთეკებიდან უმთავრეს ბიბლიოთეკას ბრიტანეთის მუზეუმის ბიბლიოთეკა წარმოადგენს, რომელიც უმთავრეს ეროვნულ ბიბლიოთეკად, ინფორმაციისა და სამეცნიერო-მეთოდოლოგიური მუშაობის ცენტრად ითვლება. საერთოდ, ინგლისში უმთავრეს სამეცნიერო ბიბლიოთეკე-

ბად ითვლება უნივერსიტეტების ცენტრალური ბიბლიოთეკები, ძირითადად ოქსფორდისა და კემბრიჯის უძველესი ბიბლიოთეკები, რომლებიც წარმატებით ვითარდებიან მთელი ისტორიის განმავლობაში, ნერგავენ უახლეს გექნოლოგიასა და მეთოდებს.

ინგლისში საბიბლიოთეკო პროფესიის დიპლომის გაცემის უფლება მხოლოდ საბიბლიოთეკო ასოციაციას ჰქონდა, რომელიც ერთწლიან საბიბლიოთეკო სკოლადამთავრებულებს უგარებდა სპეციალურ გამოცდებს. უმაღლესი საბიბლიოთეკო განათლების სისტემა აქ არ არსებობს. მხოლოდ დიდ ქალაქებშია საბიბლიოთეკო სკოლები და მოკლევადიანი კურსები. ბიბლიოთეკარის დიპლომის მიღებისათვის გამოცდაზე გასვლა შეიძლება მხოლოდ 5-წლიანი სამუშაო სტაჟის გასვლის შემდეგ, ერთგვარი შეღავათი ეძლევათ ღონღონის უნივერსიტეტთან არსებული საბიბლიოთეკო სკოლადამთავრებულებს.

1950 წელს დაარსდა ნაციონალური და საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკების მუდმივმოქმედი კონფერენცია, რომელიც ითვლება სამეცნიერო ბიბლიოთეკების მეთოდცენტრად.

თავისებურ ყურადღებას იპყრობს ინგლისური საბიბლიოთეკო პერიოდიკა, რომელიც დიდ დახმარებას უწევს მეცნიერ-მუშაკებს ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და ბიბლიოგრაფიის დარგში. ყველაზე მნიშვნელოვან მოვლენად ითვლება 1950 წლიდან „ბრიტანეთის ნაციონალური ბიბლიოგრაფიის“ ყოველკვირეული პერიოდული ორგანოს გამოცემა, ხოლო 1956 წლიდან გამოცემას იწყებს ბეჭდური ბარათები, რომლებიც საგაღებულო ცალების მიხედვით დგება.

სხვა ქვეყნებთან შედარებით, არათანაბრობიერად ვითარდებოდა საბიბლიოთეკო საქმე იგალიაში. ამის ნათელი დადასტურებაა ის, რომ თუ ქვეყნის ცენტრში 1 სულ მოსახლეზე

მასობრივ ბიბლიოთეკებში 1,5 წიგნი მოდიოდა, კალაპატრიაში კი მონაცემი 0,09-ს უდრიდა. მასობრივ ბიბლიოთეკებს ერთგვარად მხარს უმაგრებდა ვატიკანის მიერ დაფინანსებული კათოლიკური ეკლესიების ბიბლიოთეკები, თუმცა მათი ფონდები და მუშაობის მიმართულება ზედმიწევნით რელიგიური პროფილის იყო.

იგალიაში საბიბლიოთეკო სისტემა შედგება სხვადასხვა ქსელის ბიბლიოთეკებისაგან: სახელმწიფო საჯარო, მუნიციპალური (საქალაქო), კომუნების (სახალხო), საწარმოო-დაწესებულებების, პროფკავშირების, სასწავლებლების, კათოლიკური ბიბლიოთეკები. ერთიანი ცენტრალიზებული ხელმძღვანელობა არ არსებობს. დამოუკიდებელი სამეცნიერო ბიბლიოთეკები საქალაქო საჯარო ბიბლიოთეკების ქსელს განეკუთვნება; საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკები განათლების სამინისტროს ექვემდებარება.

იგალის საბიბლიოთეკო საქმისათვის დამახასიათებელი გახდა რამდენიმე ნაციონალური ბიბლიოთეკის არსებობა. ისინი ქვეყნის სხვადასხვა ოლქებში არის განლაგებული და ძირითადად თავიანთი ოლქის საგამომცემლო რეპერტუარის შევსებით არიან დაკავებული. ამიგომაც არ არის იგალიაში არც ერთი ბიბლიოთეკა, რომელიც ქვეყნის ნაციონალური ბეჭდური პროდუქციის საცავს წარმოადგენდეს, რაც, საერთოდ, დამახასიათებელია სხვა ქვეყნის ეროვნული ბიბლიოთეკებისათვის.

აღნიშნულ პერიოდში ასეთივე სწრაფი გარდაქმნებით აღინიშნა საფრანგეთის საბიბლიოთეკო საქმე. აქ ურთულესი პირობები შეიქმნა ომის დამთავრების შემდეგ. მთლიანად მოიშალა მასობრივი ბიბლიოთეკების სისტემა. ისედაც დაქსაქსული, მცირერიცხოვანი ქსელის ბიბლიოთეკები, რომლებიც გადაურჩნენ ომს და რაღაც გზებით შეინარჩუნეს

არსებობა, სილაგაკის მღვარს იყო მისული. სახსრების სიმცირე საშუალებას არ იძლეოდა ახალ-ახალი ლიგერატურით შევსებულიყო ფონდები. სოფლად ბიბლიოთეკები თითქმის სულ არ ფუნქციონირებდა, არ კმაროდა კადრები, ცუდ მდგომარეობაში იყო საბიბლიოთეკო შენობა-ნაგებობები.

1945 წელს განათლების სამინისტროსთან შეიქმნა საბიბლიოთეკო სამმართველო, რომლის სათავეში პარიზის ნაციონალური ბიბლიოთეკის დირექტორი იდგა, რომელიც იწოდებოდა საფრანგეთის ბიბლიოთეკების დირექტორად. მაგრამ ეს კიდეც არ ნიშნავს ცენტრალიზებულ მმართველობას, რადგანაც ქსელი აქაც დიფერენცირებულია და ძალიან დიდი წვლილი საწარმოო-დაწესებულებათა და პროფკავშირების ბიბლიოთეკებს უჭირავს. ბიბლიოთეკების უმრავლესობა სახელმწიფოს ადგილობრივი მმართველობითი ორგანოების ხელშია, გარდა პარიზის ეროვნული ბიბლიოთეკებისა, რომლებიც ერთიან სისტემად შეკრეს ჯერ კიდეც 1926 წელს. ესენია: საფრანგეთის ეროვნული ბიბლიოთეკა, ოპერის, კონსერვატორიისა და არსენალის ბიბლიოთეკები.

საფრანგეთის საბიბლიოთეკო საქმის გამოცოცხლებას დიდად შეუწყო ხელი ე.წ. „წიგნისათვის ლაშქრობამ“. ამ მოძრაობაში ჩაება საფრანგეთის ინტელიგენციისა და პროგრესული საზოგადოების უდიდესი ნაწილი.

საფრანგეთში მუნიციპალური საჯარო ბიბლიოთეკები ორი კატეგორიისა: უმაღლესი კატეგორიის საქალაქო ბიბლიოთეკები და ჩვეულებრივი გიპის საქალაქო ბიბლიოთეკები. პირველი კატეგორიის ბიბლიოთეკები თავიანთი დანიშნულებითა და მუშაობის ხასიათით ძალიან ახლოს დგანან სამეცნიერო ბიბლიოთეკებთან. ამ უკანასკნელთა რიგს განეკუთვნება სხვადასხვა სამეცნიერო ბიბლიოთეკები, აკა-

დემიის სისტემის და საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკების ეროვნული ბიბლიოთეკის ჩათვლით. საფრანგეთში ამ პერიოდში საკმაოდ გავრცელდა ფასიანი ბიბლიოთეკები, რომლებიც მოსახლეობის ფართო ფენებს ემსახურებიან.

1964 წლამდე საფრანგეთში არ იყო არავითარი სასწავლებელი, რომელიც საბიბლიოთეკო კადრებს მოამზადებდა, ბიბლიოთეკარის უფლების მოპოვება ხდებოდა სპეციალური კონკურსის მეშვეობით. ამ წელს პარიზში გაიხსნა სპეციალური ერთწლიანი საბიბლიოთეკო სასწავლებლები უმაღლესი და დაუმთავრებელი უმაღლესი განათლების ბაზაზე.

1952 წლიდან საფრანგეთში შემოღებულია საკონკურსო გამოცდები ბიბლიოთეკარის დიპლომის მოსაპოვებლად. კონკურსში მონაწილეობის უფლება აქვთ უმაღლესდამთავრებულებს, რომლებიც ეროვნულ ბიბლიოთეკაში ერთწლიანი სტაჟირების შემდეგ გამოსაშვებ გამოცდებს აბარებენ. შედარებით შერბილებული პროგრამა აქვთ ე.წ. საშუალო საბიბლიოთეკო განათლების მიღების მსურველებს. ამას გარდა, საბიბლიოთეკო კადრები მზადდება კათოლიკურ ინსტიტუტთან არსებულ ორწლიან საბიბლიოთეკო სკოლაში.

1975 წელს მინისტრთა საბჭომ მიიღო გადაწყვეტილება საბიბლიოთეკო საქმის რეორგანიზაციის შესახებ. მასობრივი ბიბლიოთეკები გადაეცა კულტურის სამინისტროს, ხოლო მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები, სამეცნიერო ბიბლიოთეკები – უნივერსიტეტების საქმეთა სახელმწიფო სამდიენოს. ამგვარად, ფაქტობრივად, მოხდა ბიბლიოთეკების ხელმძღვანელობის დეცენტრალიზაცია, როგორც ეს 1945 წლამდე იყო.

მსხვილი ქალაქების სადეპარტამენტო ცენტრალური ბიბლიოთეკები, თუკი ქალაქის მოსახლეობა 20 ათასს აღემატება, თავად არ ემსახურებიან მოსახლეობის ფართო ფენას, ამას

ისინი ბიბლიოზუსებისა და მოძრადების მეშვეობით ახდენენ, 80-იან წლებში მომსახურების ამგვარი ფორმები საგრძნობლად გაფართოვდა, მაგრამ სპეციალისტებს მიაჩნიათ, რომ ეს მაინც არ არის საკმარისი. ამგვარმა გარემოებამ აიძულა საბიბლიოთეკო საქმის მესვერები, ახალი ნორმატივები დაამუშაონ საბიბლიოთეკო ქსელის ნორმალიზაციისათვის.

ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო ამ პერიოდისათვის 1977 წელს პარიზში ეორჟ პომპიდუს სახელობის კულტურისა და ხელოვნური ეროვნული ცენტრის შემადგენლობაში საცნობო საჯარო ბიბლიოთეკის გახსნა. იგი აღჭურვილია ავტომატიზირებული კატალოგითა და სხვა ტექნიკური აღჭურვილობით და განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობს. გააჩნია საბავშვო განყოფილებაც.

საფრანგეთში საკმაოდ მაღალ დონეს მიაღწია ბიბლიოთეკათმცოდნეობითა და ბიბლიოგრაფიულმა მუშაობამ. გამოიცა რამდენიმე შეერთებული კატალოგი, გამოსვლას იწყებს სპეციალური პერიოდული ორგანოები, სამეცნიერო და მეთოდური ლიგერაგურა.

ომისშემდგომ პერიოდში მრავალი ცვლილება განიცადა ევროპული ქვეყნების საბიბლიოთეკო საქმიანობამ მთლიანად. თანდათანობით მზარდმა ურთიერთობებმა ხელი შეუწყო მსოფლიოში გავრცელებული საუკეთესო ტრადიციების დანერგვას. ამას თუ იმ ქვეყნის საბიბლიოთეკო საქმე უფრო და უფრო ემსგავსება საყოველთაოდ აღიარებულ სისტემებს. ყველა ქვეყანა, დიდი თუ პატარა, საბიბლიოთეკო საქმის ისტორიაში თავის როლს თამაშობდა და გარკვეული წვლილი შეაქვს ამ საქმის აღმავლობაში. შეიძლება ითქვას, რომ შედარებით მცირე სახელმწიფოებში საბიბლიოთეკო საქმე უმეტესად იმგვარად ვითარდებოდა, რომ ბევრი თვალსაზრისით, უსწრებს კიდევ სხვა მოწინავე ქვეყნებს. ამის დასტურად შეი-

ძლება მივიჩნიოთ, მაგალითად, თუნდაც პაგარა დანიის ბიბლიოთეკის ლიოთეკო საქმიანობა. აქაური მასობრივი ბიბლიოთეკების სისტემა, შეიძლება ითქვას, ერთიანობისა და კოოპერაციის საუკეთესო ნიმუშია. ომისშემდგომ პერიოდში აქ ფუნქციონირებას იწყებს დანიის საბიბლიოთეკო ცენტრი, რომლის ფუნქციასაც წარმოადგენს ცენტრალიზებული კატალოგიზაცია და კლასიფიკაცია, სარევისგრაფიო ბიბლიოგრაფიის წარმოება, ცენტრალიზებული მომარაგება ახალგახსნილი ბიბლიოთეკებისა და სხვ. ომამდე დანიის მასობრივი ბიბლიოთეკები კატეგორიულად უგულვებელყოფდნენ წიგნების პროპაგანდასა და მასობრივ ღონისძიებებს იმ მოსაზრებით, რომ დანიელ მოქალაქეებს, რომლებსაც ბავშვობიდან აჩვევენ წიგნთან ურთიერთობას, არ ესაჭიროება არაეითარი რეკომენდაციები. მაგრამ უკვე ომისშემდგომ ხანაში აქ სწრაფად დაინერგა და საკმაოდ მაღალ დონეზე დადგა წიგნის პროპაგანდა, დაიხვეწა ინფორმაციულ-ბიბლიოგრაფიული საქმიანობა. განსაკუთრებით გაფართოვდა კონგაქტები სხვადასხვა ბიბლიოთეკებს შორის წიგნცელის კარგად ორგანიზებული სისტემის წყალობით. მასობრივი ბიბლიოთეკებიდან ოთხ ძირითად გიჰს ანსხვავებენ: ცენტრალური საოლქო ბიბლიოთეკები, საჯარო ბიბლიოთეკები, სასოფლო ბიბლიოთეკები და საბავშვო ბიბლიოთეკები. დანია გამოირჩევა იმითაც, რომ აქ მკვეთრად არის ჩამოყალიბებული ის ნორმები, რომლებიც საბიბლიოთეკო ქსელის აგებას უდევს საფუძვლად.

დანიის სამეცნიერო ბიბლიოთეკებიდან უმთავრესია სამეფო ბიბლიოთეკა კოპენჰაგენში – სკანდინავიაში ყველაზე დიდი ბიბლიოთეკა. არსებული მასშტაბებისათვის უაღრესად დიდი რაოდენობითაა სპეციალური პროფილის სამეცნიერო ბიბლიოთეკები. მათ შორის გამოირჩევა საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკები. განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს დანიის

საბუნებისმეტყველო, მათემატიკურ ბიბლიოთეკებს და სამეცნიერო ბიბლიოთეკას, რომელიც 1927 წლიდან სავალდებულო ცალეებს იღებს. 1938 წელს ბიბლიოთეკა ახალაშენებულ შენობაში გადავიდა, რომელშიც 120 ადგილიანი დარბაზი გახსნილი. ამ პერიოდში წარმატებულად განაგრძობდა მუშაობას ცნობილი ორხუხის სახელმწიფო ბიბლიოთეკა, რომლისთვისაც 1963 წლისათვის სპეციალურად იქნა აგებული შენობა.

ამჟამად დანიის ცენტრალიზებულ საბიბლიოთეკო სისტემას თავისუფლად შეუძლია პრაქტიკულად ყველა მოქალაქეს გაუწიოს საბიბლიოთეკო მომსახურება. აქ კარგად არის შეხამებული ურთიერთობა სამეცნიერო და მასობრივ ბიბლიოთეკებს შორის.

საბიბლიოთეკო საქმე მოცემულ პერიოდში თავისებურებებით გამოირჩეოდა აგრეთვე ნიდერლანდებში, ევროპის ერთერთ პაგარა, მაგრამ ზედმიწევნით განვითარებულ სახელმწიფოში. აქ სამი სახის მასობრივი ბიბლიოთეკა არსებობდა: საერთო, კათოლიკური და კალვინისტური. ქვეყნად რელიგია დიდი გავლენით სარგებლობდა პოლიტიკურ, ეკონომიკურ თუ კულტურულ-საგანმანათლებლო სფეროებზე. ამის შედეგად ბიბლიოთეკები აქაც შედარებით გადამეგებული იდეოლოგიურიებით გამოირჩეოდა.

აღნიშნულ პერიოდში, როგორც ცნობილია, დიდი პოლიტიკური ცვლილებები მოხდა. ამ მხრივ განსაკუთებით საზგასამელია ყოფილი რეაქციული ორიენტაციის ქვეყნები, სადაც მანამდე არსებული რეჟიმები დაემხო. პორტუგალიაში ანტიფაშისტურმა დემოკრატიულმა რევოლუციამ გაიმარჯვა, ესპანეთში კრახი განიცადა ფაშისტურმა რეჟიმმა, ასევე ლიკვიდირებულ იქნა ფაშისტური დიქტატურა საბერძნეთში. ამან ხელი შეუწყო ამ ქვეყნებში კულტურული პირობების გაუმჯობესებას. 1977 წელს შედგა ბიბლიოთეკართა პანელინური კონგრესი,

რომელშიც ბერძენი და კვი პროსელი ბიბლიოთეკარები იღებდნენ; კონგრესი ძირითადად ბიბლიოთეკების საკანონმდებლო საკითხებს მიეძღვნა. ამავე დროს იყო ლაპარაკი ეროვნული ბიბლიოთეკების შექმნის პრობლემებზე.

შუაგულ ევროპაში თავისი საბიბლიოთეკო საქმის ორგანიზაციულ-მეთოდური და ორიგინალური საწყისებით გამოირჩეოდა შვეიცარია. აქ არ არის ერთიანი სისტემა, არ არის საბიბლიოთეკო კანონი, არც რაიმე ფედერალური ორგანო, რომელიც დააფინანსებს ან უხელმძღვანელებს საერთო საბიბლიოთეკო საქმეს. ყოველ კანტონს თავის კანონებში აქვს გათვალისწინებული საბიბლიოთეკო სფერო. ბიბლიოთეკა განეკუთვნება მის დამაარსებელს და ის აფინანსებს მას. ფედერალურ ხელისუფლებას ექვემდებარება მხოლოდ რამდენიმე დიდი საყოველთაო ბიბლიოთეკა, როგორცაა შვეიცარიის ცენტრალური ბიბლიოთეკა ბერნში, ფედერალური პოლიტექნიკური სკოლის ბიბლიოთეკა ციურისში და აღმინისგრაიის დაწესებულებების ბიბლიოთეკები. გარდა ნაციონალური ბიბლიოთეკისა, სამეცნიერო ბიბლიოთეკებს განეკუთვნება საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკები, რომლებიც ზოგ შემთხვევაში კანტონის ცენტრალურ საქალაქო ბიბლიოთეკების ფუნქციასაც ასრულებენ. შვეიცარიაში განსაკუთრებით მაღალ დონეზე დგას ბშა-ს ორგანიზაცია. 1948 წლიდან იქმნება ბარათული კატალოგები ბიბლიოთეკებში ახალმიღებულ ლიტერატურაზე.

ომის შემდეგ სწრაფი გემპით ვითარდება სკანდინავიის ქვეყნების ბიბლიოთეკები. განსაკუთრებით დიდ წარმატებას აღწევს შვეციის სამეფო ბიბლიოთეკა, რომელიც ერთ-ერთი უძველესია ევროპაში. მასში კარგად ეთავსება ერთმანეთს ძველი გრადიციები და თანამედროვე სიახლეები. მის უმთავრეს მიღწევას წარმოადგენს ის, რომ აქ თავმოყრილ-

ია ინფორმაცია არა მარტო შევლური წიგნის შესახებ, არამედ ყველა შევლი ავტორის ნაწარმოებია აღწერილი, რომელიც კი სადმე გამოცემულა ამა თუ იმ ენაზე. ასევე დიდი ყურადღება ეთმობა მიმდინარე ბიბლიოგრაფიასაც.

ომისშემდგომი ხანა თავისი ორი ძირითადი ეტაპით ევროპული ქვეყნების საბიბლიოთეკო საქმის ისტორიაში განსაკუთრებულ ადგილს იჭერს, მაგრამ როგორც მანამდე, ამჟამად უკვე აღარ *თიქმებოდა*, რომ საბიბლიოთეკო საქმეში ევროპას მსოფლიოში ჰეგემონის როლი ენიჭებოდა. მთელ მსოფლიოში შეიმჩნევა საგრძნობი აღმავლობა, ხდება მსოფლიო სტანდარტების შემოღება, მოწინავე ქვეყნების გამოცდილების გამოიარება, აპრობირებული ტექნოლოგიების გადმოღება, სიახლეთა დანერგვა. სწრაფად წინაურდებიან მანამდე ამ მხრივ შეუმჩნეველი ქვეყნები. ამის ნათელი დადასტურებაა იაპონიის მაგალითი, სადაც საბიბლიოთეკო საქმე ომისშემდგომ სწრაფი ტემპით ვითარდება. პირველ ხანებში, ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ იაპონიის ოკუპაციის პერიოდში, იაპონიის საოკუპაციო ხელისუფლება საბიბლიოთეკო საქმის მორგებას ცდილობდა ამერიკის თარგმე. ტოკიოს უნივერსიტეტში ნაწილობრივ ამერიკის არმიის დეპარტამენტის ხარჯზე 1951 წელს გაიხსნა საბიბლიოთეკო სკოლა, რომელშიც სწავლება თავდაპირველად ინგლისურ ენაზე მიმდინარეობდა.

ერთი წლით ადრე იაპონიის პარლამენტმა ამერიკელთა კონსულგაციით მიიღო ახალი საბიბლიოთეკო კანონი, რომელიც ძირითადად მასობრივ ბიბლიოთეკებს შეეხებოდა. გაუქმდა მუნიციპალური ბიბლიოთეკების გამოყენებისათვის მანამდე არსებული საფასური, განისაზღვრა ბიბლიოთეკართა საკვალიფიკაციო მოთხოვნები. მაგრამ ეს არ შეხებია სამეცნიერო და სასკოლო ბიბლიოთეკებს. ამ პერიოდში სკოლების

65% ბიბლიოთეკების გარეშე იყო. 1953 წელს მიღებული საქონლი კანონი სასკოლო ბიბლიოთეკების შესახებ. 1963 წელს შეიქმნა კომისია საყოველთაო საბიბლიოთეკო კანონის შესადგენად. 70-იანი წლებისათვის იაპონიაში უკვე სავსებით ჩამოყალიბებული საკანონმდებლო საფუძვლებია შექმნილი.

70-იანი წლების დასაწყისისათვის იაპონიის სოფლების 40%-ში ბიბლიოთეკები საერთოდ არ არის. ამ ხარვეზის ამოვსებას ხელს უშლიდა ის, რომ იაპონიაში არ არსებობდა მასობრივი ქსელის ერთიანი მართვის სისტემა.

მიიღო რა საბიბლიოთეკო საქმის ორგანიზაციის ამერიკული სისტემა, იაპონიაში არ ქმნიან დამოუკიდებელი საბავშვო ბიბლიოთეკების ქსელს. ასეთი ბიბლიოთეკები, რომლებიც ჩვეულებრივ ძალიან ცოგაა, მასობრივი ბიბლიოთეკების ფილიალებს წარმოადგენდნენ.

რაც შეეხება სამეცნიერო ბიბლიოთეკებს, აქ უმთავრეს და წამყვან ეროვნულ ცენტრად პარლამენტის ბიბლიოთეკა ითვლება. პარლამენტმა სპეციალურად მიიღო ბიბლიოთეკის კანონი 1948 წელს და ამავე წელს დააარსა კიდევ ის. ეს არის იაპონიაში ერთადერთი ბიბლიოთეკა, რომელიც მთლიანად სახელმწიფოს ხარჯზეა. სხვა სამეცნიერო ბიბლიოთეკები უმთავრესად სპეციალური პროფილისაა და სხვადასხვა დაწესებულებას განეკუთვნება. სამეცნიერო ბიბლიოთეკებს განეკუთვნება აგრეთვე საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკები. ამჟამად ეს ბიბლიოთეკები საუკეთესოდ არის აღჭურვილი საბიბლიოთეკო ტექნიკით, გამოირჩევა ისინი მაღალი ორგანიზებულობით, მკითხველთა მომსახურების საუკეთესო ხარისხით.

იაპონიაში სპეციალური საბიბლიოთეკო განათლება აუცილებელია მხოლოდ მასობრივი და სასკოლო ბიბლიოთეკებისათვის. სამეცნიერო ბიბლიოთეკების ბიბლიოთეკარებს სამსახ-

ურში მიღებისას რაიმე საკვალიფიკაციო მოთხოვნები არ წაყენებათ. მაგრამ მუშაობის პირობები იმგვარია, რომ სამეცნიერო ბიბლიოთეკებში მუშაობა ძალიან რთულია. ბიბლიოთეკარი უნდა ერკვეოდეს ძველიაქონურ და ჩინურ დამწერლობაში, ამავე დროს უნდა იცოდეს ინგლისური ენა. ეს კი საკმაოდ კვალიფიციურ ფილოლოგიურ განათლებას მოითხოვს.

ომისშემდეგომი პერიოდიდან მოყოლებული 90-იანი წლების დასაწყისამდე მსოფლიო საბიბლიოთეკო საქმის განვითარების წინამძღოლს, სოციალისტური ბანაკის ქვეყნების საპირისპიროდ, ამერიკის შეერთებული შტატები წარმოადგენდა. ომის დასრულებისას ეს უმდიდრესი კაპიტალისტური ქვეყანა, მოსახლეობის საბიბლიოთეკო მომსახურების თვალსაზრისით, არ გამოიყურებოდა თავისი შესაძლებლობების აღქვამდგურად. მილიონი ადამიანი, განსაკუთრებით ბავშვები, მოკლებულნი იყვნენ ნორმალურ საბიბლიოთეკო მომსახურებას. „ცივი ომის“ ხანაში შტატებში რეაქციულმა ძალებმა იმძლავრეს, რამაც გააძაფრა რასობრივი დისკრიმინაცია; ამ ვითარებამ თავისი გავლენა განათლების სფეროზეც გაავრცელა. 1965 წლისათვის დაწყებითი და საშუალო სკოლების მოსწავლეთა 30% არ იყო მოცული საბიბლიოთეკო მომსახურებით.

ამერიკაში ერთიანი საბიბლიოთეკო ქსელი არ არსებობს. საბიბლიოთეკო მომსახურებას საფუძვლად უდევს მრავალრიცხოვანი, ერთმანეთთან საფხვებით დაუკავშირებელი საბიბლიოთეკო სისტემები. მასობრივი ბიბლიოთეკები განეკუთვნება თვითმმართველობის ადგილობრივ ორგანოებს და მათივე ხარჯზე არსებობს. ერთიანი ხელმძღვანელი ცენტრის ფუნქციებს ერთგვარად ითავსებს ჯანმრთელობის დაცვის, განათლებისა და სოციალური უზრუნველყოფის დეპარტამენტთან არსებული საბიბლიოთეკო მომსახურების განყოფილება. ძირითადად ეს ფუნქციები საკონსულტაციო ხასიათისაა.

ეს ორგანო ახდენს აგრეთვე სტაგისტიკური ცნობების შეგროვებას, სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის ორგანიზებას, საბიბლიოთეკო საქმის განვითარების პროგრამების შედგენასა და საბიბლიოთეკო ნორმატივების დადგენას. განყოფილება ცდილობს ყველა ტიპის ბიბლიოთეკები მოიცვას, მაგრამ უმეტესად მაინც მასობრივ და სასკოლო ბიბლიოთეკებს მართავს, ნაწილობრივ საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკებთანაც აქვს კონტაქტები. ზოგიერთ შტაგში მეთოდურ ხელმძღვანელობას შტაგის მთავარი ბიბლიოთეკები კისრულობენ, შოგან კი ხელმძღვანელის როლს განათლების დეპარტამენტის საბიბლიოთეკო განყოფილებები ასრულებენ.

სამეცნიერო ბიბლიოთეკები, როგორც წესი, კერძო დაწესებულებებს წარმოადგენს და მათი დამუშავებლების ხელქვეით ორგანიზაციებს ექვემდებარება.

შტაგებში ომის შემდეგ განსაკუთრებით მწვავედ დაისვა საკითხი საბიბლიოთეკო საქმის გაუმჯობესების შესახებ. 1948 წელს ამერიკის საბიბლიოთეკო ასოციაციამ მიიღო ე.წ. „თქმულება ბიბლიოთეკების უფლებათა შესახებ“, რომელიც ძირითადად ამერიკის მასობრივი ბიბლიოთეკების დაკომპლექტებას შეეხებოდა და აძლიერებდა მათ იდეოლოგიურ დანიშნულებას.

1956 წელს კონგრესმა მიიღო კანონი საბიბლიოთეკო მომსახურების შესახებ, რომლის თანახმადაც ხელისუფლებას 5 წლის განმავლობაში (1957-1961) ბიბლიოთეკების საჭიროებისათვის, მათი მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად უნდა გამოეყო გარკვეული თანხა. ძირითადად ეს სასოფლო ბიბლიოთეკებს ეხებოდა. დამატებით 1964 წელს მიღებულ იქნა კანონი საბიბლიოთეკო მომსახურებისა და ბიბლიოთეკების მშენებლობის შესახებ. განსხვავებით სხვა საბიბლიოთეკო კანონებისა, ის საერთო იყო ყველა შტაგისათვის და ძირ-

ითადად საქმის ასიგნებას მოიცავდა, მაგრამ მან საკმაოდ მაღალი შეფასება მიიღო სპეციალისტებისაგან.

ამერიკის შეერთებული შტატების მოცემული პერიოდის მასობრივი ბიბლიოთეკები შეიძლება 4 ჯგუფად დაიყოს: დიდი ქალაქების ბიბლიოთეკები, მოზრდილი ქალაქების ბიბლიოთეკები, მცირე ქალაქის ბიბლიოთეკები და უმცირეს დასახლებათა ბიბლიოთეკები. ადგილობრივ მოსახლეობას ბიბლიოთეკები უფასოდ ემსახურებიან, სხვა ადგილების მცხოვრებლებს ადგილობრივი წესდების შესაბამისად გადასახადს ახდენენ.

წიგნებით ბიბლიოთეკების მომარაგების ცენტრალიზებული სისტემა ქვეყანაში არ არსებობს. ყველა ბიბლიოთეკა თავად აკვარებს ამ საქმეს, გარდა ფილიალებისა, რომლებსაც ცენტრალური ბიბლიოთეკები უზრუნველყოფენ წიგნებითა და დამუშავებული საკატალოგო ბარათებით.

როგორც ცნობილია, ფონდებთან თავისუფალი დაშვება პირველად ამერიკაში იქნა შემოღებული მე-19 საუკუნის უკანასკნელ მეოთხედში და მის შერე მომსახურების ეს ფორმა სწრაფად ვითარდებოდა აქ. ამ თვალსაზრისით, ამერიკის შეერთებულ შტატებს მსოფლიოში ბადალი არ ჰყავს. მასობრივი ბიბლიოთეკების უმრავლესობა განაგრძობდა მელვილ დიუის ათწილადი კლასიფიკაციის გამოყენებას, ხოლო შედარებით მოზრდილი და სამეცნიერო ბიბლიოთეკები კონგრესის ბიბლიოთეკის საკლასიფიკაციო სისტემის გამოყენებას ამჯობინებენ. ბევრ სამეცნიერო ბიბლიოთეკას თავისი დამოუკიდებელი სისტემაც გააჩნია.

შეერთებული შტატების ბიბლიოთეკებიდან კონგრესის ბიბლიოთეკა ამ პერიოდში მსოფლიო მნიშვნელობის ერთ-ერთ უდიდეს ცენტრად იქცა. ის ახდენს სამეცნიერო ბიბლიოთეკების დაკომპლექტების კოორდინაციას, სათავეში

უდგას უცხოეთის გაზეთების მიკროფილმირების საქმეს. ამერიკის შეერთებული შტატების ბიბლიოთეკები იყო მოთავენი 50-იანი წლებში დეპოზიტარირების შექმნისა, რაც საქმის კოოპერირებისა და კოორდინაციის ნაყოფი იყო. კონგრესის ბიბლიოთეკა იქცა მეცნიერებისა და ტექნიკის ეროვნული რეფერაციის ცენტრად. ამ პერიოდში შეიმჩნევა იმ სამეცნიერო დაწესებულებათა აქტივობა, რომლებიც სამეცნიერო დაწესებულებათა საქმიანობის განვითარებისა და კოორდინაციის საკითხებით არიან დაკავებული, როგორცაა, მაგალითად, ამერიკის დოკუმენტაციის ინსტიტუტი, სპეციალური ბიბლიოთეკების ასოციაცია და სხვ. მთავრობა განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის სრულყოფის საქმეს, რასაც სათავეში კონგრესის ბიბლიოთეკა უდგას. სმიგსონის ინსტიტუტი გადაკეთდა სამეცნიერო ინფორმაციის გაცვლის ცენტრად. სამეცნიერო გამოკვლევათა შესახებ ინფორმაციის თავმოყრისა და დაცვის მიზნით, იქმნება ეროვნული სამეცნიერო ფონდი.

სპეციალური ბიბლიოთეკების ნაწილის გადაცემა სახელმწიფო დაწესებულებათა გამგებლობაში მრდის ამ ბიბლიოთეკების შესაძლებლობებს. ასევე დიდი ყურადღება ეთმობა საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკების უმრავლესობას, რამდენადაც უნივერსიტეტები მეცნიერული მუშაობის უმთავრეს რგოლებს წარმოადგენენ.

60-იანი წლების დასასრულსა და 70-იანი წლების დასაწყისში შტატებში საგრძნობლად შეიცვალა პოლიტიკური კლიმატი. გაძლიერდა დემოკრატიული სულისკვეთება, შესუსტდა რასობრივი დისკრიმინაცია, გაძლიერდა ინფორმაციულ-ბიბლიოგრაფიული საქმიანობა, ბიბლიოთეკა იქცა საწარმოო საშუალებად, რაც ხელს უწყობდა ამ საწარმოებს ტექნიკურ სრულყოფაში. ამჟამად იქცა მრავალი ტექნიკური საშუალების

შექმნისა და დანერგვის ინიციატორად, ეს კი იწვევდა მრავალ-
ლი გექნიკური სიახლის გავრცელებასა და დანერგვას. შენ-
დება ახალი საბიბლიოთეკო ნაგებობები, იხვეწება და სრუ-
ლყოფილდება კომუნიკაციები, რაც უზრუნველყოფს სხვადასხ-
ვა ქვეყნებთან ოპერატიულ კავშირს. არნახულ მასშტაბებს
აღწევს ბზა და საერთაშორისო წიგნცვლა.

კალრების მომზადების საქმე უმაღლეს ღონეს აღწევს.
უმაღლესი კვალიფიკაციის ბიბლიოთეკარები მზადდება
მრავალ უმაღლეს სასწავლებელთან არსებულ ოთხწლიანი
საბიბლიოთეკო სასწავლებლების ბაზაზე. არსებობს აგრეთვე
შედარებით დაბალი კვალიფიკაციის ბიბლიოთეკარების მო-
მზადების სისტემა.

განსაკუთრებით გამოირჩევა ამერიკული პერიოდული
ორგანოების პროდუქცია. მრავალი მეცნიერი იმაღლებს
თავის კვალიფიკაციას, მათი ნაშრომები სხვადასხვა ენებზე
ქვეყნდება, რაც საშუალებას იძლევა ბევრ ქვეყანაში იქნას
ისინი გამოყენებული.

ამერიკის შეერთებული შტატები აქტიურად უჭერს მხარს
და ეხმარება საერთაშორისო საბიბლიოთეკო ორგანიზაციე-
ბს. ნიუ-იორკში – გაერთიანებული ერების ორგანიზაციაში
მოქმედებს საერთაშორისო საბიბლიოთეკო ცენტრი, რომელ-
იც მსოფლიო მნიშვნელობის დაწესებულებას წარმოადგენს.

დიდა შეერთებული შტატების საბიბლიოთეკო საქმის
ზეგაველება სხვა ქვეყნების ბიბლიოთეკებზე, განსაკუთრებით
ამერიკის კონგინენტზე – ლათინურ ამერიკასა და კანადაზე.
კანადა დიდი ხანია იქცა ერთ-ერთ ყველაზე მოწინავე საბიბ-
ლიოთეკო ქვეყნად, სადაც მრავალი ბიბლიოთეკა სრულიად
ახალი გექნოლოგიებით მუშაობს, ისინი აღჭურვილია გექნი-
კის უკანასკნელი სიგყვის მიხედვით. განსაკუთრებით მაღალ
ღონებზეა აქ სწორედ გექნიკური საშუალებების გამოყენებ-

ის საქმე, ამენებულია მრავალი შესანიშნავი ნაგებობა წლოვანი რეზერვებით, ძალიან მაღალწარმადული და კვალიფიციურია მომხმარებელთა მომსახურება, უხვად გამოიყენება სპეციალური ლიგერაგურა, მჭიდროა კონტაქტები უცხო ქვეყნების ბიბლიოთეკებთან.

საერთოდ, აღნიშნული პერიოდი, უპირველეს ყოვლისა, წარმოადგენს მსოფლიო საბიბლიოთეკო საქმის კოორდინაციის შემდგომ საფეხურს. ძლიერდება კონტაქტები, ურთიერთდახმარება, საბიბლიოთეკო მეცნიერების ამაღლება, წიგნცვლა, განსაკუთრებით კი - ინფორმაციული საქმიანობა. რაც შეეხება საბიბლიოთეკო გექნიკას, შეიძლება ითქვას, რომ მეტ-ნაკლებად, ყველა ქვეყანაში განსაკუთრებული ყურადღების საგნად იქცევა. მაგრამ ჯერ კიდევ მრავალი დაბრკოლება არსებობს. უპირველესია საჭირო სახსრების სიმცირე იმ მიზნების განსახორციელებლად, რაც აუცილებელია თანამედროვე მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად. გექნიკური აღჭურვილობა მეტად ღიდ სახსრებს მოითხოვს, რაც ბიბლიოთეკების უმრავლესობას არ გააჩნია.

საბიბლიოთეკო საქმეც, ისევე როგორც მთელი ცხოვრება, კონგრასგულია. მსოფლიოში ყველგან, თუნდაც მიახლოებით თანაბარი მდგომარეობა არ არის. მდმიწევნით განსხვავებულია ვითარება სხვადასხვა ქვეყნებში, რაც კიდევ უფრო მზარდ საერთაშორისო კოორდინაციასა და კოოპერირებას მოითხოვს.

3.3. საბიბლიოთეკო საქმე განვითარებად ქვეყნებში

დააღწიეს რა კოლონიურ რეჟიმს თავი, მთელი რიგი ქვეყნებისა დამოუკიდებლობის გზას დაადგა. ეს მეტად მძიმე გზა იყო. ძნელი იყო სუვერენული უფლებების შენარჩუნება და განმტკიცება. მანამდელი მეტროპოლიები ცდილობდნენ ეს ქვეყნები არ გაეშვათ თავიანთი როგორც პოლიტიკურ-ეკონომიკური, ისე კულტურული ზეგავლენისაგან. ამის გარეშე, თავისთავად, აღრეულ კოლონიურ და დამოკიდებულ ქვეყნებში ინერციით ის ტრადიციები ვითარდება, რომლებიც აქ აღრევე იყო დამკვიდრებული. ამიგომაც, საბიბლიოთეკო საქმის განვითარება იმ სცენარით წარიმართა, როგორადაც ეს მეტროპოლიურ სახელმწიფოთა ხელში მუშავდებოდა.

განვითარებადი ქვეყნების საბიბლიოთეკო საქმისათვის ყველაზე მეტად დამახასიათებელია საუნივერსიტეტო და სპეციალური ბიბლიოთეკების რაოდენობის მრდის ტემპებისათვის პრიორიტეტის მინიჭება, ბიბლიოთეკების გახსნა ხალხისათვის, ბრძოლა წერა-კითხვის უცოდინარობის ლიკვიდაცისათვის, ქვეყნის ხალხთა ენებზე არსებული ლიტერატურის აქტიური პროპაგანდა, ყოფილ კოლონიზატორთა საწინააღმდეგოდ ადგილობრივი ტრადიციების გამოცოცხლება. მხოლოდ შედარებით გვიან იწყება ზრუნვა საბიბლიოთეკო საქმის ხარისხის გაუმჯობესებაზე, მის მაგერიალურ-ტექნიკურ უზრუნველყოფაზე.

ამ პერიოდისათვის დამახასიათებელია აგრეთვე ორ საპირისპირო სისტემის ქვეყნებს შორის ბრძოლა განვითარებად ქვეყნებში თავიანთი იდეოლოგიური გავლენის გავრცელებისათვის. ეს იწვევდა განვითარებად ქვეყნებში დაპირ-

ისპირებებს, იდეოლოგიური ბრძოლების გაჩაღებას, რაც ხშირად ფიზიკურ შეტაკებებამდე მიდიოდა და თავისი რეზონანსით მსოფლიო მნიშვნელობის მოვლენად იქცეოდა. ყოველივე ეს თავისებურ მგავლენას ახდენდა საბიბლიოთეკო საქმეზე, რადგანაც ამ შემთხვევაში ბიბლიოთეკა იდეური ბრძოლის უპირველეს საშუალებას წარმოადგენდა. ამიგომაც ამ ქვეყნებში საბიბლიოთეკო საქმის დეკოლონიზაცია არა მარტო საშინაო საქმე იყო, არამედ საერთაშორისო.

განვითარებადი ქვეყნების საბიბლიოთეკო საქმიანობაზე შემოქმედებას ახდენენ საერთაშორისო საბიბლიოთეკო-ბიბლიოგრაფიული ორგანიზაციებიც.

კოლონიური ქვეყნების ნგრევა 60-იანი წლებიდან აფრიკის კონტინენტიდან იწყება. თავისუფლების მოპოვებისთანავე ყველა ქვეყანაში იწყებოდა მრუნვა საბიბლიოთეკო საქმის ხელშესაწყობად. უპირველეს ყოვლისა, ეს გამოიხატა ამ ქვეყნების საბიბლიოთეკო კანონების შექმნაში. პირველ ნაბიჯს წარმოადგენდა მრუნვა სასკოლო და უფასო ბიბლიოთეკების დაარსებაზე. მასობრივი ბიბლიოთეკები წერა-კითხვის უცოდინარობის ლიკვიდაციის სამსახურში ღგებოდა. 1963 წელს განზანიაში ამოქმედდა ეროვნული საბიბლიოთეკო კანონი, 1964 წელს ამგვარი კანონი მიიღეს უგანდაში, 1965 წელს – კენიაში, 1970 წელს – ნიგერიაში, 1972 წელს – სენეგალში, 1973 წელს – ბანგლადეშში.

ანალოგიური მდგომარეობა იყო აზიის ქვეყნებში. აქ ყურადღებას იპყრობს ინდოეთი, რომელსაც თავისი თვითმყოფადი საბიბლიოთეკო გრადიციები გააჩნდა, მაგრამ კოლონიური სისტემის პირობებში ყოველგვარი ეროვნული სასტიკად ითრგუნებოდა. დეკოლონიზაციის შემდეგ საბიბლიოთეკო საქმე აქ სწრაფად პროგრესირებდა. ყოფილ კოლონიურ ქვეყნებს შორის ინდოეთმა პირველმა მიიღო საბიბლიოთე-

კო კანონი (1948). როგორც ცნობილია, 1947 წელს ინდოეთ-მა დომინიონის უფლებები მიიღო, ხოლო 1949 წელს სრულუფლებიან დამოუკიდებელ ქვეყნად გამოცხადდა.

1951 წელს ინდოეთი შეუდგა სახალხო-სამეურნეო საქმის გაუმჯობესების 5-წლიანი გეგმის განხორციელებას, რომელშიც საბიბლიოთეკო საქმის განვითარებაც იყო გათვალისწინებული. დაგეგმილ პერიოდში სახელმწიფომ ამ საქმეზე 9 მილიონი რუპია გაიღო. შეიქმნა 9 შტატის ცენტრალური ბიბლიოთეკა, 96 საოლქო ბიბლიოთეკა, ადრე არსებულ 52 ბიბლიოთეკას ქმედითი დახმარება აღმოუჩინა. უკვე მეორე ხუთწლედისათვის მთავრობამ 14 მილიონი რუპია გამოყო.

1961-1965 წლებში ყოველ შტატში იხსნებოდა ცენტრალური ბიბლიოთეკა, ხოლო ყოველ ოლქში – საოლქო. დაარსდა მრავალი საქალაქო ბიბლიოთეკა. მიუხედავად ასეთი მასშტაბებისა და ტემპებისა, ამოღენა ქვეყნის მოსახლეობის საბიბლიოთეკო მომსახურება ჯერ კიდევ საკმაოდ შორს დგას სრულყოფისაგან. მაგალითად, სოფლების მხოლოდ ათიოდე პროცენტს თუ აქვს ბიბლიოთეკა, რაც დაბალი მაჩვენებელია. ამას ერთგვარად ავსებს მეტად განვითარებული ბიბლიოთეკის გარეთ მომსახურების ფორმებით მკითხველთა უზრუნველყოფა. ამის გარდა, საბიბლიოთეკო მომსახურების სტრატეგია იმგვარია, რომ მას განვითარების საკმაოდ კარგი ტენდენციები აქვს.

ეროვნულ ბიბლიოთეკასთან ერთად, რომელიც კალკუტაშია, ინდოეთში სხვა სამეცნიერო ბიბლიოთეკებიც საკმაოდ მაღალ შედეგებს აღწევს. სამეცნიერო ბიბლიოთეკების სტატუსით აქ ძირითადად საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკები სარგებლობენ. დეკოლონიზაციის შემდეგ ინდოეთში ბევრი უმაღლესი სასწავლებელი გაიხსნა. ისინი ჯერ კიდევ ახალი დაწესებულებებია და მათი საბიბლიოთეკო საქმიანობაც ვერ არის

სავესებით მოწესრიგებული, მაგრამ ქვეყნის უძველესი საერო-
ვერსიტეტო ბიბლიოთეკები დიდ და ენერგიულ საქმიანობას
უწევიან. ამათგან აღსანიშნავია კალკუტისა და მადრასის უნი-
ვერსიტეტების ბიბლიოთეკები. სამეცნიერო ბიბლიოთეკების
რიგს განეკუთვნება აგრეთვე სახელმწიფო დაწესებულებათა
სპეციალური ბიბლიოთეკები, როგორცაა საგარეო საქმეთა
სამინისტროს, განათლების სამინისტროს, აღმოსავლურ ხელ-
ნაწერთა მადრასის სამთავრობო, თეოლოგიის საკითხთა და
სხვადასხვა საზოგადოებათა ბიბლიოთეკები.

სამხრეთის მხარისათვის მადრასში, ხოლო დასავლეთის
მხარისათვის ბომბეში შექმნილია მონალური ბიბლიოთეკები,
რომლებიც ცალკეული გამოცემების საველდებულო ცალეებს
იღებენ, როგორც სხვა ეროვნული ბიბლიოთეკები. გარდა
ამისა, ზოგიერთ შტატში შექმნილია ლინგვისტური მონის ბიბ-
ლიოთეკები, რომლებიც უმთავრესად ამ შტატის ძირითადი
მოსახლეობის ენაზე გამოცემულ წიგნებს იძენენ.

ინდოეთის მასობრივი ბიბლიოთეკებისათვის დამახასიათე-
ბელია საკლებო მუშაობის ფორმების ფართოდ გამოყენება,
რადგანაც მთელ რიგ მცირე ქალაქებსა და სოფლებში ბიბ-
ლიოთეკების გარდა სხვა რამ კულტურულ-საგანმანათლებ-
ლო დაწესებულება არ არსებობს.

მოსახლეობის საბიბლიოთეკო მომსახურების მხრივ საკ-
მაოდ მძიმე მდგომარეობაა ლათინური ამერიკის ბევრ ქვეყ-
ანაში. ზოგან საკმაოდ კრიტიკული მდგომარეობაა შექმნი-
ლი. ასე მაგალითად, მრავალი წლის განმავლობაში პერუს
ეროვნული ბიბლიოთეკა ასრულებდა როგორც საჯარო, ისე
სასკოლო ბიბლიოთეკების ფუნქციებსაც. ამჟამად უკვე მიმ-
დინარეობს ქსელის მოწესრიგება და ბევრი რამ გაკეთებუ-
ლია, რომ ეროვნული ბიბლიოთეკა მისთვის შეუფერებელი
ფუნქციებისაგან განთავისუფლდეს.

საერთოდ, საჯარო და სასკოლო ბიბლიოთეკების ქსელი ლათინური ამერიკის ქვეყნებში ძალიან სუსტადაა განვითარებული. მხოლოდ არგენტინას, ბრაზილიას, კოლუმბიას, მექსიკას, პერუსა და ვენესუელას აქვს შემუშავებული ოფიციალური პროგრამები მასობრივი ბიბლიოთეკების განვითარებისათვის. საჯარო ბიბლიოთეკების მოღვაწეობაში ერთგვარი პროგრესი შეინიშნებოდა ბრაზილიასა, ეკვადორსა, ნიკარაგუსა და პანამაში. მაგალითად, ბრაზილიაში მოცემულ პერიოდში გამრავლდა მოზარდების ბიბლიოთეკების რაოდენობა, კოლუმბიასა და პანამაში უკეთ დაიწყო მუშაობა სასკოლო ბიბლიოთეკებმა, ეკვადორში ინდიელებისათვის ბიბლიოთეკების მთელი ქსელი შეიქმნა.

მასობრივი ბიბლიოთეკების მუშაობას აფერხებს ამ ქვეყნების წიგნსავაჭრო ქსელის შედარებით ცუდი მდგომარეობა. ძალიან ცოტაა ნაციონალური პროდუქცია, ის ფაქტიურად ჩაკარგულია სხვადასხვა ქვეყნების, უმეტესად შეერთებული შტატების საგამომცემლო პროდუქციის მასაში.

ლათინური ამერიკის ქვეყნებისათვის ძირითადად დამახასიათებელია განსაკუთრებული გულსყურის დათმობა ეროვნული ბიბლიოთეკებისათვის. ამ ბიბლიოთეკების ფონდები, ფაქტობრივად, ხალხის ეროვნულ საუნჯეს წარმოადგენს. არგენტინის, კოლუმბიის, მექსიკის, პერუსა და სხვა ქვეყნების ეროვნული ბიბლიოთეკები აქტიურად ავრცელებენ ინფორმაციას მათი ეროვნული ბეჭდური პროდუქციის შესახებ, ეწევიან თავიანთი საქმიანობის პოპულარიზაციას, ქვეყნდება ანგარიშები, შრომები, ინსტრუქციები, გამოიქვამ კატალოგები, ახალშემოსული ლიტერატურის სიები, მასალები საბიბლიოთეკო საქმის ისტორიიდან. კონტინენტზე განვითარებადი ქვეყნების ბიბლიოთეკებს შორის უდიდესია ბრაზილიის ეროვნული ბიბლიოთეკა. ის სამეცნიერო და ტექნიკური ინ-

ფორმაციის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვან ცენტრს წარმოადგენს

ზოგიერთი ბიბლიოთეკა ეროვნული ბიბლიოთეკისათვის საკვალდებულო ფუნქციებსაც ასრულებს – არის ეროვნული ბიბლიოგრაფიის ცენტრი, ბევრი ქვეყნის ნაციონალური ბიბლიოთეკა გაერთიანებულია რეგიონალურ ასოციაციაში, ეწევა სამუშაო პროცესთა კოოპერირებას სხვადასხვა ქვეყნის ბიბლიოთეკებთან.

ლათინური ამერიკის საბიბლიოთეკო საქმე, საერთოდ, შეერთებული შტატების სრული გავლენის ქვეშაა. თითქმის ყველა ქვეყანაში ანგლო-ამერიკული აღწერილობის ერთიანი წესები გამოიყენება. ამერიკა ეხმარება ამ ბიბლიოთეკებს ფინანსურადაც, ხელს უწყობს კადრების მომზადების სრულყოფას. როგორც ცნობილია, დეკოლონიზირებული ქვეყნების საბიბლიოთეკო საქმე კადრების მწვავე ნაკლებობას განიცდის. ამიგომაც ამ ქვეყნებში გზა ხსნილი აქვთ სამუშაოდ ყოფილი მეგროპოლიების სპეციალისტებს, რომლებსაც თავიანთი ქვეყნების გამოცდილება მოაქვთ, ეს კიდევ ხელს უწყობს საქმის წინ წაწევას, მაგრამ, მეორე მხრივ, აფერხებს ეროვნული თავისებურებების გათვალისწინებასა და განვითარებას. ამიგომაც ყველა ქვეყანაში დაიწყეს ზრუნვა საბიბლიოთეკო კადრების მომზადებისათვის, რაც სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვა სისტემით ხდება.

3.4. საერთაშორისო საბიბლიოთეკო- ბიბლიოგრაფიული თანამშრომლობა

საერთაშორისო საბიბლიოთეკო-ბიბლიოგრაფიული ურთიერთობანი, მოყოლებული ომისშემდგომი პერიოდიდან 90-იანი წლების დამდეგამდე, საკმაოდ დიდ ცვლილებებს განიცდიდა. მიუხედავად გაღრმავებული წინააღმდეგობრივი პოლიტიკური ურთიერთობისა, მსოფლიო საბიბლიოთეკო საზოგადოებრიობა მაინც ახერხებდა მოენახა ერთმანეთისაკენ საეაღლი გზები. შედარებით უკეთ წარიმართა საქმე 60-იანი წლებიდან, მას შემდეგ, რაც შერბილდა პოლიტიკური ურთიერთობანი ორი საპირისპირო ბანაკის ქვეყნებს შორის. საერთოდ, მსოფლიოს საბიბლიოთეკო საზოგადოებათა შორის შედარებით ორგანიზებულ და ეფექტურ ურთიერთობას ომის შემდეგ ჩაეყარა საფუძველი. ამას ხელს უწყობს სხვადასხვა საერთაშორისო პოლიტიკური და პროფკავშირული ორგანიზაციების დაარსება, როგორც იყო პროფკავშირების საერთაშორისო ფედერაცია, დემოკრატიული ახალგაზრდობის საერთაშორისო ფედერაცია, ქალთა საერთაშორისო ფედერაცია. მათი მოღვაწეობის არეში, ცხადია, გარკვეული ადგილი ეჭირა ბიბლიოთეკებსაც. ამ ორგანიზაციების საქმიანობამ შეუწყო ხელი საზოგადოებრივი აზრის ჩამოყალიბებას, რომ შექმნილიყო ურთიერთსამთავრობო საერთაშორისო ორგანიზაციები. 1946 წელს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციასთან შეიქმნა განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის განყოფილება („იუნესკო“), რომელსაც თავისი შგაბ-ბინა პარიზში ჰქონდა. მის ძირითად ორგანოს წარმოადგენდა გაერთიანებული კონფერენცია, რომელიც წელიწადში ერთხელ იკრიბებოდა. მის სესიებზე მტკიცდებოდა „გაეროს“ პროგრამები და ბიუჯეტი, რომელიც განკუთვნილი იყო განათლების, მეცნიერების-

სა და კულტურის ხელშესაწყობად. ამ ორგანოს მართლებს არჩევნებით შექმნილი აღმასრულებელი საბჭო. მისი წარდგინებით ინიშნება გენერალური დირექტორი.

ორგანიზაციის პირველი გადაწყვეტილება, რომელიც ბიბლიოთეკებს შეეხებოდა, იყო ომისგან დანგრეული ბიბლიოთეკებისათვის დახმარების აღმოჩენა, განსაკუთრებით ევროპის ქვეყნებისათვის. 1949 წელს ორგანიზაციამ მიიღო მანიფესტი საჯარო ბიბლიოთეკების შესახებ, რომელშიც განსაზღვრული იყო ის ძირითადი მიმართულებები და ამოცანები, რომლებიც უნდა გადაწყვეტილიყო მსოფლიო საბიბლიოთეკო საზოგადოებრიობის მიერ. აღნიშნული ორგანიზაციის მიერ ჩატარებული ღონისძიებებიდან აღსანიშნავია 1951 წლიდან ორგანიზაციაში გაერთიანებული ქვეყნების ბიბლიოთეკების სტატისტიკური მონაცემების წარმოება. ასევე, დიდი მნიშვნელობისა იყო განვითარებადი ქვეყნებისათვის გაწეული დახმარება. ინდოეთში - ნიუ-დელიში, ნიგერიაში - ენუგუში, კოლუმბიაში - მედელინში გაიხსნა ექსპერიმენტული საჯარო ბიბლიოთეკები; მთელი რიგი დოკუმენტაციის რეგიონალური ცენტრებისა დაარსდა დაკარში, რიო-დე-ჟანეიროში, მუხიკოში, ბანგკოკში. განვითარებადი ქვეყნის ბიბლიოთეკებისათვის სპეციალურად იქმნებოდა კურსები, გარღებოდა სემინარები.

ორგანიზაციის ყურადღების ცენტრში მუდამ იყო და არის სასკოლო ბიბლიოთეკები, ისინი განათლების საქმის მნიშვნელოვან ელემენტებად არის მიჩნეული.

თავდაპირველად ბიბლიოთეკებისა და დოკუმენტაციის სამსახურის განვითარებისათვის დახმარების საქმეს ორგანიზაციის კულტურის დეპარტამენტის საბიბლიოთეკო განყოფილება ხელმძღვანელობდა, შემდეგში - ინფორმაციის დეპარტამენტის დოკუმენტაციის, ბიბლიოთეკებისა და არქივების განყოფილება.

1947 წლიდან გამოსვლას იწყებს ორგანიზაციის ბიულეტენი ბიბლიოთეკებისათვის ორთვიური ინტერვალით, თავდაპირველად ინგლისურ და ფრანგულ ენებზე, 1953 წლიდან - ესპანურზე, 1957 წლიდან - რუსულზე, ხოლო 1970 წლიდან - არაბულზე. შემდეგ კი გერმანულზეც. გარდა ამისა, ორგანიზაცია გამოსცემს აგრეთვე მონოგრაფიების სერიას საბიბლიოთეკო საქმის შესახებ.

საკმაოდ დიდ და შრომატევად საქმიანობას ეწევა გაერთიანებული ორგანიზაციის ბიბლიოთეკა - გაერთიანებული ორგანიზაციის დოკუმენტებისა და პუბლიკაციების დეპოზიტარიუმი, ძირითადი საცავი. გარდა ყოველივე ამისა, ის თავს უყრის ისეთ ლიგერაგურას, რომელიც საერთაშორისო ურთიერთობათა მოვლენებს ასახავს ეკონომიკის, იურისპრუდენციის, საკანონმდებლო, საერთაშორისო, განათლებისა და სხვა სპეციალურ საკითხებზე.

ეს ბიბლიოთეკა ახორციელებს „გაეროს“ დეპოზიტარული ბიბლიოთეკების საერთაშორისო ქსელის საქმიანობის კოორდინაციას. ეს ქსელი 1947 წელს შეიქმნა და მისი ბიბლიოთეკები ემსახურება ადგილობრივ მთავრობებს, მეცნიერებს, საზოგადოების ფართო წრეებს, აწვდიან რა მათ რამდენადაც შეიძლება ამომწურავ ინფორმაციას გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის საქმიანობის შესახებ. ყოველ ქვეყანას, რომელიც „გაეროს“ წევრია, შეუძლია ერთი ისეთი ბიბლიოთეკა იქონიოს, რომელიც უფასოდ მიიღებს ამგვარ ინფორმაციას.

1947 წლიდან განახლდა „იფლას“ ყოველწლიური სესიები. აქ საერთაშორისო მასშტაბებით მუშადება წმინდა საბიბლიოთეკო და ინფორმაციული საკითხები. იმავე წელს ურთიერთთანამშრომლობის ოფიციალური ხელშეკრულება დაილო მეცნიერების, განათლებისა და კულტურის ორგანიზა-

ციასა და „იფლას“ შორის.

1944 წელს სტანდარტიზაციის ეროვნული ასოციაციების სტრუქტურითაშორისო ფედერაციის საფუძველზე შეიქმნა სტანდარტების დამუშავების კოორდინაციის გაერთიანებული ერების კომიტეტი. 1946 წელს კომიტეტს გადაერქვა სახელწოდება და ეწოდა სტანდარტიზაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია. შედარებით გვიან, 60-იან წლებში ორგანიზაციამ ხელი მოკიდა საბიბლიოთეკო-ბიბლიოგრაფიული პროცესების სტანდარტიზაციას.

1949 წელს სოციალისტური ბანაკის ქვეყნებმა შექმნეს ეკონომიკური ურთიერთდახმარების საბჭო („სევი“). მის ფარგლებში ორგანიზებული იყო სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის ცენტრი, რომელიც თავის საქმიანობას საბიბლიოთეკო პროცესების განვითარებასაც უკავშირებდა, რაც ერთგვარი ცდა იყო სოციალისტური ბანაკის საბიბლიოთეკო საქმე წინ აღსდგომოდა იმ გაკლენებს, რასაც განიცდიდა ის კაპიტალისტური ქვეყნების იდეოლოგიური შემოტევისაგან. 50-იანი წლებიდან, ე.წ. „ცივი ომის“ დამთავრების შემდეგ, როდესაც შედარებით შერბილდა დამუხტული ჰაერი, შესაძლებელი გახდა უფრო რეალისტური კავშირურთიერთობები დამყარებულიყო მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნების ბიბლიოთეკებს შორის საერთაშორისო ორგანიზაციების მეშვეობით. ეს განსაკუთრებით შეინიშნებოდა 70-იანი წლებიდან, როდესაც საბოლოოდ დაირღვა კოლონიური სისტემა და შემცირდა იმპერიული მისწრაფებების განხორციელების შესაძლებლობები ორივე ბანაკის გიგანტური ქვეყნების მიერ. ცხადია, ეს უკეთეს პირობებს ქმნიდა ურთიერთთანამშრომლობისათვის. განსაკუთრებული ფასი დაედო ობიექტურ ინფორმაციას ერთმანეთის შესახებ. ამკარად შეინიშნება მსოფლიოს კულტურის მუშაკთა ურთიერთმისწრაფებების გენდენციების გაჩენა. ამის ნათელი გამოხატულება იყო 1972 წლის „წიგ-

ნის წლად“ გამოცხადება და ამ პერიოდში ჩატარებული ღონისძიებები – საერთაშორისო სიმპოზიუმები, კონფერენციები, წიგნის გამოფენები და სხვ.

1975 წელს 35 ქვეყნის მთავრობათა წარმომადგენლებმა, რომლებიც პელსინკი შეიკრიბნენ, ხელი მოაწერეს ევროპაში უშიშროებისა და თანამშრომლობის შესახებ თათბირის მიერ მიღებულ დასკვნით აქტს, რომელიც საერთაშორისო ურთიერთობათა განვითარებისათვის მყარი საფუძველი გახდა როგორც პოლიტიკის, ისე ეკონომიკისა და ჰუმანიტარულ დარგში. ამან უეჭველად დიდი როლი შეასრულა კულტურული დაახლოებისათვის. დასკვნით აქტში ბიბლიოთეკები განიხილება როგორც ხალხთა შორის ურთიერთობის ერთ-ერთი ყველაზე ხელსაყრელი არხი.

1972 წელს დანიის, შვეციის, ნორვეგიის, ისლანდიისა და ფინეთის ბიბლიოთეკებმა შექმნეს რეგიონალური საერთაშორისო კავშირი „ნორდინფო“. ეს არის სკანდინავიის ქვეყნების სამეცნიერო ბიბლიოთეკების ერთგვარი გაერთიანება, რომელმაც დიდად შეუწყო ხელი ევროპაში საერთაშორისო საბიბლიოთეკო ურთიერთობათა განვითარებას. სწორედ ამ ორგანიზაციის საშუალებით გახდა შესაძლებელი მასში გაერთიანებულ ქვეყნებში ეროვნული საბიბლიოთეკო საქმე აღორძინებულიყო.

საერთოდ, საბიბლიოთეკო საქმის განვითარებისათვის მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სხვადასხვა რეგიონალური სამთავრობო და სამეცნიერო-კულტურული გაერთიანებები. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია კადრების მომზადებისა და სამეცნიერო გამოკვლევათა მართვის აფრიკის ცენტრი, რომლის შგაბ-ბინა მაროკოში ქალაქ განჯერშია. 1964 წლიდან აღნიშნული ცენტრი აფრიკის ქვეყნების ერთობლივი ძალისხმევით აწარმოებს სხვადასხვა

პროფესიონალური პრობლემების გადაჭრას.

ყველაზე მძლავრ გავრთიანებად ყოველთვის იყო და არის გავრთიანებული ერების ორგანიზაციის განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის განყოფილება („იუნესკო“). 1972 წელს ამ ორგანიზაციის თაოსნობით სხვადასხვა ქვეყნების სპეციალისტთა და ექსპერტთა მხარდაჭერით გადაწყდა შექმნილიყო ინფორმაციის გადაცემის საერთაშორისო სისტემა, მაგრამ ცალკეული ქვეყნების საინფორმაციო სამსახურის საქმიანობა ისეთ დაბალ დონეზე იდგა, რომ საჭირო შეიქმნა მათი მუშაობის მკვეთრი გაუმჯობესების ღონისძიებათა დასახვა.

1974 წელს შედგა ურთიერთსამთავრობო კონფერენცია ნაციონალური ინფრასტრუქტურის საინფორმაციო, საბიბლიოთეკო და საარქივო ორგანოების დაგეგმვის თაობაზე. მან ხელი შეუწყო საერთაშორისო ინფორმაციული სისტემების კოორდინაციას. საუბრეველი ჩაეყარა ამრს იმაზე, რომ საინფორმაციო და საბიბლიოთეკო საქმის პრობლემების დაძლევა მათი მჭიდრო კონტაქტების გარეშე აღარ შეიძლება.

1976 წელს მიღებულ იქნა საერთო-საყოველთაო პროგრამა ინფორმაციული სამსახურის რეორგანიზაციისა და გაუმჯობესებისათვის. მისი ორგანიზაციისათვის შეიქმნა სპეციალური ქვეგანყოფილი „იუნესკო“-ს ინფორმაციის საერთო პროგრამის განყოფილება ორი აღრე არსებული განყოფილების ფუნქციებით – ლოკუმენტაციის, ბიბლიოთეკებისა და არქივების განყოფილება და სამეცნიერო-გექნიკური ლოკუმენტაციისა და ინფორმაციის განყოფილება. საბოლოოდ პროგრამა 1978 წელს დამტკიცდა გენერალურ კონფერენციაზე. პროგრამის რეალიზაციისათვის გამოყოფილ იქნა შესაბამისი სახსრები.

1979 წელს შეიცვალა ორგანიზაციის პერიოდული ორგანოს მოცულობა, პერიოდულობა, მასალის ხასიათი და სახელ-

წოდებაც. ახლა მას უკვე ეწოდებოდა „იუნესკოს ინფორმაციის საბიბლიოთეკო საქმისა და არქივთმცოდნეობის ჟურნალი“.

„იულას“ მოღვაწეობა წლიდან წლამდე სულ უფრო და უფრო უკავშირდება თეორიულ პრობლემატიკას. დამუშავდა ბეჭდვით ნაწარმოებთა კატალოგიზაციის ერთიანი წესები და საერთაშორისო სტანდარტები, საერთაშორისო ბიბლიოთეკათმშორისი აბონემენტის ერთიანი წესები, საერთაშორისო ბიბლიოთეკათმშორისი წიგნცელის კონცეფცია; შედგა უნივერსალური ბიბლიოგრაფიული აღრიცხვის ახალი პროექტი, რომლის საფუძველზეც 1974 წელს ფუნქციონირებას იწყებს ლონდონში სპეციალური ცენტრი. სხვადასხვა დროს „იულას“ შემადგენლობაში დამატებით შეიქმნა ბიბლიოგრაფიის კომისია, ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და სამეცნიერო კვლევის კომისია, რამაც გაამახვილა ყურადღება მსოფლიო ბიბლიოთეკათმცოდნეობასა და ბიბლიოგრაფიკომცოდნეობაზე.

ომისშემდგომ წლებში „იულას“ პროფესიონალიზაცია გამოიხატა მუდმივი სამდივნოს შექმნით, რომელმაც თავისი საქმიანობა 1971 წლიდან დაიწყო ჰააგაში (ნიდერლანდები). ფედერაციის საქმიანობის გაფართოებამ გამოიწვია ახალი ორგანიზაციული ფორმების შექმნა და ახალი პროგრამების შემუშავება. „იულას“ არსებობის 50 წლისთავზე შედგა ახალი პროგრამა და წესდება, რომელიც შეესაბამებოდა თანადროულ მოთხოვნილებებს. წესდების მიხედვით, ორგანიზაციას ეწოდა „საბიბლიოთეკო ასოციაციათა და დაწესებულებების საერთაშორისო ფედერაცია“, შეიქმნა ახალი სტრუქტურა, მიღებულ იქნა ახალი წევრები, ჩამოყალიბდა სექციები, შემუშავდა უფრო რაციონალური რეგლამენტი და ა.შ.

1975 წლიდან „იულას“ გამოსცემს თავის კვარტალურ ჟურნალს სექციების, კომიტიტების, მუშა ჯგუფთა მასალების

წელიწდეულებს, საბჭოს სესიების დოკუმენტების კრებულს, გამოცემას იწყებს ინგლისურ-რუსულენოვანი ჟურნალი „ინფორმაციისა და დოკუმენტაციის საერთაშორისო ფორუმი“.

„იუნესკოს“, „იფლასა“ და ინფორმაციისა და დოკუმენტაციის ფედერაციის პროგრამების განხორციელების პროცესში გაძლიერდა მათი კონტაქტები სტანდარტიზაციის და ინფორმაციის საერთაშორისო ორგანიზაციასთან. ამან ხელი შეუწყო ინტელექტუალური, სამეცნიერო, ტექნიკური და ეკონომიკური სფეროების საქმიანობის აღორძინებასა და გაძლიერებას. სტანდარტიზაციისა და ინფორმაციის საერთაშორისო ორგანიზაციასთან არსებული ტექნიკური კომიტეტი თავისი სტრუქტურული ქვედანაყოფებისა და სექციების მეშვეობით, რომლებიც სხვადასხვა ქვეყნებშია განლაგებული, უდიდეს საქმიანობას ეწევა ბიბლიოთეკათმცოდნეობის, ბიბლიოგრაფიისა და ინფორმაციის დარგში სტანდარტების შექმნისა და დანერგვისათვის. ყოველივე ეს ხელს უწყობს მსოფლიოში ელექტრონული ტექნიკის ფართოდ გამოყენებას და ამ მიმართულებით სხვადასხვა ქვეყნის ბიბლიოთეკებს შორის კონტაქტების დამყარებას. ამ მხრივ განსაკუთრებით საგულისხმოა 37-ე კომიტეტის „ტექნოლოგია“ და 93-ე კომიტეტის - „გამომთვლელი მანქანები და ინფორმაციის დამუშავება“ საქმიანობა.

ინფორმაციისა და სტანდარტიზაციის საერთაშორისო ორგანიზაციას აქვს თავისი პერიოდული ორგანოები და გამოსცემს სხვადასხვა დოკუმენტებს.

საბიბლიოთეკო დარგში საერთაშორისო ურთიერთობებს ახორციელებს აგრეთვე სხვადასხვა სპეციალიზირებული (დარგობრივი) კავშირები, როგორცაა სასოფლო-სამეურნეო ბიბლიოთეკების საერთაშორისო ასოციაცია, იურიდიულ ბიბლიოთეკათა საერთაშორისო ასოციაცია, ტექნიკურ უნივერ-

სიგეტოა ბიბლიოთეკების საერთაშორისო ასოციაცია და სხვ.

ყოველივე ამის გარდა, ცალკეული ქვეყნის ბიბლიოთეკები დამოუკიდებლად ამყარებენ ურთიერთკონტაქტებს, ქმნიან ეპიზოდურ და მუდმივ გაერთიანებებს, აგარებენ სიმპოზიუმებს, კონფერენციებს, სამეცნიერო სესიებს, მეთოდსემინარებს და ა.შ. აქვთ აქტიური მიმოწერა ერთმანეთთან, ახდენენ წიგნცვლას, აწვდიან ერთმანეთს ინფორმაციას – ერთგვარად იქმნება მონალური გაერთიანებები.

სულ უფრო მრავლდება საერთაშორისო ორგანიზაციები, რომლებსაც თავიანთი ბიბლიოთეკები აქვთ. 1977 წელს შეიქმნა ამ ბიბლიოთეკების ასოციაციაც.

საერთაშორისო ურთიერთობის ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული ფორმაა სხვადასხვა ქვეყნის ბიბლიოთეკებს შორის წიგნების ცვლა. ხშირად ეს ერთადერთ საშუალებასაც კი წარმოადგენს ისეთი წიგნების შესაძენად, რომლებიც სხვადასხვა მიზეზთა გამო მიუწვდომელია ამა თუ იმ ქვეყნის ბიბლიოთეკისათვის.

ბოლო ხანებში საგრძნობლად გავრცელდა დიდი ბიბლიოთეკების საიუბილეო თარიღების აღნიშვნა, რომლის დროსაც სხვადასხვა ქვეყნის ბიბლიოთეკები საქმიან კონტაქტებს ამყარებენ. ასევე სასარგებლოა ორმხრივი სემინარები, როცა აქტიური საკითხების განხილვა ხდება ბიბლიოთეკარებს შორის; ისინი ზოგჯერ ფრიად მნიშვნელოვან პასუხებს დებულობენ მათთვის საინტერესო პრობლემებზე.

საერთაშორისო ურთიერთობათა შემდგომი განმტკიცება ყოველი ქვეყნის საბიბლიოთეკო და ინფორმაციული საქმის გაუმჯობესების სრული გარანტიაა.

90-იანი წლების დასაწყისი ორმხრივი პოლიტიკური და პირისპირების აქტიური რღვევით აღინიშნა. დაიშალა საბჭოთა კავშირი, გაჩნდნენ ახალი დამოუკიდებელი სუვერენული

სახელმწიფოები. ამან ახალი პრობლემები წარმოაჩინა საქართველოსთვის. პოლიტიკური ვითარების შეცვლა არ ნიშნავს მსოფლიოში პოლიტიკური დამაბულობის გაქრობას. ეს კი თავისებურ დას ასევამს საბიბლიოთეკო საქმის განვითარების საყოველთაო პროცესებს.

ლიტერატურა:

Библиотеки и Библиотечное дело США: Комплексный под. ход. М, 1992

Володин Б. Ф, Всемирная история библиотек. _ СПб., 2002.

Скрипкина Т. И. Библиотечное дело в капиталистических странах: Учебн. пос. Л. 1974

Скрипкина Т. И. История Библиотечного дело за рубежом: Европейские социалистические страны/ ЛГИК. _Л., 1974

Талаликинаа О. И. История Библиотечного дело за рубежом. - М. 1982

Library history, - 1995. - Veb . 1. - H01

სხვადასხვა წლების კრებულები და პერიოდული ორგანოები:

Библиотеки: исследования, материалы, документы/ РНБ; Библиотековедения и библиография за рубежом.

მოგადი და დარგობრივი ენციკლოპედიები, ლექსიკონები (სხვადასხვა ენებზე);

ეურნალი „საქართველოს ბიბლიოთეკა“ (შერჩევით).

კომპიუტერული რესურსები. (თემატურად)

შინაარსი:

წინასიტყვაობა -----	3
1. საბიბლიოთეკო საქმის განვითარება მეორე მსოფლიო ომამდე (1920-1940) -----	4
1.1 საბიბლიოთეკო საქმის განვითარება ევროპის ქვეყ- ნებში -----	4
1.2. საბიბლიოთეკო საქმის განვითარება ამერიკის შერთებულ შტატებში -----	14
1.3. საბიბლიოთეკო საქმის განვითარება აფრიკის, აზიისა და ლათინური ამერიკის ქვეყნებში -----	18
1.4. საბიბლიოთეკო საერთაშორისო ურთიერთობანი -	29
2. საბიბლიოთეკო საქმე მეორე მსოფლიო ომის პერიოდ- ში (1940-1945)-----	34
3. საბიბლიოთეკო საქმე მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ - -----	43
3.1. სოციალისტური ორიენტაციის ქვეყნების საბიბლიოთე- კო საქმის განვითარების ძირითადი შედეგები -----	43
3.2. საბიბლიოთეკო საქმის ძირითადი თავისებურებანი კაპიტალისტურ ქვეყნებში -----	56
3.3. საბიბლიოთეკო საქმე განვითარებად ქვეყნებში ---	77
3.4. საერთაშორისო საბიბლიოთეკო-ბიბლიოგრაფიული თანამშრომლობა -----	83
ლიტერატურა -----	93

n / 758

K 262-926

3
303-00000000